

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขาทั้งสามเผ่าในพื้นที่ศึกษา

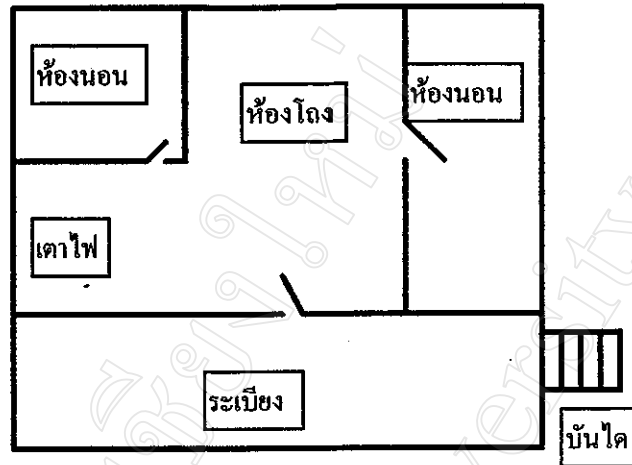
เผ่าขมุ

ประวัติความเป็นมา

ชาวบ้านกลุ่มนี้เคยอาศัยอยู่ที่บ้านน้ำหลเดิมที่ตั้งอยู่ติดเขตชายแดนไทย-ลาวเป็นเวลากว่าร้อยปีมาแล้วจนกระทั่งพ.ศ. 2506 ได้อพยพเข้ามาสร้างหมู่บ้านน้ำหลใหม่ ห่างจากเขตชายแดนประมาณ 15 กิโลเมตร เนื่องจากมีผู้ก่อการร้ายจำนวนมากทำการปล้นสะดม สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านอยู่เป็นประจำ ระหว่างการอพยพชาวบ้านได้แยกออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่แยกตัวเองมาตั้งหมู่บ้านน้ำหลขึ้นใหม่และกลุ่มที่แยกตัวไปสร้างบ้านเรือนร่วมกับชาวขมุในหมู่บ้านใหม่ชายแดนซึ่งอยู่ห่างจากบ้านน้ำหลปัจจุบันประมาณ 5 กิโลเมตร อย่างไรก็ตามชาวขมุทั้งสองกลุ่มยังมีการติดต่อไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ปัจจุบันหมู่บ้านน้ำหลมีทั้งหมด 74 หลังคาเรือนจำนวนประชากรทั้งสิ้น 374 คน เป็นหญิง 169 คน ชาย 205 คน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

บ้านน้ำหลตั้งอยู่บนที่ราบที่ระดับความสูง 300 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล มีน้ำไหลผ่านหมู่บ้านตลอดปี มีถนนตัดผ่านกลางหมู่บ้าน 1 เส้นขนาดกว้างพอสมควร รูปแบบการตั้งบ้านเรือนไม่ชิดกันมากนัก เนื่องจากเกือบทุกหลังคาเรือนจะกันพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้ปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ มักกันรั้วแสดงขอบเขตของตัวบ้านอย่างชัดเจน ส่วนลักษณะบ้านของชาวขมุ นั้น ตัวบ้านเป็นแบบยกพื้นสูงประมาณ 1-1.5 เมตร โครงสร้างของตัวบ้านทำด้วยไม้เนื้อแข็งหลายชนิด พื้นและฝาบ้านมักใช้ไม้ไผ่มาสาน ส่วนหลังคาบ้านในหลายครัวเรือน ยังคงมุงด้วยจากหรือหญ้าคา (*Imperata cylindrica* Beauv.) ใบก้อ (*Livistona speciosa* Kurz) พบบ้างที่มุงด้วยสังกะสีแต่ไม่มากนัก ส่วนการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านของชาวขมุ ก็มีรูปแบบคล้ายกัน โดยทั่วไปมักแบ่งพื้นที่ภายในบ้านเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ ห้องโถง ห้องครัว และห้องนอน ในแต่ละบริเวณมักจัดเป็นสัดส่วนบริเวณ ห้องครัวสังเกตได้จากเตาไฟสำหรับประกอบอาหาร เหนือเตาไฟขึ้นไปเป็นชั้นวางของสำหรับเก็บอาหารแห้ง ส่วนห้องนอนเป็นห้องขนาดเล็กจำนวนห้อง ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกภายในบ้าน บริเวณที่เหลือจะเป็นห้องโถงดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านของชาวขมุ

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี

ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆของชาวบ้านมักเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อเรื่องผีเป็นหลัก พิธีเลี้ยงผีที่จัดขึ้นมักมีวัตถุประสงค์เพื่อความปลอดภัยและความอยู่ดีกินดีของสมาชิกภายในหมู่บ้านและครัวเรือน พิธีกรรมของหมู่บ้านน้ำหลุมดังนี้

1. พิธีผูกข้อมือเรียกขวัญ เป็นพิธีที่ทำเพื่อความเป็นสิริมงคลให้เกิดความโชคดี อยู่ดีมีสุข และให้เกิดความปลอดภัย เป็นการรับขวัญผู้มาเยือน และลูกหลานที่เดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านหรือกำลังจะเดินทางไกล นอกจากนี้ยังจัดทำขึ้นในโอกาสพิเศษต่างๆที่มีการอวยชัยให้พรกันอีกด้วย
2. พิธีเลี้ยงผีเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย เป็นพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อป้องกันและรักษาอาการเจ็บป่วย ผู้ที่ทำพิธีนี้คือหมอผีในหมู่บ้าน ถ้าอาการเจ็บป่วยไม่มากนักมักเริ่มต้นด้วยการเลี้ยงผีด้วยไก่ ถ้าอาการยังไม่ดีขึ้นต้องทำพิธีเลี้ยงผีด้วยหมู ส่วนในรายที่มีอาการหนักมากหรือมีอาการเรื้อรังรักษาทางใดก็ไม่หาย จะทำพิธีเลี้ยงผีด้วยควาย เป็นพิธีที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากที่สุด แต่ถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญที่สุดสำหรับชาวขมุ

การเจ็บป่วยและการรักษา

ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องสาเหตุของความเจ็บป่วยว่ามีสาเหตุมาจากผีหรือสิ่งที่ไม่เห็นตัวตน จึงมีพิธีกรรมหลายอย่างเพื่อบำบัดความเจ็บป่วยต่างๆเหล่านั้น การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขณะที่ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ของสถานีนามัยมาให้บริการทางด้านสาธารณสุขแก่ชาวบ้านมากขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มมีความศรัทธาและหันมาใช้บริการจากการแพทย์สมัยใหม่มากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาด้านค่าใช้จ่ายและการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน อย่างไร

ก็ตาม แม้ว่าจะมีการรักษาโดยแพทย์สมัยใหม่แล้วก็ตามยังพบว่ามีอาการประกอบพิธีกรรมต่างๆควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพรกลางบ้านร่วมด้วย

การศึกษา

ปัจจุบันมีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน เด็กส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับและมีหลายคนที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ราษฎรส่วนใหญ่มีความรู้สามารถอ่านออกเขียนได้

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของชาวขมุคือการปลูกข้าว ทั้งที่เป็นข้าวนาและข้าวไร่ขึ้นอยู่กับสถานที่ทำการเกษตร ในไร่ข้าวมักปลูกพืชชนิดอื่นแซมด้วย เช่น ข้าวโพด และถั่วชนิดต่างๆ เมื่อก่อนชาวบ้านไม่นิยมปลูกพืชเศรษฐกิจมากนัก ส่วนใหญ่จะปลูกเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น ถ้าเหลือจึงนำไปจำหน่าย ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มสนใจที่จะปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น บางครัวเรือนเริ่มมีการปลูกเพื่อจำหน่ายบ้างแล้ว เช่น ฝ้าย (*Gossypium* sp.) และถั่วลิสง (*Arachis hypogaea* Linn.) เป็นต้น ส่วนรายได้หลักของชาวบ้านได้มาจากการเก็บผลตำหรือลูกชิด (*Arenga pinnata* Merr.) จำหน่ายซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 7,000 บาทต่อปี

เผ่าละว้า

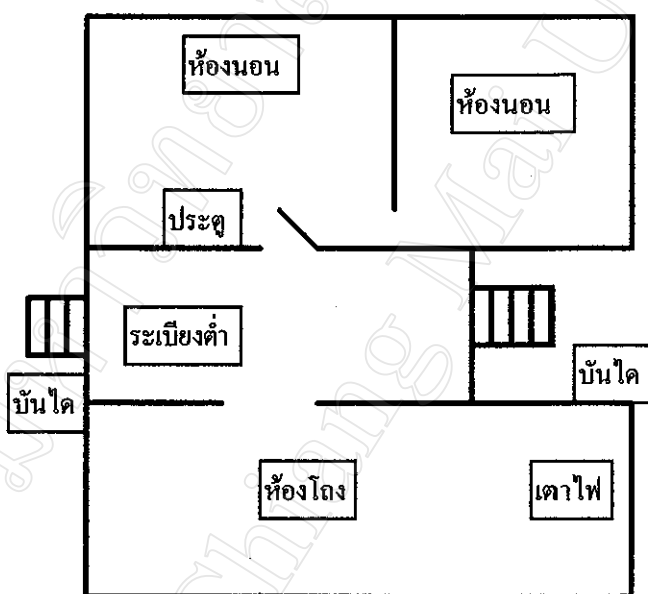
ประวัติความเป็นมา

ชาวละว้ากลุ่มนี้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเตี้ยกลางนี้เป็นเวลากว่าร้อยปีมาแล้ว เป็นหมู่บ้านที่ขยายจากหมู่บ้านเดิมเนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและไม่พบประวัติว่าเคยมีการอพยพมาจากที่อื่นที่อยู่ห่างไกลมาก่อน ราวปี พ.ศ. 2516-2517 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประจำหมู่บ้านขึ้นโดยมีตำรวจตระเวนชายแดนเป็นครูสอน ช่วงเวลานี้มีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในเขตคอยคุกคามอยู่เป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงประกาศให้เป็นพื้นที่สีชมพูและได้ทำการปราบปรามอย่างจริงจังจนกระทั่งปี พ.ศ. 2519 จำนวนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เริ่มหมดไป ได้มีการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติดอยภูคาขึ้นในปี พ.ศ. 2530 โดยที่ทำการอุทยานนั้น ตั้งอยู่เหนือบ้านเตี้ยกลางขึ้นไปประมาณ 3 กิโลเมตร ปัจจุบันมีจำนวน 88 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 418 คน เป็นหญิง 204 คนชาย 214 คน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

หมู่บ้านเตี้ยกลางตั้งอยู่บนที่ราบไหล่เขาที่ระดับความสูงประมาณ 900 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ห่างจากถนนหลวงสายปัว-บ่อเกลือประมาณ 1.5 กิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่

สูงชัน ที่เป็นพื้นที่ราบมีไม่มากนักจึงเป็นสาเหตุการสร้างบ้านเรือนอยู่ชิดกันเป็นกระจุกไม่ค่อยเป็นระเบียบ มีถนนตัดผ่านกลางหมู่บ้าน 1 เส้นไม่กว้างมากนัก นอกนั้นเป็นเส้นทางเดินเท้าระหว่างตัวบ้านแต่ละหลัง ภายในบริเวณบ้านมักปลูกพืชสวนครัวไว้บ้างแต่ไม่มากนัก ไม่นิยมกันรั้ว ลักษณะบ้านโดยทั่วไปเป็นบ้านยกพื้นสูงลักษณะคล้ายบ้านของคนพื้นราบมาก ส่วนใหญ่ใช้ไม้แปรรูปทำพื้นและฝาบ้าน หลังคามนิยมด้วยสังกะสี ปัจจุบันมักสร้างบ้านเป็น 2 ชั้นซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับบ้านแบบโบราณในอดีต ส่วนการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในตัวบ้าน ในกรณีที่เป็นบ้าน 2 ชั้นมีความแตกต่างกันมากขึ้นอยู่กับแบบบ้านเป็นหลัก ในรายที่ยังเป็นบ้านชั้นเดียว การจัดพื้นที่ภายในตัวบ้านมีรูปแบบคล้ายกันคือ เมื่อขึ้นบันไดไปจะเป็นห้องโถงใหญ่หนึ่งห้อง ภายในจัดแบ่งพื้นที่เป็นห้องครัวและที่เก็บเมล็ดพันธุ์ต่างๆ ส่วนอีกด้านหนึ่งจะเป็นห้องนอน 1-2 ห้องทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกภายในบ้าน ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านของชาวลัวะ

วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี

ชาวลัวะในหมู่บ้านนี้ค่อนข้างทันสมัย เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก มีการติดต่อกับคนพื้นราบอยู่เป็นประจำ เป็นสาเหตุที่ทำให้หมู่บ้านนี้เจริญกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ปัจจุบันชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธและยังคงนับถือผีควบคู่กันไปด้วย ดังนั้นแม้จะเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างทันสมัยแต่ประเพณีต่างๆยังคงมีอยู่เช่น พิธีสโถดหรือพิธีแห่ผี เป็นประเพณีเรียกขวัญข้าวและเลี้ยงผีไร่ขณะที่ข้าวกำลังตั้งท้อง กระทำทุกปีประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคมโดยทุกครัวเรือน

ต้องไปเอาข้าวจากไร่ของตนมาทำพิธีที่บ้านจากนั้นก็ทำการแห่ผีหรือแห่ขวัญข้าวไปขึ้นบ้านที่ผีของหมู่บ้านสิงสถิตย์อยู่ บ้านหลังดังกล่าวนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยทุกๆปี หมอผีต้องทำพิธีเสี่ยงทายว่าผีหมู่บ้านเลือกสิงสถิตย์ที่บ้านใดบ้านนั้นก็จะเป็นบ้านผีประจำหมู่บ้านในปีนั้นต่อไป

การเจ็บป่วยและการรักษา

ปัจจุบันมีสถานีนามียประจำหมู่บ้านแล้ว ชาวบ้านเรียนรู้และยอมรับระบบการรักษาแบบสมัยใหม่มากขึ้น ดังนั้นเมื่อมีการเจ็บป่วยขึ้นมาชาวบ้านมักไปขอรับการรักษาจากสถานีนามียเป็นอันดับแรกแต่ก็ยังมีการรักษาแบบเลียงผีและใช้ยาสมุนไพรกลางบ้านร่วมด้วย

การศึกษา

เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนประจำหมู่บ้านขึ้นในปี พ.ศ. 2516-2517 ยังไม่มีครูมาทำการสอนหนังสือให้แก่เด็กๆและชาวบ้าน ดำรงตระเวนขายเค็นจึงเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ต่อมาถึงได้มีการนำหลักสูตรประถมศึกษามาใช้และในปัจจุบันทางโรงเรียนได้จัดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของชาวบ้านคือการปลูกข้าวไร่ แต่เนื่องจากชาวบ้านมีการติดต่อกับคนพื้นราบอยู่เป็นประจำจึงมีรายได้จากการหาของป่ามาขายด้วย ต่อมาเริ่มปลูกกะหล่ำ (*Ricinus communis* Linn.) และมะเข่น (*Zanthoxylum limonella* Alston) ขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อถึงหมู่บ้าน ปัจจุบันผลของมะเข่นขายได้ราคาดี ชาวบ้านจึงนิยมปลูกกันมาก ส่วนรายได้อีกทางหนึ่งของชาวบ้านคือการเป็นลูกจ้างให้กับอุทยานแห่งชาติดอยภูคา

เผ่าถิ่น

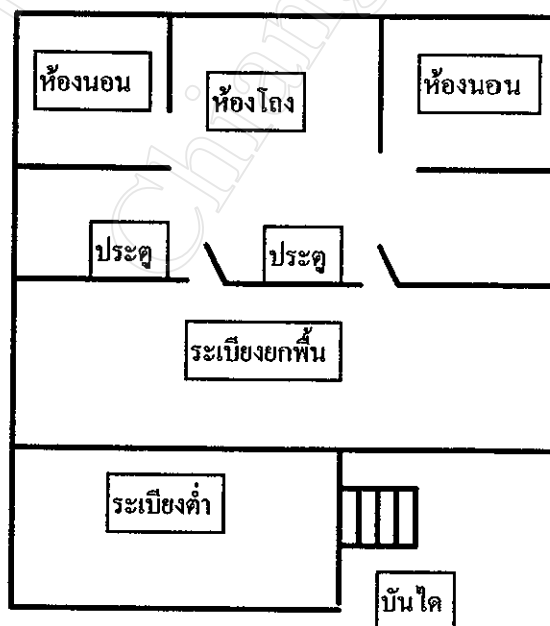
ประวัติความเป็นมา

ประมาณหนึ่งร้อยปีมาแล้วชาวบ้านในหมู่บ้านแจรงหลวงซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่เหนือหมู่บ้านแจลงขึ้นไป 15 กิโลเมตร จำนวน 3 ครอบครัว 12 คน ได้อพยพมาตั้งหมู่บ้านในบ้านแจลงปัจจุบันหลายปีต่อมามีประชากรเพิ่มขึ้นและแยกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแต่งงานระหว่างครอบครัวและหมู่บ้านน้ำฮ้อย-ขุนคินถูกจัดตั้งขึ้น ในเวลาต่อมามีผู้คนอพยพมาจากบ้านเต็กกลางบ้านป่าไร่และบ้านหนองน่านมาอาศัยรวมอยู่ด้วย ในช่วงปี พ.ศ 2512 ทางรัฐบาลได้ปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในเขตดอยภูคามมีการสู้รบกันอย่างหนัก ราษฎรได้อพยพไปอยู่ในหมู่บ้าน

อื่น เช่น บ้านคอนแก้ว และ บ้านปากกลางประมาณ 10 วัน แล้วกลับมาอยู่ที่เดิม ปัจจุบันบ้านแดงย้ายบ้านขึ้นมาอยู่ใกล้ถนนหลวงสายปัว-บ่อเกลือ จำนวน 19 ครัวเรือนและยังคงอยู่ที่บ้านแดงล่างอีก 13 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 168 คน เป็นหญิง 83 คน ชาย 85 คน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ขึ้นกับผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านป่าไร่

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

หมู่บ้านแดงตั้งอยู่บริเวณที่ราบไหล่เขาที่ระดับความสูงประมาณ 900 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ห่างจากถนนสายปัว-บ่อเกลือ ประมาณ 500 เมตร ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่คล้ายบ้านของคนพื้นราบ แต่ยังพบบ้านแบบโบราณอยู่บ้าง บ้านยกพื้นสูงประมาณ 0.5-1 เมตร พื้นและฝาบ้านใช้ไม้แปรรูปจากไม้เนื้อแข็งหลายชนิด หลังคามุงด้วยสังกะสีมากกว่าหญ้าคาหรือใบก้อแบบเก่า การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านคล้ายกันคือเมื่อขึ้นบันไดมาจะพบระเบียงขนาดกว้างพอสมควร ถัดเข้าไปเป็นยกพื้นและมีประตูเข้าบ้านสองบาน ภายในเป็นห้องโถงกว้าง ห้องครัวและห้องนอน ห้องครัวมักตั้งไว้มุมใดมุมหนึ่งของตัวบ้าน สังกะสีจากกระเบื้องเตาไฟมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม ภายในบรรจุด้วยทราย มีก้อนเหล็กสามขาหรือก้อนหินสามก้อนวางไว้เพื่อให้หุงหาอาหาร เหนือเตาไฟขึ้นไปเป็นที่วางเครื่องครัวและเนื้อสัตว์เพื่อเป็นการรมควันไฟ เป็นวิธีการถนอมอาหารแบบหนึ่งของชาวเขา ห้องนอนมักกันเป็นสัดส่วน แต่ละครัวเรือนมีประมาณ 1-2 ห้อง ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 แสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านของชาวลีน

อาณาเขตของตัวบ้านในแต่ละครัวเรือนมีไม่มากนัก ปลุกพืชสวนครัวเอาไว้ใช้ประโยชน์ ส่วนผู้ฉางจะสร้างไว้หน้าบ้านหรือข้างตัวบ้าน ไม่นิยมสร้างไว้หลังบ้านเพราะชาวถิ่นเชื่อว่าขวัญข้าวจะร้อนและเป็นการผิดผี

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี

แม้ว่าชาวถิ่นจะนับถือศาสนาพุทธ แต่ชาวบ้านยังมีการนับถือผีควบคู่ไปด้วย กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นต้องมีการเลี้ยงผีก่อนเสมอ เพราะเชื่อว่าผีเป็นผู้ให้และช่วยคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยมีผู้อาวุโสของหมู่บ้านเป็นผู้นำและที่ปรึกษาในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านนี้มีดังนี้

1. พิธีกินดอกแดง พิธีนี้ทำขึ้นสองครั้งในรอบปีคือก่อนที่จะมีการถางไร่ปลูกข้าวประมาณเดือนเมษายน-พฤษภาคม ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของหมู่บ้านด้วย และอีกครั้งหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่เสร็จแล้ว ประมาณเดือนธันวาคม-มกราคม เป็นพิธีเลี้ยงขอบคุณผีไร่ที่ให้ผลผลิตข้าวดี

2. พิธีกินข้าวเม่า เป็นพิธีเลี้ยงผีเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวและทำการเก็บเกี่ยวไปแล้วครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งหมด ถือเป็นวันไหว้บรรพบุรุษของตระกูล ดังนั้นวันนี้จะมีการพบปะกันระหว่างญาติพี่น้อง ส่วนพิธีจัดทำขึ้นที่บ้านต้นตระกูลหรือเรือนเก่า

การเจ็บป่วยและการรักษา

เมื่อมีคนเจ็บป่วย เชื่อว่าผีเป็นสาเหตุหรือเป็นผู้กระทำให้เกิดขึ้น ต้องทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาลาโทษโดยใช้หมู ไก่ หรืออาหารที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ เมื่ออาการดีขึ้นหรือหายจากโรคแล้วต้องทำพิธีเรียกขวัญโดยเลี้ยงอาหารเหมือนครั้งแรกอีกครั้ง ผู้ทำหน้าที่นี้คือผู้อาวุโสของหมู่บ้าน นอกจากทำพิธีทางไสยศาสตร์แล้ว ถ้าโรคดังกล่าวมียาสมุนไพรกลางบ้านที่เห็นว่าสามารถรักษา ประกอบกับพิธีเลี้ยงผีได้ก็จะใช้ร่วมกันหากไม่หายป่วยจะปล่อยไว้จนตาย ต่อมาทางราชการได้เข้ามาส่งเสริมด้านสาธารณสุขในเขตดอยภูคา มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้การตรวจรักษาและให้ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มเข้ารับการรักษาแบบใหม่บ้าง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2530 มีการจัดตั้งสถานีอนามัยหมู่บ้านเตี้ยกลาง อยู่ห่างจากบ้านแจลงประมาณ 4 กิโลเมตร เจ้าหน้าที่ทำงานประจำสถานีได้ออกตรวจรักษาในหมู่บ้านใกล้เคียงมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มยอมรับในการแพทย์สมัยใหม่มากขึ้น ปัจจุบันเมื่อมีคนเจ็บป่วย จะเข้ารับการรักษาที่สถานีอนามัยก่อน แต่ยังคงมีการเลี้ยงผีและใช้ยาสมุนไพรกลางบ้านร่วมด้วย

การศึกษา

ในอดีตยังไม่มีโรงเรียน ชาวบ้านจึงไม่ได้รับการศึกษา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2528 การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดน่านได้นำการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จเข้ามาสอนในหมู่บ้าน ต่อมาปี พ.ศ. 2529 มีการนำหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขามาสอน ชาวบ้านให้ความสนใจการเรียนการสอนพอสมควร ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้พออ่านออกเขียนได้

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

เนื่องจากสภาพที่ตั้งหมู่บ้านเป็นไหล่เขาสูงชัน ไม่เอื้อต่ออาชีพเกษตรกรรมมากนัก แต่ชาวบ้านยังทำมาหากินด้วยการปลูกข้าวไร่และหาของป่ามาขาย ต่อมามีการติดต่อกับคนพื้นราบ จึงเริ่มมีการปลูกละหุ่งและเก็บถั่วป่ามาขาย เมื่อมีการสร้างถนนขึ้นคอยกคา พ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิตถึงหมู่บ้านและเริ่มมีหน่วยงานของทางราชการเข้ามาปฏิบัติงาน เช่น พัฒนาการและเกษตรตำบล ได้เข้ามาส่งเสริมการปลูกพืชไร่และไม้ผลต่างๆแต่ไม่ได้ผลผลิตมากนัก รายได้เฉลี่ยของชาวบ้านประมาณ 3,000 บาทต่อคนต่อปี

4.2 การใช้ประโยชน์จากพืช

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนพืชที่ชาวเขาทั้งสามเผ่านำไปใช้ประโยชน์แยกตามประเภทการใช้ประโยชน์ของพืช

ประเภทการใช้ประโยชน์ เผ่า (ชนิด)	พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชใช้สร้างที่อยู่อาศัย	พืชเศรษฐกิจ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	รวม
ขมุ	45	86	8	3	23	165
ลัวะ	35	67	7	1	16	126
ถิ่น	22	55	6	4	10	97
รวม	102	208	21	8	49	388

ตารางที่ 4 แสดงชนิดพืช ส่วนที่ใช้และสรรพคุณที่ชาวเขาทั้งสามเผ่านำไปใช้ประโยชน์

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Acanthaceae	<i>Baphicacanthus cusia</i> Brem.	ฮ่อม	สะตอง	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบหมักช้อนดื่ม ให้สีกรมพำ
	<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	เสลดพังพอน	ขุปลิง	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ราก ตำรวมกับรากดาบและรากข้าวพุด สัมแก้ไข
			ยาหิอึปึก	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำละเอียด พอกบาดแผลที่ถูกงูกัดหรือแมงป่อง
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบใช้ในพิธีไสยศาสตร์
	<i>Phlogacanthus curviflorus</i> Nees	ฮ่อมช้าง	-	ถิ่น	พืชสมุนไพร	เหง้า ตำน้ำอาบช่วยลดไข้
Agavaceae			ช้างชอยแดง	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบตำน้ำดื่มรักษาอาการ ไข้ตัวร้อน
	<i>Thunbergia laurifolia</i> Linn.	รางจืด	คืดดูงรียด	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ต้มน้ำ ดื่มน้ำประมาณ 15 ชม. ใช้เป่าแผลพุพอง
	<i>Dracaena elliptica</i> Thunb.	หมากคู่ป่า	คอต	ลัวะ	พืชอาหาร	รากสะสมอาหาร ตำหรือหนึ่งคดลูกข้าว
	<i>Amaranthus lividus</i> Linn.	ผักขม	ระอุลละ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ราก ตำน้ำดื่มรักษาอาการเบื่ออาหาร
					พืชอาหาร	ขยดอ่อน ลวกจิ้มกับน้ำพริก
Amaranthaceae	<i>A. spinosus</i> Linn.	ผักขมหนาม	ระอุลละโพะ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ราก ตำน้ำดื่ม รักษาอาการเบื่ออาหาร
	<i>Celosia argentea</i> Linn.	หงอนไก่	-	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ดอกใช้ในพิธีสู่ขวัญ
			คอกแดง	ถิ่น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ดอกใช้ในพิธีรดกอดแดง
			-	ขมุ	พืชอาหาร	ผลกินเป็นผลไม้
	<i>Mangifera indica</i> Linn.	มะม่วง	-	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลกินเป็นผลไม้
Anacardiaceae			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลกินเป็นผลไม้

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Anacardiaceae	<i>Rhus chinensis</i> Muell.	ส้มผด	เลขยออะ	ขมุ	พืชอาหาร	ผลกินสดหรือใส่แกง รสเปรี้ยว
			แพะละขี้	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลกินสดหรือใส่แกง รสเปรี้ยว
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลกินสดหรือใส่แกง รสเปรี้ยว
Angiopteridaceae	<i>Spondias pinnata</i> Kurz	มะกอก	-	ลัวะ	พืชสมุนไพร	เปลือก นำมาแช่น้ำดื่ม รักษาอาการเบื่ออาหาร
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลสุกกินดิบหรือใส่แกง
			กิบมัลล	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ต้นกินนำลอมและต้นกูดเจือกน้ำดื่มแก้ท้องอืด
Ammonaceae	<i>Annona reticulata</i> Linn.	น้อยโหน่ง	คันทาโรด	ขมุ	พืชอาหาร	ผลสุกกินเป็นผลไม้
Apocynaceae	<i>Amalocalyx microlobus</i> Pierre ex Spire	หยังสมุทร	มะหั้นป้า	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลเป็นผักจิ้มสด
Araceae	<i>Acorus calamus</i> Linn.	वानน้ำ	คั้งคาวน้ำ	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ทั้งต้นทุบละเอียด สรรพคุณ ทำให้ผมหดค้ำ ไม่ร่วงง่าย
				ถิ่น	พืชอาหาร	ผลกินสุก
	<i>Colocasia antiquorum</i> Schott	บอนห้วย	-	ลัวะ	พืชอาหาร	ลำต้นได้กิน ต้มหรือใส่แกง
				ถิ่น	พืชอาหาร	ลำต้น ได้กินหรือนึ่งกิน
	<i>C. esculenta</i> Schott	เผือก	กวน	ถิ่น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ลำต้นได้กินเป็นอาหารหยาบ
			กวน	ลัวะ	พืชอาหาร	ลำต้นได้กินหรือนึ่งกิน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Araceae	<i>Colocasia gigantea</i> Hook.	ดูย	ตุน	ล้ม	พืชอาหาร	ก้าน ใบกินเป็นผัก
	<i>Lasia spinosa</i> Thw.	ผักหนาม	โหระโด้ก	ขม	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Acanthopanax trifoliatum</i> Merr.	ผักแปม	ผักแปม	ขม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือกินเป็นผัก
Araliaceae			ผักแปม	ต้น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือกินเป็นผัก
			ผักแปม	ล้ม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือกินเป็นผัก
			ผักแปม	ล้ม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือกินเป็นผัก
	<i>Aralia montana</i> Blanco	ค้าง	คองค้อ	ล้ม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง ผลกินสด
	<i>A. bipinnata</i> Blanco	-	ค้าง	ต้น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง ผลกินสด
			ไซแปม	ล้ม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง ผลกินสด
	<i>Trevesia palmata</i> Vis.	ค้างหลวง	-	ต้น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง
Asclepiadaceae	<i>Asclepias curassavica</i> Linn.	ไฟเดือนห้า	ขาง	ล้ม	สมุนไพร	ยางขาวทาสมานแผลในปาก
	<i>Dischidia rafflesiana</i> Wall.	ลูกโรหิณี	เบ๊ะเบ๊ะงา	ขม	สมุนไพร	เครื่องดื่มแก้เจ็บคอ
	<i>Dregea volubilis</i> Stapf	ผักฮ้วน	ผักม่วน	ล้ม	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Gynema inodorum</i> Decne.	ผักชิงดา	ผักโง้ง	ขม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.		ชะริชูลี	ขม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
Athyriaceae			ผักกูด	ต้น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
			ผักกูด	ล้ม	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Averrhoaceae	<i>Averrhoa carambola</i> Linn.	มะเฟือง	เบ๊ะแะกริ	ขมุ	พืชอาหาร	กินผล
			แพะละเค็ด	ถิ่น	พืชอาหาร	กินผล
Begoniaceae	<i>Begonia inflata</i> Clarke	ส้มกุ้ง	แพะละเค๊ะ	ถั่วะ	สมุนไพร	รากต้มน้ำดื่มรักษาน้ำ
			จัดเครื่องเจือง	ขมุ	พืชอาหาร	ขุดถอนเป็นผักจิ้มสด
Berberidaceae	<i>Mahonia siamensis</i> Takeda	ขมิ้นต้น	พนัก	ถั่วะ	พืชสมุนไพร	แก่นต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง
Betulaceae	<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham.	กำลังเสือโคร่ง	ลำแพ	ถิ่น	พืชสมุนไพร	เปลือกคั้นกรองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง
Bignoniaceae	<i>Mar-khamia stipulata</i> Seem.	แคหางค่าง	เคราะห์	ขมุ	พืชอาหาร	ดอกต้มน้ำดื่ม
	<i>Oroxylum indicum</i> Vent.	เพกา	มะริดไม้	ขมุ	พืชสมุนไพร	เมล็ดต้มน้ำดื่ม รักษาวัณโรค
			แพะละถักหว่าง	ถิ่น	พืชอาหาร	ฝักย่างไฟจิ้มน้ำพริก
					พืชสมุนไพร	จั่วผล ฝักต้มน้ำดื่มแก้เบื่ออาหาร
Burseraceae	<i>Garuga pinnata</i> Roxb.	หวัด	-	ถั่วะ	พืชอาหาร	ฝักย่างไฟจิ้มน้ำพริก
					พืชอาหาร	ฝักย่างไฟจิ้มน้ำพริก
			ตุ้ดระมะ	ขมุ	พืชอาหาร	เปลือกคั้นเป็นเครื่องเทศใส่ต้มหรือลาบ
			ไม้เต้า	ถิ่น	พืชอาหาร	เปลือกคั้นเป็นเครื่องเทศใส่ต้มหรือลาบ
Caesalpinhiaceae	<i>Azizelia xylocarpa</i> Craib	มะค่าโมง	-	ขมุ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้ปลูกสร้างบ้านเรือน
			-	ถิ่น	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้ปลูกสร้างบ้านเรือน
			-	ถั่วะ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้ปลูกสร้างบ้านเรือน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Caesalpiniaceae	<i>Bauhinia variegata</i> Linn.	เสี้ยวดอกขาว	ละเลไออน	ขมุ	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lamk.	ผักปุย	-	ขมุ	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อนเป็นผักจิ้ม
	<i>C. sappan</i> Linn.	ฝาง	ผู้ดีแก่นฝาง	ขมุ	พืชสมุนไพร	แก่นต้นและรากเคี้ยวหั่นดื่มแก้ปวดใน
	<i>Cassia alata</i> Linn.	ชุมเห็ดเทศ	มุดตะเคิด	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำละเอียดย้อมไฟ พารักษาโรคผิวหนัง
	<i>C. sophora</i> Linn.	เค็ด	ละชีเหล็ก	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>C. tora</i> Linn.	ชุมเห็ดไทย	ลับหมื่นน้อย	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากสับหั่นน้อย มะแว้งขม หย้าจัด หญ้าคา ผัก คืด หย้าปากควาย และข้าวเป้ง แขน้ำดื่มช่วยลดไข้
Campanulaceae				ถิ่น	พืชสมุนไพร	รากสับหั่นน้อยและรากหญ้าจัดดื่มแก้ปวดช่วย ลดไข้
	<i>Tamarindus indica</i> Linn.	มะขาม	แพะชะม	ถิ่น	พืชอาหาร	กินผักสด
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	กินผักสด
	<i>Codonopsis javanica</i> (Bl.) Hook.f.	-	ใบก้นหอย	ลัวะ	พืชอาหาร	หัวได้กินและยอดอ่อนใส่แกง
Cannaceae	<i>Lobelia pyramidalis</i> Wall.	หางไก่ฟ้า	จิงจะยู	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	น้ำยางมีพิษ ใช้ทำลูกดอกอาบยาพิษ
	<i>Canna edulis</i> Ker-Gawl.	พุทธรักษาถิ่นหัว	จะเก็ดพระ	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เหง้าแช่น้ำเชื่อมฝักจืด ต้นปลูกประดับ
Capparidaceae		กุ่มบก	ละยักกุ่ม	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนหมักดองเป็นผักจิ้ม
	<i>Cratogeomys religiosa</i> Ham.		ผักกุ่ม	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนหมักดองเป็นผักจิ้ม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Caprifoliaceae	<i>Sambucus simpsonii</i> Rehd.	อุน	ตุ้มเป๊ะ มะเลื่อม	ขมุ	พืชสมุนไพร	กิ่งและใบต้มน้ำดื่มเพื่อขับพยาธิช่วยบรรเทาได้
			ต้นตบัก	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	กิ่งและใบต้มน้ำดื่มเพื่อขับพยาธิช่วยให้อาการดีขึ้นได้
Caricaceae	<i>Carica papaya</i> Linn.	มะละกอ	หมักหุ้ง	ขมุ	พืชอาหาร	กินผล
Celastraceae	<i>Celastrus paniculata</i> Willd.	มะเดือกเครือ	เจ๊ะและ	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม
			รวงหอมไก่	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย
	<i>Chloranthus erectus</i> Verde.	-	เคียบถาลัง	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ต้นต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย
			ปุงจือ	ถิ่น	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย
Combretaceae	<i>Combretum pilosum</i> Roxb.	เครือเขมาวก	เครือขุม	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	รากเป็นอาหารหมู
			เลียบีอนาง	ลัวะ	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่มช่วยถ่ายพยาธิในเด็ก
Compositae	<i>Adenostemma lavenia</i> Ktze.	เยียวหนู	กลางทริ้ม	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนกินกับปลา
			ปิ่นนากี้	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ทั้งต้นต้มเป็นอาหารหมู
	<i>Blumea balsamifera</i> DC.	หนวดใหญ่	ตุ้มเต๊อ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบต้มน้ำดื่มให้ผู้ป่วยไข้
			หีทุกอม	ถิ่น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบต้มน้ำดื่มให้เด็กเกิดโรคหอบหืด
			หีทุบอย	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบหนวดและยอดอ่อนหั่นฝอย ตากแดด มวนสูบ แก้เลือดกำเดาไหล

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Compositae	<i>Conyza sumatrensis</i> (Retz.) Walker	หญ้างูลายลม	สะพาลัง	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Crassocephalum crepidioides</i> S. Moore	ผักกาดช้าง	หญ้าดอกเด้าบ	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Eclipta prostrata</i> Linn.	กะเม็ง	หญ้าดอกญี่ปุ่น	ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
			หญ้าดอกญี่ปุ่น	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
			ฮ่อมเกี้ยว	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นต้มน้ำอบใบไม้ช่วยให้ง่ายต่อการขับถ่าย
	<i>Elephantopus scaber</i> Linn.	โคไม่สู้ล้ม	สามสิบสองราก	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	รากตากแห้งบดใส่เหล้า
	<i>Eupatorium odoratum</i> Linn.	สามเสือ	โค	ลัวะ	พืชสมุนไพร	รากตากแห้งดองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง
			หญ้าเมื่องวาช	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบชงดื่มเพื่อแก้ปวดหัว
			หญ้าเมื่องวาช	ถิ่น	พืชสมุนไพร	ใบชงดื่มเพื่อแก้ปวดหัว
			หญ้าเมื่องวาช	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบชงดื่มเพื่อแก้ปวดหัว
	<i>Spilanthes acmella</i> (Linn.) Murr.	ผักผีเสื้อ	สะวัง	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำทาแก้โรคผิวหนัง
			-	-	พืชอาหาร	ใบอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	ใบอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ใบอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Conmaraceae	<i>Commurus semidecandrus</i> Jack	ถอบแถบเครือ	ไร่ละเลข	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่ม แก้ท้องร่วง
			มัต	ลัวะ	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่ม แก้ท้องร่วง
Convolvulaceae	<i>Argyreia nervosa</i> Bojer.	ใบประดับ	ดอกบั้ง	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนตากเป็นผักจิ้ม ลำต้น ได้ดินส้มหรือนึ่งกิน
Costaceae	<i>Ipomoea batatas</i> Lamk.	เมืองหมายมา	มะผุดหล	ขมุ	พืชสมุนไพร	เหง้าต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย
			-	ถิ่น	พืชสมุนไพร	เหง้ารวมกับผอยลม แห้งน้ำดื่มแก้เลือดกำเดาไหล
Crassulaceae	<i>Kalanchoe pinnata</i> Pers.	คำตายหงาย เป็น	ละรลิด	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำละเอียดพอกบาดแผลไฟไหม้หรือน้ำร้อน หรือปวดข้อ
			ว่านไฟไหม้	ถิ่น	พืชสมุนไพร	ใบตำละเอียดพอกบาดแผลไฟไหม้หรือน้ำร้อน ลวก
Cruciferae	<i>Brassica chinensis</i> Jusl.	ผักวางตุ้ง	ว่านไฟ	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบตำละเอียดพอกบาดแผลไฟไหม้หรือน้ำร้อน ลวก
			ละโละ	ขมุ	พืชอาหาร	ทั้งต้นเป็นผักใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
Cucurbitaceae	<i>Raphanus sativus</i> Lim. var. <i>caudatus</i> Alef.	ผักชีชูต	ผักตึก	ขมุ	พืชอาหาร	ดอกและผักใส่แกง
			เบ็ล๊ะหีบดิน คั่ง	ขมุ	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือผัด
Cucurbitaceae	<i>Benincasa hispida</i> Cogn.	ฟักหม่น	แพละละ	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือผัด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Cucurbitaceae	<i>Coccinia grandis</i> Voigt.	คำสิง	ผักแคบ	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง ผักหรือลวกเป็นผักจิ้ม
	<i>Cucumis sativus</i> Linn.	แตงกวา	แพะละเค็ด	ถั่ว	พืชอาหาร	ผลกินเป็นผัก
	<i>Cucurbita moschata</i> Decne.	ฟักทอง	แพะละคำ	ถั่ว	พืชอาหาร	ผลใส่แกง ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Gymnopetalum cochichinense</i> (Lour.) Kurz	จิกแดง	บ้านอย	ถั่ว	พืชอาหาร	ผลประกอบอาหาร
	<i>Hodgsonia capniocarpa</i> Ridl.	มะกิง	มะกิง	ถั่ว	พืชสมุนไพร	จำหน่ายผล
	<i>Luffa acutangula</i> Roxb.	บวบเหลี่ยม	ละนินยี่	ขมุ	พืชอาหาร	เนื้อในเมล็ดใส่แกง ผักใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Momordica charantia</i> Linn.	มะระจีน	มักวบ	ถั่ว	พืชอาหาร	ผักใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Trichosanthes anguina</i> Linn.	บวบงู	เปะมะอ้อย	ขมุ	พืชอาหาร	ผลอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Dillenia parviflora</i> Griff.	ลิ้นหีง	บ้านอย	ขมุ	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Dioscorea alata</i> Linn.	มันเสา	แพะวะ	ถั่ว	พืชอาหาร	กินผลสุก
Dilleniaceae					พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
Dioscoreaceae			กวายพลอง	ขมุ	พืชอาหาร	ลำต้นได้ดินต้มหรือบ่งกิน
			กวย	ถั่ว	พืชอาหาร	ลำต้นได้ดินต้มหรือบ่งกิน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Dipterocarpaceae	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	รัง	ไม้ป่า	ลัวะ	พืชสมุนไพร	เปลือกต้นตำรวมกับเหง้าถูกทาแก้ปวดข้อหรือเคล็ดขัดยอก
					พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
Dryopteridaceae	<i>Pleocnemia submembranacea</i> (Hayata) Tagawa et K. Iwats.	มหาสดำเขา	กูดเจือก	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ต้นกูดเจือกและต้นกิบมีลมแช่น้ำดื่มแก้ท้องอืด
Euphorbiaceae	<i>Antidesma acidum</i> Retz.	มะเฒ่าสร้อย	ละบึงปอง	ขมุ	พืชอาหาร	กินผลสุก
	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	มะไฟป่า	ตุ๊ดเปลิละมะหาด	ขมุ	พืชสมุนไพร	เปลือกต้นแช่น้ำดื่มแก้พิษคางคก
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	กินผลสุก
				ลัวะ	พืชอาหาร	กินผลสุก
				ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำพอกแผลวัวควาย ช่วยสมานแผลและไล่แมลง
	<i>Croton cascariloides</i> Raeusch.	เป็ด้าหถึงเงิน	ละละแองรอย	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำพอกแผลวัวควาย ช่วยสมานแผลและไล่แมลง
	<i>Croton</i> sp.	เป็ด้า	ไม้ป่า	ถิ่น	พืชสมุนไพร	ใบต้มน้ำให้ผู้หญิงอยู่ไฟ
	<i>Euphorbia ligularia</i> Roxb.	ส้มเช้า	จะเคะ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบอมแก้ปวดฟัน
	<i>Homonoia riparia</i> Lour.	ไคร้	ไคร้	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ปลูกต้นเป็นแนวรั้ว
					พืชอาหาร	ยอดอ่อนกินเป็นผักสด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Euphorbiaceae	<i>Jatropha curcas</i> Linn.	สบู่ดำ	สะหุงร้าง	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ปลูกต้นเป็นแนวรั้ว
			สะหุง	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ปลูกต้นเป็นแนวรั้ว
	<i>Mallotus barbatus</i> Muell. Arg.	ทองเต้า	ตูดเหล็กถาก ตึก	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง
			สะเตา	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบอ่อนรวมกับใบอ่อนมะโล้น้ำดำใส่เกลือให้วัว กินช่วยให้ร่างกายแข็งแรง
	<i>M. peltatus</i> Muell. Arg.	สลัด	ใบนิยบ	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ดอกตากแห้งใส่น้ำอบในวันสงกรานต์ กลิ่นหอม
	<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง	-	ถิ่น	พืชอาหาร	รากสะสมอาหารดื่มกิน
			-	ถิ่น	พืชเศรษฐกิจ	จำหน่ายรากสะสมอาหาร
			กล้วยลำ	ลัวะ	พืชอาหาร	รากสะสมอาหารดื่มกิน
					พืชเศรษฐกิจ	จำหน่ายรากสะสมอาหาร
	<i>Phyllanthus pulcher</i> Wall. ex Muell. Arg.	ว่านรณีสาร	ยาเจียน้อง	ถิ่น	พืชสมุนไพร	ลำต้นอมแก้ปวดฟัน
Fagaceae	<i>Ricinus communis</i> Linn.	สะหุง	-	ลัวะ	พืชอาหาร	ขดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Sauropus androgynus</i> Merr.	ผักหวานบ้าน	ผักหวาน	ขมุ	พืชอาหาร	ขดอ่อนใส่แกง
	<i>Castanopsis diversifolia</i> King	ก่อหลวง	ก่อเงาะ	ลัวะ	พืชสมุนไพร	เปลือกต้มน้ำอมแก้ปวดฟัน
					พืชอาหาร	ผลต้มน้ำดื่มแก้ปวดฟัน
	<i>Lithocarpus</i> sp.	ก่อ	ก่อจอม	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบอ่อนเคี้ยวและอมแก้ปวดฟัน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Graminae	<i>Arundo</i> sp.	อ้อ	ขละ	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ดอกอ้อต้มน้ำดื่มหรือหั่นเป็นยาสมุนไพร
	<i>Coix lachryma-jobi</i> Linn.	เดือย	หีเพี้ย	ขมุ	พืชอาหาร	เมล็ดต้มกิน
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	เมล็ดต้มกิน
	<i>C. puelliarum</i> Bal.	เดือยหิน	หีเพี้ยปิลโหะ	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากต้มรวมกับแก่นต้นฝางต้มแก้ไข้ใน
	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ตะไคร้	-	ถิ่น	พืชสมุนไพร	กาบใบ 3 กาบ ผักคืด 3 ใบและหญ้าปากควาย 3 ต้น แขนงต้มน้ำดื่มไล่เด็ก
					พืชอาหาร	ต้นเป็นเครื่องเทศ
	<i>Dendrocalamus strictus</i> Nees	ไผ่ชาง	ไผ่	ขมุ	พืชอาหาร	หน่อ ใบไผ่แฉกหรือเป็นผักจิ้ม
					พืชที่อยู่อาศัย	ใบไผ่สร้างบ้าน
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบไผ่ทำเครื่องใช้ เครื่องจักสาน
				ลัวะ	พืชอาหาร	หน่อ ใบไผ่แฉกหรือเป็นผักจิ้ม
					พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ใบไผ่สร้างบ้าน
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบไผ่ทำเครื่องใช้ เครื่องจักสาน
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบไผ่ทำเครื่องใช้ เครื่องจักสาน
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบไผ่ทำเครื่องใช้ เครื่องจักสาน
	<i>Eleusine coracana</i> (Linn.) Gaertn.	ข้าวป่างสามง่าม	หังกอย	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เมล็ดหมักเกลือ
	<i>E. indica</i> Gaertn.	หญ้าน้ำเต้า	หญ้าปากควาย	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากหญ้าปากควาย หญ้าคา มะแว้งขม หญ้าจัด ผักคืด ลับหมั่นน้อย ข้างเป้ง รมนิตละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แขนงต้มน้ำดื่ม ลดไข้เด็ก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Graminae	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	หญ้าตีนกา	หญ้าปากควาย	ธัญ	พืชสมุนไพร	หญ้าปากควาย 3 ต้น กาบตะไคร้ 3 กาบ ผักคืด 3 ใบ แขนงน้ำคืดมดใช้เด็ก
	<i>Gigantochloa albociliata</i> Munro	ไผ่ไร่	ไผ่	ขมุ	พืชอาหาร	หน่อไม้ใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	หญ้าคา	ตะเลียงเขือง	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากหญ้าคา หญ้าปากควาย มะแว้งขม หญ้าขัด ผักคืด ถับนุ่นน้อย รันแป้ง ชนิดละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แขนงน้ำคืดมดใช้ในเด็ก
					พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ทั้งต้นตากแห้ง มุงหลังคาและฝาบ้าน
			ตะเลง	ธัญ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ทั้งต้นตากแห้ง มุงหลังคาและฝาบ้าน
			-	ลัวะ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ทั้งต้นตากแห้ง มุงหลังคาและฝาบ้าน
	<i>Oryza sativa</i> Linn.	ข้าว	-	ขมุ	พืชอาหาร	เมล็ดข้าว หุงต้มกิน
			-	ธัญ	พืชอาหาร	เมล็ดข้าว หุงต้มกิน
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	เมล็ดข้าว หุงต้มกิน
	<i>Saccharum officinarum</i> Linn.	อ้อยดำ	-	ธัญ	พืชอาหาร	กินน้ำหวานจากต้น เมล็ดคืดกิน
	<i>Thysanolaena maxima</i> Ktze.	ตองกง	กง	ขมุ	พืชอาหาร	แกนในหน่ออ่อนใส่แกง
				ธัญ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ช่อดอกทำไม้กวาด
			-	ธัญ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ช่อดอกทำไม้กวาด
			-	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ช่อดอกทำไม้กวาด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Graminae	<i>Zea mays</i> Linn.	ข้าวโพด	ข้าวโพด	ถิ่น	พืชอาหาร	ฝักคั่วกิน
			ข้าวโพด	ลัวะ	พืชอาหาร	ฝักคั่วกิน
Guttiferae	<i>Cratogeomys formosum</i> Dyer	ตัวแดง	ฝักคั่ว	ลัวะ	พืชอาหาร	ขูดอ่อนกินเป็นผักสด
Iridaceae	<i>Eleutherine americana</i> Merr.	ว่านหอมแดง	ว่านไฟ	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง
Labiales	<i>Mentha cordifolia</i> Opiz.	สะระแหน่	หอมคววน	ขมุ	พืชอาหาร	ใบเป็นเครื่องเทศ
	<i>Ocimum gratissimum</i> Linn.	กระเพราช้าง	ใบจัน	ขมุ	พืชอาหาร	ใบเป็นเครื่องเทศ
	<i>Perilla frutescens</i> Brit.	งั้วม่อน	ตะละ	ขมุ	พืชอาหาร	เมล็ดโรยหน้าขนม
Lauraceae	<i>Cinnamomum</i> sp.	อบเชย	ตะจวง	ขมุ	พืชสมุนไพร	เปลือกคั้นคั้นน้ำอาบสำหรับสตรีหลังคลอด
	<i>Litsea cubeba</i> Pers.	ตะไคร้ต้น	ตะไคร้	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลเป็นเครื่องเทศ
			เกลือ	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลเป็นเครื่องเทศ
	<i>Phoebe tavoyana</i> Hook. f.	พื้น	ไม้ยาง	ลัวะ	พืชสมุนไพร	เปลือกคั้นคั้นน้ำอาบหรือกินใบสดรักษาอาการอาหารเป็นพิษ
Liliaceae	<i>Allium ascalonicum</i> Linn.	หอมแดง	ซังอีกลอม	ขมุ	พืชอาหาร	ทั้งต้นใส่แกงเป็นเครื่องเทศ
	<i>A. chinense</i> G. Don.	กระเทียมจีน	สะเลบ	ถิ่น	พืชอาหาร	รากกินเป็นผักคอง
			หอมชู	ลัวะ	พืชอาหาร	รากกินเป็นผักคอง
	<i>Dianella ensifolia</i> Red.	หญ้าหนุตัน	เคยข้าว	ลัวะ	พืชสมุนไพร	รากคั้นน้ำดื่มรักษาไข้
	<i>Disporopsis</i> sp.	-	ปลิงปลอง	ขมุ	พืชสมุนไพร	คั้นคั้นน้ำอาบให้แม่และลูกหลังคลอด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้าน เผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Liliaceae	<i>Peliosanthes teta</i> Andr.	สามสิบ	ละทาลี่โละ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ต้นตำบอรักษาอาการตัวบวม
	<i>Tupistra albiflora</i> K. Larsen	นางแถว	-	ถิ่น	พืชอาหาร	ช่อดอกใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Gelsemium elegans</i> Benth.	เพชฌฆาตสีทอง	แคะ	ถิ่น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	นำยางสีขาวมีพิษ
Loganiaceae			แคะ	ถั่วะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	นำยางสีขาวมีพิษ
			-	ขมุ	พืชสร้างเพื่ออยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
Magnoliaceae	<i>Paramichelia baillonii</i> (Pierre) Hu	จำปีป่า	-		พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ไม้ใช้ทำฟัน
			-	ขมุ	พืชเศรษฐกิจ	ขายปุยฝ้าย
	<i>Gossypium</i> sp.	ฝ้าย	-		พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เส้นใยทอผ้า
Malvaceae	<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> Linn.	ชบา	มั่งกุด	ถั่วะ	พืชสมุนไพร	รากชบาและเหง้าแห้งต้มน้ำดื่มรักษาอาการ ประจำเดือนมาไม่ปกติ
	<i>Sida rhombifolia</i> Linn.	หญ้าขัดใบป้อม	หญ้าขัด	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากหญ้าขัด มะแว้งขม หญ้าคา ผักคืด ลับหมื่น น้อย หญ้าปากควาย ช้าแบ่ง ขมิ้นละ 3 ราก ใส่ ข้าวสาร 7 เมล็ดแช่น้ำดื่ม ลดไข้เด็ก
			หญ้าขัด	ถิ่น	พืชสมุนไพร	รากหญ้าขัดและรากลัับหมื่นน้อยต้มน้ำอาบลดไข้
Marantaceae	<i>Urena lobata</i> Linn.	จีครอก	จัก	ถั่วะ	พืชสมุนไพร	รากฝนน้ำดื่มแก้ท้องอืด
	<i>Phrynium capitatum</i> Willd	ตองตาด	-	ถิ่น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบรองก่องข้าวหลังเก็บเกี่ยว
	<i>Schumanianthus dichotomus</i> Gagnep.	แหง (คล้า)	แหง	ถั่วะ	พืชสมุนไพร	เหง้าแห้ง และรากชบาต้มน้ำดื่มรักษาอาการ ประจำเดือนมาไม่ปกติ
Melastomataceae	<i>Melastoma normale</i> D. Don	จุกนารี	เป็ช	ถิ่น	พืชอาหาร	กินผลสุก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Menispermaceae	<i>Parabaena sagittata</i> Miers	ผักหนั่ง	ตะตักนัง	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนและดอกใส่แกง
	<i>Acacia farnesiana</i> (Linn.) Willd.	กระถินเทศ	เปลือ้นอกท	ขมุ	พืชอาหาร	เมล็ดกินเป็นผัก
Mimosaceae	<i>A. pennata</i> ssp. <i>insuavis</i> Nielsen	ชะอม	ผักละ	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ยางจากผลใช้แทนกา
			ผักละ	ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง หรือลวกเป็นผักจิ้ม
			ผักละ	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง หรือลวกเป็นผักจิ้ม
	<i>Adenanthera pavonina</i> Linn.	มะกล่ำเต้าช้าง	ตุ๊ดโต้งคริด	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนคั้นจมน้ำพริก
	<i>Mimosa pudica</i> Linn.	ไมขราบ	ละเอือบ	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากคั้นน้ำอาบ แก้ตัวบวม
Moraceae	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub.	ไม้แดง	ไม้กำแดง	ถิ่น	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lamk.	ขมุ	เปลือ้มะมี	ขมุ	พืชอาหาร	ผลอ่อนแกลกกิน ผลสุกกินเป็นผลไม้
	<i>Broussonetia papyrifera</i> Vent.	ปอสา	ป่าน	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เปลือกคั้นทำเชือก
	<i>Ficus auriculata</i> Lour.	เดือหัว	ป่าน	ลัวะ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เปลือกคั้นทำเชือก
			-	ขมุ	พืชอาหาร	ใบอ่อนใส่แกง ผลกินสด
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ใบอ่อนใส่แกง ผลกินสด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Musaceae	<i>Musa acuminata</i> Colla	กล้วยป่า	แพะหีพอง	ถิ่น	พืชอาหาร	หัวปลีใส่แกง
Myristicaceae	<i>Knema laurina</i> (Bl.) Warb.	หั่นช้าง	ขางซีเค้น	ถิ่น	พืชสมุนไพร	รากต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง
Myrsinaceae	<i>Embelia sessiflora</i> Kurz	-	ส้มกุ่ม	ลัวะ	พืชอาหาร	กินผลสุก
Myrtaceae	<i>Maesa ramentacea</i> (Roxb.) A.DC.	ข้าวสารหลวง	ตุ้ดงย	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง
	<i>Psidium guajava</i> Linn.	ฝรั่ง	ตุ้ดบ๊ะมะกชะ นา	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบ กิ่ง แร่น้ำดื่มแก้ท้องเสีย
			แพะละดา	ถิ่น	พืชอาหาร	กินผล
			แพะละเปา	ลัวะ	พืชอาหาร	กินผล
Olacaceae	<i>Erythropalum scandens</i> Bl.	ผักฮาก	ละวีลิ่ง	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง
			ผักฮาก	ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง
			ผักฮาก	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบใช้ในพิธีโสต
Oxalidaceae	<i>Oxalis corniculata</i> Linn.	ห่มกบดอก เหลือง	ละทาบโปไร่ช	ขมุ	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นตำพอกแผลไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก
Palmae	<i>Arenga pinnata</i> Merr.	ด้าว	ตุ้ดหีตาว	ขมุ	พืชเศรษฐกิจ	ขายเมล็ด
					พืชสมุนไพร	แกนในส่วนยอดใส่แกงหรือกินดิบ แก้เบื่ออาหาร
			ตาว	ถิ่น	พืชเศรษฐกิจ	ขายเมล็ด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Palmae	<i>Caryota urens</i> Linn.	เต่าร้าง	เผ่า	ลิ้น	พืชอาหาร	แกนในส่วนยอดใส่แกง
	<i>Livistona speciosa</i> Kurz	กือ	กือ	ลิ้น	พืชอาหาร	แกนในส่วนยอดใส่แกง
Papilionaceae				ขมุ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ใบตากแห้งบุงหลังคา ฝาบ้าน
				ลิ้น	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ใบตากแห้งบุงหลังคา ฝาบ้าน
				ลิ้น	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ใบตากแห้งบุงหลังคา ฝาบ้าน
	<i>Arachis hypogaea</i> Linn.	ถั่วลิสง	-	ขมุ	พืชอาหาร	ผลต้มกินเมล็ด
					พืชเศรษฐกิจ	ขายผล
	<i>Cajanus cajan</i> (Linn.) Millsp.	ถั่วแระ	-	ขมุ	พืชอาหาร	ผลต้มกินเมล็ด
	<i>Desmodium renifolium</i> Schindl. var. <i>bolatum</i> Ohashi	เสี้ยว	เกิดปลา	ลิ้น	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นต้มน้ำอาบแก้ตัวบวม
	<i>Dolichos lablab</i> Linn.	ถั่วแปบ	เปี้ยะมันเต๊ะ	ขมุ	พืชอาหาร	ผลอ่อนผัดหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr.	ทองกลาง	คันคอง	ลิ้น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนและดอกใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Milletia extensa</i> Benth.	กั่วเครือ	ฮ่อสะพาย ควาย	ลิ้น	พืชสมุนไพร	แก่นต้มนองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง
			ฮ่อสะพาย ควาย	ลิ้น	พืชสมุนไพร	แก่นต้มนองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเก่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Papilionaceae	<i>Pachyrhizus erosus</i> Urban	มันแกว	กวางแหวก	ขมุ	พืชอาหาร	รากสะสมอาหารกินสดเป็นผลไม้
	<i>Phaseolus vulgaris</i> Linn.	ถั่วแขก	-	ถั่ว	พืชอาหาร	ฝักอ่อน ฝักแก่ ฝักหรือเป็นผักจิ้ม
			-		พืชเศรษฐกิจ	จำหน่ายฝัก
	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ประดู่	-	ขมุ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
	<i>Sesbania grandiflora</i> Desv.	แคบ้าน	รางดอกแก	ขมุ	พืชอาหาร	ดอกและยอดอ่อน ฝักแก่หรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Tadehagi triquetrum</i> Ohashi	ข้าวมันนก	เขื่อน	ขมุ	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นตำพอกแผลหัว ควาย ช่วยสมานแผล
Pedaliaceae	<i>Vigna sinensis</i> Savi	ถั่วฝักยาว	-	ถั่ว	พืชอาหาร	ฝัก ฝักแก่ ฝัก หรือเป็นผักจิ้ม
	<i>Sesamum indicum</i> Linn.	งา	-	ถั่ว	พืชอาหาร	เมล็ดโรยขนม
					พืชเศรษฐกิจ	ขายฝัก
Piperaceae	<i>Piper betel</i> Linn.	พลู	โคระ	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ใบกินกับหมาก
			-	ถั่ว	พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ	ใบใช้ในพิธีดอกแดง
	<i>Piper</i> sp. (1)	-	ตะโคระ	ขมุ	พืชอาหาร	ใบใส่แกง
			ใบแค	ถั่ว	พืชอาหาร	ใบใส่แกง
			ปูลิง	ถั่ว	พืชสมุนไพร	รากฆ่าพยาธิ อ้อม และตากบดนำคั้นแก้ไอ
	<i>Piper</i> sp. (2)	ชะพลูป่า	ตุ๊กหีตะกะตะ	ขมุ	พืชอาหาร	ใบใส่แกง
					พืชสมุนไพร	รากคั้นน้ำคั้นแก้ไอ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Plumbaginaceae	<i>Plumbago indica</i> Linn.	เจดุมลพลิงแดง	บิดบัวแดง	ขมุ	พืชสมุนไพร	ต้นเจดุมลพลิงแดง รากหอม แก้ แก่นต้นยอ สะพายควาย และแก่นต้นจะก้านผา ดอกแห้งคั่วคัม บำรุงกำลัง
Polygonaceae	<i>Polygonum chinense</i> Linn.	เอื้องพืดม้า	ส้มก๊ะ	ขมุ	พืชอาหาร	ผลกินสด
	<i>P. odoratum</i> Linn.	ผักไผ่	ราเช็ม	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนกินเป็นผักสด
			ผักไผ่	ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนกินเป็นผักสด
			ผักไผ่	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนกินเป็นผักสด
Rosaceae	<i>Rubus leucanthus</i> Hance	หมักหุ้ม	ตุ๊ดเปส๊ะพราด	ขมุ	พืชอาหาร	กินผลสุก
			มะไข่ญี่ปุ่นเขียว	ลัวะ	พืชสมุนไพร	รากคั้นน้ำดื่ม รักษาโรคมะเร็ง
	<i>R. moluccanus</i> Linn.	ส้มกั้ง	เบยช	ถิ่น	พืชอาหาร	กินผลสุก
			มะไข่ญี่ปุ่น	ลัวะ	พืชอาหาร	กินผลสุก
	<i>R. sorbifolius</i> Maxim	มะไข่ญี่ปุ่น	มะไข่ญี่ปุ่น	ถิ่น	พืชสมุนไพร	รากรวมกับรากบุงจืดคั้นน้ำดื่มรักษาโรคริดสีดวง ทวารหนัก
Rubiaceae					พืชอาหาร	กินผลสุก
	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	คำมอกหลวง	เบส๊ะมะแตระ	ขมุ	พืชอาหาร	ผลสุกกระเพาะเปลือกออก กินเนื้อในเมล็ด
	<i>Hedyotis capitellata</i> Wall.	ดูไก่ย่าน	รังเอ็กแมว	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ต้นปลูกประดับ ดอกมีกลิ่นหอม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Rubiaceae	<i>Paederia foetida</i> Linn.	พังโหม	มะหริอุ	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เชื่อว่าการนำเครื่องพิงโหมผูกข้อมือและข้อเท้าของเด็กป้องกันสันนิบาตได้
			คดหมา	ถิ่น	พืชสมุนไพร	เครื่องสำอางกับเหง้าไหลกินแก้ปวดท้องในเด็ก
	<i>Pavetta tomentosa</i> Roxb. ex Smith	ข้าวสารป่า	สะมะเค็ม	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบต้มน้ำทาแก้ตุ่มคัน
	<i>Wendlandia tinctoria</i> A. DC.	แจ้จกวาง	ควงสัง	ลัวะ	พืชอาหาร	ดอกอ่อน ลวกเป็นผักจิ้ม
	<i>Citrus aurantifolia</i> Swing.	มะนาว	หมักนาว	ขมุ	พืชอาหาร	ผลปรุงรสอาหาร
Rutaceae			-	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลปรุงรสอาหาร
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลปรุงรสอาหาร
		ส้มโอ	ส้ม	ขมุ	พืชอาหาร	ผลแก่กินเป็นผลไม้
	<i>C. maxima</i> Merr.		ส้ม	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลแก่กินเป็นผลไม้
	<i>Euodia glabra</i> Bl.	-	ใบเงิน	ลัวะ	พืชสมุนไพร	
	<i>E. viticina</i> Wall.	มะปิ่นดำ	-	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนเป็นผักจิ้ม
	<i>Euodia</i> sp.	-	ตูดเป๊ะมะจะ๊ะ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบตำรวมกับเหง้าไหลทาร์กยาโรคผิวหนัง
	<i>Micromelum minutum</i> (Forster f.) W. & A.	หัสตุณ	สะเลียมคง	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนและดอกเป็นผักจิ้ม
	<i>Toddalia asiatica</i> (Linn.) Link.	เครืองูเห่า	ใบสะเลค	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนเป็นผักจิ้ม
	<i>Zanthoxylum acanthopodium</i> DC.	กำจัดอย	บ้ามด	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลเป็นเครื่องเทศ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Rutaceae	<i>Zanthoxylum limonella</i> Alston	มะแคว้น	มะเข่น	ขมุ	พืชอาหาร	ผลเป็นเครื่องเทศ
				ถิ่น	พืชอาหาร	ผลเป็นเครื่องเทศ
				ลัวะ	พืชอาหาร	ผลเป็นเครื่องเทศ
Sapindaceae	<i>Allophylus cobbe</i> (Linn.) Raeuschel	ต่อใต้	ยาต้นเคียว	ลัวะ	พืชสมุนไพร	แก่นต้นต้มน้ำดื่มแก้แพ้ท้อง
	<i>Euphoria longan</i> Lour.	ลำไยป่า	ลำไย	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลเป็นผลไม้
	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	มะหวด	เป็ลละถ่อนโ๊ะ	ขมุ	พืชอาหาร	ผลสุกกินเป็นผลไม้
	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	คอแลน	-	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลสุกเป็นผลไม้
Schizaeaceae	<i>Lygodium</i> sp.	-	กูด	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนเป็นผัก
				ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนเป็นผัก
				ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนเป็นผัก
				ขมุ	พืชอาหาร	ผลประกอบอาหาร
Solanaceae	<i>Capsicum frutescens</i> Linn.	พริก	จางาย	ขมุ	พืชอาหาร	ผลกินเป็นผัก
	<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ	เป็ลละบันถ่าง ญวณ	ขมุ	พืชอาหาร	ผลกินเป็นผัก
	<i>Physalis minima</i> Linn.	หญ้าค้อมด็อก	ตูดมะปุยเทศ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ตัวบวม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Solanaceae	<i>Solanum erianthum</i> D.Don	ข้าแปปัง	ตุ๊ดตุ๊ด	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากแช่แป้ง มะแว้งขมุ หญ้าจัด หญ้าคา หญ้าปากควาย ถับนม่น้อย ผักคืด ชนิดละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แร่น้ำคั้นลดใช้เด็ก
	<i>S. indicum</i> Linn.	มะแว้งขมุ	เป๊ะกะกำทรน จังก๊อ๊ก	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากแช่แป้ง มะแว้งขมุ หญ้าจัด หญ้าคา หญ้าปากควาย ถับนม่น้อย ผักคืด ชนิดละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แร่น้ำคั้นลดใช้เด็ก
	<i>S. melongena</i> Linn.	มะเจือขาว	มะเจือขาว	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม
	<i>S. nigrum</i> Linn.	มะแว้งนก	ตักแคว้ง	ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนคั้นดื่มเป็นผักจิ้ม
	<i>S. spirale</i> Roxb.	ผักคืด	ผักคืด	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากแช่แป้ง มะแว้งขมุ หญ้าจัด หญ้าคา หญ้าปากควาย ถับนม่น้อย ผักคืด ชนิดละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แร่น้ำคั้นลดใช้เด็ก
					พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง
			ผักคืด	ถิ่น	พืชสมุนไพร	ผักคืด 3 ใบ ตะไคร้ 3 กาบ หญ้าปากควาย 3 ต้น แร่น้ำคั้นลดใช้เด็ก
			หะบูหลุง	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนใส่แกง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Solanaceae	<i>Solanum torvum</i> Linn.	มะเขือพวง	เปลือมัน	ขม	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
			ทรน ไพร			
			มะแคว้งใต้	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
			แพะละฮะฮอนไต	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
Someratiaceae	<i>S. xanthocarpum</i> Schrad & Wendl.	มะเขือขื่น	เปลือมันถ่าง	ขม	พืชอาหาร	ผลใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม
			นะ			
Sterculiaceae	<i>Duabanga grandiflora</i> Walp.	ตูมเต้น	คันทัน	ถิ่น	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
			จืด	ถิ่น	พืชสมุนไพร	ใบช้อพอกแผลห้ามเลือด
	<i>Helicteres plebeja</i> Kurz		จืด	ลัวะ	พืชสมุนไพร	รากฝนน้ำดื่มแก้ปวดท้องโรคกระเพาะอาหาร
			ตุ๊ดปลีละ	ขม	พืชสมุนไพร	รากคั้นน้ำดื่มบำรุงครรภ์
Taccaceae	<i>Sterculia laevis</i> Wall. ex Hook.	ลิ้นจู้	มะเถียม			
			คิง	ถิ่น	พืชสมุนไพร	เหง้า ดอกแห้งฝนน้ำดื่มแก้ปวดอาหาร
			คิงหว่า	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ทั้งต้นคั้นน้ำดื่มแก้ท้องร่วง
					พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	คั้นใช้ขับพยาธิไส้เดือน
	<i>T. plantaginea</i> (Hance) Drenth	หนวดเสือ	ตะระเนียบ	ขม	พืชสมุนไพร	เหง้าคั้นน้ำดื่มรักษาอาการคลื่น

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Theaceae	<i>Schima wallichii</i> Korth.	มั่งคาน, ทะโล้	โคระ	ลิ้น	พืชสมุนไพร	ใบทะเลและสอยควา นึ่งตำใส่เกลือให้วัวกินบำรุงกำลัง
	<i>Thea chinensis</i> Seem.	ชาป่า	เมียง	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบหมักไว้ เคี้ยวหรืออม
			เมียง	ถิ่น	พืชเศรษฐกิจ	ใบหมักขาย
Tiliaceae	<i>Microcos paniculata</i> Linn.	พลัมพลา	เบ็ละมะหละ	ขมุ	พืชสมุนไพร	ใบหมักไว้ เคี้ยว หรืออม
	<i>Paris polyphylla</i> Smith.	ดินฮ้างคย	ปงวะ	ลิ้น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ใบหมักไว้ เคี้ยวหรืออม
	<i>Trema orientalis</i> Blume	พังกะพรใหญ่	ฮู้ดหิดา	ขมุ	พืชอาหาร	เปลือกคั้นส่วนในแช่น้ำดื่มแก้ท้องเป็นพิษ
Umbelliferae	<i>Centella asiatica</i> Urban	บัวบก	ผักหนอก	ขมุ	พืชสมุนไพร	รากคั้นน้ำดื่มรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติ
	<i>Coriandrum sativum</i> Linn.	ผักชี	-	ขมุ	พืชอาหาร	ขยดออ่อนคั้นเป็นผักจิ้ม
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	ทั้งต้นคั้นน้ำดื่มแก้ปวดบวม
			-	ลิ้น	พืชอาหาร	ทั้งต้นเป็นเครื่องเทศ
			-	ลิ้น	พืชอาหาร	ทั้งต้นเป็นเครื่องเทศ
Urticaceae	<i>Eryngium foetidum</i> Linn.	ผักชีฝรั่ง	ผักปอมเปอ	ขมุ	พืชอาหาร	ใบเป็นเครื่องเทศ
			ผักปอมเปอ	ถิ่น	พืชอาหาร	ใบเป็นเครื่องเทศ
	<i>Boehmeria nivea</i> Gaud.	ป่านรามิ	-	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เปลือกคั้นทาเชือก
			ป่าน	ลิ้น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	เปลือกคั้นต้มน้ำสวจับปลา

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านเผ่า	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Verbenaceae	<i>Clerodendrum viscosum</i> Vent.	นางแย้มขาว	ละวะเล็ม	ขมุ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม
			ผักดาบ	ถิ่น	พืชอาหาร	ยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม
			เกี่ยม	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม
	<i>Gmelina arborea</i> Roxb.	ไม้ชื่อ	-	ขมุ	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
Vitidaceae			-	ถิ่น	พืชสร้างที่อยู่อาศัย	ไม้สร้างบ้านเรือน
	<i>Volkameria fragrans</i> Vent.	นางแย้ม	รังฟ้า	ขมุ	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ไม้ทำโหล่งข้าว
	<i>Ampelocissus martinii</i> Planch.	ส้มกุ้ง	ส้มโก้ย	ขมุ	พืชอาหาร	ต้นปลูกประดับ
	<i>Cissus hastata</i> Miq.	ส้มสันดาน	ปะโก้ย	ลัวะ	พืชอาหาร	ยอดอ่อนเป็นผักจิ้ม
Xanthophyllaceae	<i>Xanthophyllum flavescens</i> Roxb.	ขางขาว	ไม้พิน	ลัวะ	พืชสมุนไพร	ใบรวมกับเหง้าไหลฝนนำพารักษาตุ่มคัน
Zingiberaceae	<i>Achasma macrocheilos</i> Backer	ปูดใหญ่	-	ถิ่น	พืชอาหาร	ผลใส่แกง
			-	ลัวะ	พืชอาหาร	ผลใส่แกง
	<i>Alpinia galanga</i> Sw.	ข่า	หังซัด	ขมุ	พืชอาหาร	เหง้าเป็นเครื่องเทศ ดอกอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	เหง้าเป็นเครื่องเทศ ดอกอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
	<i>Amomum</i> sp.	-	-	ลัวะ	พืชอาหาร	เหง้าเป็นเครื่องเทศ ดอกอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม
			กึก	ลัวะ	พืชอาหาร	ดอกอ่อนใส่แกง
	<i>Catimbiun speciosum</i> Holt.	ข่าคม	มานแดง	ลัวะ	พืชสมุนไพร	เหง้าข่าคมและประจ๊ะจะน้ำคั้นตำยาพยาธิ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นบ้านไทย	ชื่อพื้นบ้านต่าง	เผ่า	ประโยชน์	ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์
Zingiberaceae	<i>Curcuma domestica</i> Valet.	ขมิ้นชัน	-	ขมิ้น	พืชอาหาร	เหง้าเป็นเครื่องเทศ
			-	ถิ่น	พืชอาหาร	เหง้าเป็นเครื่องเทศ
			-	ถั่ว	พืชอาหาร	เหง้าเป็นเครื่องเทศ
	<i>Curcuma</i> sp.	ขมิ้นดำ	ร้าน	ถั่ว	พืชสมุนไพร	เหง้าฝนน้ำดื่มแก้ปวดท้อง
	<i>Hedychium flavum</i> Roxb.	ตาเห็นเหลือง	-	ขมิ้น	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ	ต้นปลูกประดับ
	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ไพล	ปุ๋ย	ขมิ้น	พืชสมุนไพร	เหง้าตำรววมกับใบสดเบียร์มะขามแก้โรคผิวหนัง
			ปุ๋ย	ถิ่น	พืชสมุนไพร	เหง้าตำรววมกับเครื่องฟักโหมบ กินแก้ปวดท้องในเด็ก
			ปุ๋ย	ถั่ว	พืชสมุนไพร	เหง้าฝนน้ำดื่มแก้ปวดท้อง

ลักษณะทางสัณฐานวิทยาของพืช

วงศ์ Acanthaceae

Baphicacanthus cusia Brem. อ่อม

รูปที่ 42

(Flora of British India 4: 468; 1884)

ไม้ล้มลุกกึ่งพุ่มเตี้ย สูง 0.5-1 เมตร แตกกิ่งก้านมาก ลำต้นเห็นข้อและปล้องชัดเจน ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูป elliptic ขนาด 3-6 x 7-12 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ปลายใบ acuminate ขอบใบหยัก crenate ไม่มีหูใบ ดอกช่อแบบ raceme ออกบริเวณซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ zygomorphic กลีบเลี้ยงโคนกลีบเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีเขียว กลีบดอกเชื่อมกัน ตอนปลายแยกเป็น 5 กลีบ มี 2 กลีบที่อยู่ด้านล่างมีขนาดใหญ่กว่าอีก 3 กลีบ ที่อยู่ด้านบน สีม่วงหรือชมพูแกมม่วง เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules มีการติดของ ovule กับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก บริเวณที่มีความชื้นสูง

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าพยาธิ ใช้รากต้มน้ำร่วมกับรากตากบและข้าวพูล ดื่มแก้ไอ

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ฆ่าหนู ใช้ใบหมักย้อมผ้า ให้สีกรมท่า

Barleria lupulina Lindl. เสดดพังพอน

รูปที่ 43

(Flora of British India 4 : 482; 1884)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม มีหนามออกจากบริเวณซอกใบในแต่ละซอกใบ พบ 1 คู่ ใบมีรูปร่าง linear-lanceolate ขนาด 0.5-1.5 x 5-10 เซนติเมตร สีเขียวเข้ม เห็นเส้นใบสีแดง เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ดอกช่อแบบ spike ยาว 3.5-9 เซนติเมตร ใบประดับเรียงแบบ imbricate สีเขียว มีสีม่วงแซมอยู่ครึ่งบน มีขนนุ่มขนาดเล็กสั้นปกคลุมครึ่งล่าง กลีบเลี้ยง มีขนนุ่มปกคลุม โคนกลีบเชื่อมกัน ปลายแยก เป็น 4 แฉก กลีบที่อยู่ปลายสุดมีขนาดเล็กที่สุด กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอกที่อยู่ด้านบนจะมีขนาดสั้นและไม่เชื่อมกันยาวเท่ากับอีก 4 กลีบ เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ imbricate เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดอยู่บนฐานของกลีบดอก มี 2 อันที่อยู่ด้านบนสมบูรณ์ ส่วน 2 อันที่อยู่ด้านล่างมีขนาดเล็กกว่า อาจเป็นหมันหรือไม่เป็นหมันก็ได้ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น

2 locules แต่ละ locule มี 1-2 ovules ยอดเกสรตัวเมียเรียบ ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ capsule รูป ovate-oblong เบน มี 2-4 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก บริเวณที่ร่ม

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ใบตำละเอียดพอกบาดแผลที่ถูกงูกัดหรือแมงป่องต่อย
พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ ใช้ใบในพิธีไสยศาสตร์

***Phlogacanthus curviflorus* Nees** ช่อม้าง

รูปที่ 81

(Flora of British India 4: 511; 1884)

ไม้พุ่ม สูง 1.5-3 เมตร ลำต้นเกลี้ยง ใบเดี่ยวเรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม ใบรูป elliptic-oblong ขนาด 8-12 x 15-30 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ปลายใบ acuminate ขอบใบหยักแบบ crenate ไม่มีหูใบ ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยเรียงตัวแบบสลับ วงรอบก้านช่อดอก ทำให้เป็นรูปทรงกระบอก ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงโคนกลีบเชื่อมกันปลายแยกเป็น 5 แฉก สีเดียวกับกลีบดอก กลีบดอกเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ มี 2 กลีบ ขนาดไม่เท่ากับ 3 กลีบ ขนาดกลีบดอกยาว 5-6 เซนติเมตร สีชมพูแดงหรือส้มปนแดง เกสรตัวผู้ 2 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules การติดของ ovule กับผนังรังไข่เป็นแบบ axile placentation ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นใกล้แหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 500-1200 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลัวะ ใช้ใบต้มน้ำดื่มช่วยลดไข้
เผ่าถิ่น ใช้เหง้าต้มน้ำอาบช่วยลดไข้

***Thunbergia laurifolia* Linn.** รางจืด

(Flora of Java 2: 553; 1965)

ไม้เลื้อย มีลำต้น ขาว 5-25 เมตร ใบเดี่ยวเรียงแบบตรงกันข้าม รูป ovate-oblong หรือ oblong-lanceolate ขนาด 5-7.5 x 16-18 เซนติเมตร โคนใบ obtuse-subcordate มีเส้นใบ 3-5 เส้น ออกจากฐานใบ ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ crenate-dentate ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ raceme ยาว 4-30 เซนติเมตร ออกที่บริเวณซอกใบ ดอกย่อยมีใบประดับ 2 อัน กลีบเลี้ยงมีขนาดเล็ก กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ สีฟ้า-ม่วง เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอก

แบบ contorted เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดที่ฐานกลีบดอก ขนาดยาว 2 อัน ขนาดสั้น 2 อัน อับเรณูมี 2 cells ฐานอับเรณูมีลักษณะเป็นงอย (spur) เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 พู ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งหรือป่าละเมาะทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เช่น ไม้ตัดลำต้นขนาดยาวประมาณ 15 เซนติเมตรนำมาทำฟืน เมื่อเกิดอาการหูดื้อ

วงศ์ Agavaceae

Dracaena elliptica Thunb. หมากผู้ป่า

(Flora of British India 6: 330; 1892)

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูง 0.6-2 เมตร ใบเดี่ยวเรียงแบบ spiral กระจุกอยู่บริเวณยอด ใบรูป lanceolate หรือ oblong ขนาด 4-8 x 6-23 เซนติเมตร ปลายใบ acuminate ผิวใบเกลี้ยง สีเขียวเข้ม ดอกช่อแบบ panicle ช่อดอกยาว 7-15 เซนติเมตร ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ perianth เชื่อมกันเป็นหลอดที่บริเวณโคนกลีบ ปลายแยกเป็น 6 แฉก ขนาดไม่เท่ากัน สีเขียวอ่อนแกมขาว เกสรตัวผู้ 6 อัน ติดที่ส่วนปลายของ perianth-tube ก้านเกสรตัวผู้แบบ filiform อับเรณูติดกับก้านเกสรแบบ medifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ก้านเกสรตัวเมีย filiform ผลแบบ berry สีส้ม รูป globose มี 1-3 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าดิบแล้ง บริเวณริมน้ำที่ค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ใช้ รากสะสมอาหารต้มหรือนึ่งคลุกกับข้าวเหนียวกิน เป็นอาหาร

วงศ์ Amaranthaceae

Amaranthus lividus Linn. ผักขม

(Flora of Thailand 5(4): 388; 1992)

พืชล้มลุก ขนาดเล็ก monoecious สูง 10-60 เซนติเมตร ลำต้นเป็นเหลี่ยม แตกกิ่งก้านมาก ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 2.6-5 x 3-9 เซนติเมตร โคนใบ attenuate มีขนแบบ puberulous ปกคลุมที่เส้นใบ ขอบใบเรียบ ปลายใบ obtuse ก้านใบยาว 2.5-6.5 เซนติเมตร ดอกช่อ

แบบ spike ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ ทรงดอกแบบ actinomorphic มี perianth 4-5 กลีบ สีเขียวหรือสีม่วง เกสรตัวผู้ 3 อัน แยกกัน อับเรณูมี 2 cells เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ยอดเกสรตัวเมีย filiform มี 2-4 แฉก ผลแบบ circumscissile มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าขม นอ
พืชอาหาร ฆ่าขม นำยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม

***Amaranthus spinosus* Linn. ผักขมหนาม**

(Flora of Thailand 5(4): 383; 1992)

พืชล้มลุก monoecious สูง 0.15-1 เมตร แตกกิ่งก้านมาก ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ บริเวณชอกใบมีหนาม 1 คู่ ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 1.5-4.5 x 3.5-11 เซนติเมตร โคนใบ rounded ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ช่อดอกแบบ spike หรือ panicle ออกที่ชอกใบ ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้อยู่บริเวณโคนช่อ มี perianth 5 กลีบ สีเขียว-แดง เกสรตัวผู้ 5 อัน ดอกตัวเมียอยู่บริเวณปลายช่อ มี perianth 5 กลีบ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ circumscissile มี 1 เมล็ด รูปกลมแบน ผิวสีดำเป็นมันวาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย เป็นวัชพืชขึ้นอยู่ทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าขม นำรากแช่น้ำดื่ม รักษาอาการเบื่ออาหาร

***Celosia argentea* Linn. หงอนไก่ไทย**

(Flora of Thailand 5(4): 380; 1992)

พืชล้มลุก สูง 0.40-1.50 เมตร ลำต้นตั้งตรง สีแดง ใบเดี่ยวเรียงแบบ spiral สีแดง รูป ovate-oblong หรือ linear-lanceolate ขนาด 2-6.5 x 4-18 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ปลายใบ acute ขอบใบเรียบ ดอกช่อแบบ spike หรือ panicle ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ ใบประดับติดแบบ persistent มี perianth 5 กลีบ ยาว 6-10 มิลลิเมตร สีขาว-ชมพู ไม่มีขนปกคลุม ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันเป็นรูปถ้วยขนาดเล็ก อับเรณูมี 2 cells เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านเกสรตัวเมีย 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ utricle รูป obovoid มีผนังบาง ๆ แตกแบบ circumscissile มี 1 เมล็ด หรือจำนวนมาก รูปกลมแบน สีดำมันวาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ แผ่นขม ใช้ดอกประกอบในการทำพิธีขวัญ

แผ่นดิน ใช้ดอกไหว้ผีในพิธีดอกแดง

วงศ์ Anacardiaceae

Mangifera indica Linn. มะม่วง

(Flora of British India 2: 13; 1876)

ไม้ยืนต้น สูง 10-15 เมตร ลำต้นแตกกิ่งมาก ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral เป็นกระจุกบริเวณปลายกิ่ง ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 5-8 x 15-20 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ใบอ่อนสีน้ำตาลปนม่วง ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก เป็นดอกแยกเพศ บางครั้งอาจพบว่ามีสมบูรณเพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกจากกัน อีกระ กลีบดอก 5 กลีบ ขนาดใหญ่กว่ากลีบเลี้ยง เรียงแบบ imbricate มี disc ขนาดใหญ่ เห็นชัดเจน เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์มี 1(-2) อัน อาจพบเกสรตัวผู้ที่เป็นหมันด้วย อับเรณูติดกับก้านเกสรแบบ medifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior อาจมีรังไข่ทั้งที่สมบูรณ์และเป็นหมัน มี 1 locule ก้านเกสรตัวเมีย 1 อัน ผลแบบ drupe สีเขียว เมื่อสุกสีเหลือง มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชอาหาร แผ่นขม แผ่นลิ้น และ แผ่นดิน กินผลดิบและผลสุก

Rhus chinensis Muell. ส้มผด

R. javanica Thunb.

(Flora of British India 2: 10; 1876)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-6 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลแดง มียางใสเมื่อถูกอากาศแล้วจะเปลี่ยนเป็นสีดำ ใบประกอบแบบ imparipinnate เรียงแบบ spiral มีใบย่อย 6-7 คู่ รูป linear-lanceolate ขนาด 1-2 x 2.5-6 เซนติเมตร ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute-acuminate หลังใบและท้องใบมีขนปกคลุม ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอดและปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน เรียงแบบ imbricate เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดที่ส่วนฐานด้านนอกของ disc เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ drupe รูปทรงกลมแบน มี 1 เมล็ด แบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชรปา ขึ้นที่ระดับความสูง 500-1000 เมตร
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-พฤศจิกายน
ประโยชน์	พืชอาหาร <u>เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น</u> นำผลสดใส่แกง มีรสเปรี้ยว

***Spondias pinnata* Kurz มะกอกไทย**

S. mangifera Willd.

(Flora of British India 2 : 42; 1876)

ไม้ยืนต้นผลัดใบ ขนาดใหญ่ สูง 10-15 เมตร มียางใสเมื่อถูกอากาศมักจะเป็นสีดำ ใบประกอบแบบ odd-pinnate มีใบย่อย 5 คู่ ใบอ่อนสีแดง ใบย่อยมีผิวใบเรียบเป็นมัน รูป ovate-elliptic ขนาด 3-5 x 6-9 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ปลายใบ acute ขอบใบเรียบ ไม่มีหูใบ ดอกช่อแบบ panicle ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ dentate กลีบดอก 4-5 กลีบ สีเหลืองอ่อน เรียงแบบ imbricate เกสรตัวผู้ 8 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ติดอยู่บนฐานรองดอกแบบ disc ภายในแบ่งเป็น 4-5 locules ก้านเกสรตัวเมียแยกเป็น 4-5 แฉก ผลแบบ drupe รูป ovoid ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาลเหลือง มีเปลือกผลเหนียว เนื้อผลสีเหลือง มีเส้นใยมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชรปา พบในป่าเบญจพรรณทั่วไป
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-เมษายน
ประโยชน์	พืชสมุนไพร <u>เผ่าลัวะ</u> นำเปลือกมาแช่น้ำดื่ม แก้อาการเบื่ออาหาร
	พืชอาหาร <u>เผ่าลัวะ</u> กินผลสุกหรือนำไปใส่แกง

วงศ์ Angiopteridaceae

***Angiopteris evecta* (Forst.) Hoffm. ว่านกีบแรด**

(Flora of Thailand 3(1): 41; 1979)

เฟินอายุหลายปี มีลำต้นอยู่ใต้ดิน ใบประกอบแบบ pinnate ยาว 0.5-1 เมตร ก้านใบยาว 0.75-1.5 เมตร ใบย่อยรูป linear ปลายใบ acute ใบอ่อนมีวุ้นใส สืบพันธุ์โดยสปอร์ที่อยู่ด้านล่างของแผ่นใบ เมื่อใบร่วง โคนต้นจะแห้งคล้ายกีบเท้าแรด

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชรปา พบในป่าที่มีความชื้น ช้างล่าหาร
ระยะเวลาการออกดอก	สปอร์ออกตลอดปี
ประโยชน์	พืชสมุนไพร <u>เผ่าลัวะ</u> ใช้ต้นว่านกีบแรดและต้นมหาศำเขาแช่น้ำดื่มแก้ท้องอืด

วงศ์ Annonaceae

Annona reticulata Linn. น้อยโหน่ง

รูปที่ 38

(Flora of Java 1: 116, 1963)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 3-6 x 15-20 เซนติเมตร ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบเป็นกระจุก มีประมาณ 2-10 ดอก มีกลีบเลี้ยง 3 กลีบ กลีบดอก 3 กลีบ อวบน้ำ สีขาวแกมเหลือง เกสรตัวผู้จำนวนมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มี carpel จำนวนมาก แยกกัน (apocarpous) แต่ละ carpel มี 1 locule มี 1 ovule ผลเป็น ผลกลุ่ม รูปค่อนข้างกลม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก กรกฎาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ยาสมุนไพร

วงศ์ Apocynaceae

Amalocalyx microlobus Pierre ex. Spire หยั่งสมุทร

(เดิม สมิตินันท์, 2520)

ไม้พุ่ม เลื้อยพัน ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูป ovate ขนาด 8-18 x 10-19 เซนติเมตร โคนใบหยักเว้า ปลายใบสอบ ด้านท้องใบมีขนนุ่มหนาแน่น ส่วนหลังใบมีขนปกคลุมประปราย ก้านใบยาว 1-4 เซนติเมตร ดอกช่อ ออกตามซอกใบ ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ มีขนนุ่มปกคลุม กลีบดอก เชื่อมกันเป็นหลอดรูปถ้วยยาว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ตื้น ๆ กลีบดอกด้านนอกสีชมพูอ่อนแกมขาว ด้านในสีชมพูเข้ม เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดบนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่ 2 อัน แบบ superior ภายในรังไข่แต่ละอัน มี 1 locule ผลแบบ follicle เป็นฝักแข็ง รูปกรวยแหลม ขนาด 2-3 x 8-10 เซนติเมตร มีขนยาวปกคลุมหนาแน่น เมล็ดจำนวนมาก ปลายเมล็ดมีขนสีขาวติดเป็นกระจุก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ยาสมุนไพร

วงศ์ Araceae

Acorus calamus Linn. ว่านน้ำ

(Flora of Java 3 : 106; 1968)

พืชล้มลุกสูง 10-20 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome สีน้ำตาลอ่อนแกมชมพู มีกลิ่นหอม ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับซ้ายขวา รูป linear-lanceolate ขนาด 1-3.5 x 20-50 เซนติเมตร เส้นใบขนานกันตามความยาวของแผ่นใบ ผิวใบสีเขียวเข้ม เป็นมันวาว ฐานของก้านใบมีลักษณะเป็นแผ่นแบนหุ้มลำต้นไว้ ช่อดอกแบบ spadix เรียวยาว สีเขียว แกนช่อดอกแทงออกจาก rhizome (scape) มีจำนวนดอกย่อยมาก อยู่อัดกันแน่นบนแกนรูปทรงกระบอกยาว 3-8 เซนติเมตร spathe มีลักษณะคล้ายใบ ยาว 30-40 เซนติเมตร ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ perianth 6 กลีบ รูปกลม ปลายกลีบโค้งงอ เกสรตัวผู้ 6 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior รูปกรวย ภายในแบ่งเป็น 2-3 locules แต่ละ locule มี 3 ovule ผลแบบ berry รูปกลม ขนาด 2-4 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบบริเวณริมน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าถั่ว ใช้ทั้งต้นทุบละเอียดจนมีฟอง นำมาผสมทำให้เส้นผมดกดำและไม่ร่วงง่าย

Aglaonema sp. มะเขือป่า

(Flora of British India 6: 528, 1894)

พืชล้มลุก ลำต้นอาจตั้งตรงหรือเลื้อยคดเคี้ยวไปมา ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับซ้ายขวา อยู่เป็นกระจุกที่บริเวณปลายยอด รูป ovate โคนใบ rounded-subcordate ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ undulate ปลายใบ acute-acuminate ผิวใบด้านบนเรียบเป็นมัน ผิวใบด้านล่างเห็นเส้นใบชัดเจน บริเวณก้านใบ มีปุ่มคล้ายหนามอยู่ประปราย ลักษณะอวบน้ำ แผ่นเป็นกาบหุ้มลำต้น ดอกช่อแบบ spadix ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด มี spathe สีเขียวเป็นหลอดหุ้มช่อดอกไว้ ดอกย่อย แยกเพศ อยู่ในช่อดอกเดียวกัน ดอกตัวผู้อยู่ตอนปลายของช่อดอก ดอกตัวเมียมักอยู่ที่โคนของช่อดอก รังไข่มี 1 locule ภายในมี 1 ovule ก้านเกสรตัวเมียมีขนาดสั้น ยอดเกสรตัวเมียมีขนาดใหญ่ ผลแบบ berry สีเขียว เมื่อสุกสีแดงสด มี 1 เมล็ด รูป oblong ขนาดใหญ่ ไม่มี endosperm

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปในป่าดิบแล้งและดิบชื้น บริเวณใกล้แหล่งน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถั่ว กินผลสุก

***Colocasia antiquorum* Schott บอนห้วย**

(Flora of Java 3: 121; 1968)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ corm มีน้ำยางใส ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ออกจากส่วนยอดของ ลำต้นใต้ดิน ฐานของก้านใบมีลักษณะเป็นแผ่นแบนหุ้มลำต้น ใบรูป ovate-triangular ขนาด 11-36 x 20-55 เซนติเมตร โคนใบ sagittate ปลายใบ acute ขอบใบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย มีเส้นใบ 3-5 ออกจากฐานใบ ดอกช่อแบบ spadix มี spathe สีเหลือง รูป lanceolate ดอกย่อย ขนาดเล็ก จำนวนมาก แยกเพศ อยู่บนคันเดียวกัน ไม่มีกลีบดอก ดอกตัวผู้มักเกิดที่ปลายช่อดอก มีเกสรตัวผู้ 2-6 อัน ดอกตัวเมียเกิดที่โคนและส่วนกลางของช่อดอก ไม่มีกลีบดอก รังไข่ฝังในแกนช่อดอก ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ยอดเกสร ตัวเมียมีรูปร่างกลมและแบน ผลแบบ berry

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามริมห้วยหรือริมลำธาร

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ นำลำต้นใต้ดินต้มหรือใส่แกง

***Colocasia esculenta* Schott เผือก**

(Flora of Java 3: 121; 1968)

พืชล้มลุก สูง 0.30-1.5 เมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ corm มีน้ำยางใส ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ติดกับก้านใบแบบ peltate ใบรูป ovate-triangular ขนาด 20-25 x 11-36 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบหยักแบบ undulate ปลายใบ acute-mucronate เส้นใบออกจากบริเวณโคนใบ 3-6 เส้น ก้านใบยาว โคนก้านใบแผ่เป็นแผ่นแบนหุ้มลำต้น ดอกช่อแบบ spadix มี spathe รูป lanceolate ปลายบิดเป็นเกลียว สีเหลือง ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ ไม่มีกลีบดอก ดอกตัวผู้เกิดที่ ปลายช่อดอก มีเกสรตัวผู้ 2-6 อัน อับเรณูเชื่อมกัน ดอกตัวเมียอยู่ที่โคนของช่อดอก รังไข่มี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ยอดเกสรตัวเมียกลมและแบน ผลแบบ berry สีเขียว มี 2-3 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในบริเวณที่โปร่งและค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ลำต้นใต้ดินต้มหรือนึ่งกิน

พืชประโยชน์อื่น ๆ เผ่าถิ่น ใช้ลำต้นหั่นเป็นอาหารหมู

***Colocasia gigantea* Hook. ทุ่น**

(Flora of Java 3: 121; 1968)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ corm ขนาดใหญ่ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ติดกับ ก้านใบแบบ peltate ใบรูป orbicular ขนาด 10-30 x 40-60 เซนติเมตร โคนใบ sagittate ปลายใบ acute ก้านใบยาวสีเขียวอ่อน ดอกช่อแบบ spadix มี spathe สีเขียวอ่อนรองรับ ดอกย่อยขนาดเล็ก สีขาว จำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามริมห้วยหรือริมลำธาร
 ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ก้านใบเป็นผักจิ้มหรือใส่แกง

***Lasia spinosa* Thw. ผักหนาม**

(Flora of Java 3: 111; 1968)

พืชล้มลุก สูงได้ถึง 1.5 เมตร ลำต้นปกคลุมด้วยหนามแหลมคม ใบเดี่ยว ติดกับก้านใบแบบ peltate เรียงแบบสลับ เห็นเป็นกระจุกที่ปลายลำต้น ขนาด 5-30 x 35-65 เซนติเมตร โคนใบมี 2 แฉก ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute-acuminate ผิวใบด้านล่างและก้านใบมีหนามปกคลุม ก้านใบ ยาว 32-125 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ spadix มี spathe รองรับ รูป ovoid-caudate ปิดเป็นเกลียว สีเหลือง ดอกย่อย จำนวนมาก สมบูรณ์เพศ perianth 4 (-6) กลีบ เกสรตัวผู้ 4-6 อัน ก้านเกสร ตัวผู้ยาว อับเรณูรูป elliptic รังไข่มี 1 locule มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ apical placentation ก้านเกสรตัวเมีย สั้นมาก ยอดเกสรตัวเมียรูป suborbicular ผลแบบ drupe มี 1 เมล็ด รูป ovoid-cordate

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไปบริเวณริมน้ำหรือที่ค่อนข้างชื้น
 ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Araliaceae

Acanthopanax trifoliatum Merr. ผักแปม*A. aculeatum* Seem.

(Flora of British India 2: 726; 1878)

ไม้พุ่มรอเลื้อย ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก มีหนามปกคลุม ใบประกอบแบบ imparipinnate เรียงแบบสลับ มีใบย่อย 5 ใบ รูป elliptic ขนาด 4-5 x 5-6 เซนติเมตร ขอบใบหยัก ดอกช่อแบบ umbel-panicle ดอกย่อย ขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยงและกลีบดอก อย่างละ 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่รอบฐานรองดอกแบบ disc และอยู่สลับกับกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ drupe ขนาดเล็ก รูปร่าง globose

การกระจายและนิเวศวิทยา พืชปลูก บริเวณที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้ยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม*Aralia bipinnata* Blanco

(Flora Malesiana 9: 21; 1979)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ไม่แตกกิ่งก้าน สูง 5-7 เมตร ทั้งลำต้น ใบและก้านใบมีหนามปกคลุมหนาแน่น ใบประกอบแบบ bipinnate อยู่เป็นกระจุกที่บริเวณปลายยอด ใบมีขนาดยาว 1-1.5 เมตร หรือมากกว่า ใบย่อยรูป ovate-lanceolate ติดแบบ sessile หรือมีก้านใบย่อยสั้นมาก ขนาด 4-7 x 2-3 เซนติเมตร โคนใบ cuneat-cordate และเป็น oblique ขอบใบหยักแบบ crenate ปลายใบ acuminate ผิวใบด้านบนสีเขียว เกลี้ยง ไม่มีขน ผิวใบด้านล่าง มีไขเคลือบ (glaucous) ก้านใบยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ panicle ยาว 30-70 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ยาว 5-18 เซนติเมตร ลักษณะอวบ หนา มีหนามปกคลุมหนาแน่น มีช่อดอกย่อยแบบ umbel ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มี 5 locules ก้านเกสรตัวเมียแบบ subulate ติดอยู่แบบ persistent ผลแบบ drupe รูป spheroidal ขนาดประมาณ 3 x 4 มิลลิเมตร เมื่อแห้งแล้ว มี 5-ribbed ตามแนวยาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งบนภูเขา

ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้ดอกและยอดอ่อนใส่แกง

***Aralia montana* Blanco**

(Flora Malesiana 9: 22; 1979)

ไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ไม้แตกกิ่งก้าน สูงได้ถึง 12 เมตร ใบประกอบแบบ bipinnate ยาวประมาณ 1 เมตร หรือมากกว่า ใบเกิดเป็นกระจุกอยู่บริเวณปลายยอด ก้านใบยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ใบย่อยรูป oblong-elliptic-ovate ขนาด 2-6.5 x 6-21 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบ หักแบบ serrate ปลายใบ acuminate ผิวใบทั้งด้านบนและด้านล่างมีขนปกคลุม เส้นใบย่อยมี ข้างละ 4-6 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.5-3.5 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง มีขนแบบ tomentose ปกคลุม ก้านดอกย่อยยาว 2-3 มิลลิเมตร ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป triangular-rounded กลีบดอกมี 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 5 locules เกือบไม่มีขน ก้านเกสรตัวเมียรูป subulate ยอดเกสรตัวเมียดีอยู่ แบบ persistent ผลแบบ drupe รูป globose ขนาดประมาณ 0.5 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งบนภูเขา

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ดอกอ่อนใส่แกง

Trevesia palmata* Vis. ต้างหลวงBrassaiopsis palmata* Kurz

(Flora of British India 2: 735; 1879)

ไม้ยืนต้น ลำต้นตั้งตรงไม่แตกกิ่งก้าน สูง 5-10 เมตร ใบเดี่ยวแบบ palmately lobes มี 6-8 lobes ขนาด 20-30 x 20-30 เซนติเมตร ก้านใบมีขนสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ดอกช่อแบบ compound umbels ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยงและกลีบดอก อย่างละ 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน มีฐานรองดอกแบบ disc หนา เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules ก้านเกสรตัวเมีย 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแบบ terminal ผลแบบ drupe รูป ovoid-globose

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าเบญจพรรณบริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้ดอกอ่อนใส่แกง

วงศ์ Asclepiadaceae

Asclepias curassavica Linn. ไฟเดือนห้า

รูปที่ 41

(Flora of British India 4: 18; 1883)

ไม้พุ่ม สูง 0.75-1.50 เมตร มีน้ำยางสีขาว กิ่งอ่อนและช่อดอกมีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม รูป oblong-lanceolate ขนาด 1-3 x 6-15 เซนติเมตร โคนใบและปลายใบแบบ acute ขอบใบเรียบ ดอกช่อแบบ cyme ก้านช่อดอกยาว 3.5-6 เซนติเมตร แต่ละช่อดอกมีดอกย่อยประมาณ 4-15 ดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ภายในมีต่อมน้ำหวาน 5-10 ต่อมน อยู่บริเวณฐานของกลีบเลี้ยง กลีบดอกเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีแดง เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ valvate กลีบที่อยู่ด้านบนโค้ง มี corona-scale 5 อัน สีเหลืองส้ม ติดอยู่บนก้านเกสรตัวผู้ เกสรตัวผู้ 5 อัน ก้านเกสรตัวผู้เชื่อมกันเป็นแท่ง อับเรณูเป็นแบบ pollinia ติดแบบห้อยลง รูป obovate-compressed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีรังไข่ 2 อัน ยอดเกสรตัวเมียแบบ quinquangular concave ผลแบบ follicle รูป ovoid-oblong ผิวเรียบ ขนาด 1-1.5 x 5-7.5 เซนติเมตร เมล็ดแบน มีขนสีขาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าตัวจะใช้ยางขาวทาสมานแผลในปาก

Dischidia rafflesiana Wall. พุงปลาซ่อน

(Flora of Java 2: 263; 1962)

ไม้เลื้อย มียางขาว ใบเดี่ยว ใบที่อยู่ด้านล่างของโคนต้น กระจุกอยู่กันเป็นกลุ่ม รูปไข่ หนา สีเขียวหรือเขียวแกมเหลือง ภายในกลาง มักมีมดเข้าไปทำรังอยู่ ขนาด 5-12.5 เซนติเมตร ใบที่อยู่ด้านบนเป็นใบปกติ เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูป ovate-elliptic-orbicular ปลายใบ acuminate แผ่นใบหนา ดอกช่อแบบ umbel ก้านช่อดอกหนา ดอกย่อย ขนาดเล็ก ก้านดอกย่อยสั้น กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5-lobed กลีบดอกสีเหลืองแกมขาว ปลายกลีบดอกสีชมพูอ่อน เชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5-lobed เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ valvate มี corona-scale 5 อัน เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่ตรงฐานของกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีรังไข่ 2 อัน ผลแบบ follicle สีเหลืองส้ม ขนาด 5-7.5 เซนติเมตร เมล็ดแบน รูป ovate

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เกาะอาศัยบนต้นไม้ใหญ่

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าขม ใช้เครื่องดื่มน้ำคั้นแก้เจ็บท้องน้อยหรือถูกเสียด

***Dregea volubilis* Bth. ex Hook.f. ผักฮ้วน**

รูปที่ 65

(Flora of Java 2: 272; 1965)

ไม้พุ่มเป็นเถาเลื้อย ยาว 5-10 เมตร กิ่งอ่อนมีขนแบบ pubescent ปกคลุม ใบเดี่ยวเรียงแบบ ตรงกันข้าม รูป broadly ovate ขนาด 7-18.5 x 5-13 เซนติเมตร โคนใบ subcordate-truncate-obtuse ปลายใบแบบ acuminate ก้านใบยาว 2.5-4.5 เซนติเมตร เกือบหรือมีขนแบบ pubescent ปกคลุม ดอกช่อแบบ umbel ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2.5-7.5 เซนติเมตร ดอกย่อย จำนวน มาก สมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยลักษณะเรียวและยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ที่ฐานมีต่อม 5 ต่อม กลีบดอก 5 กลีบ สีเขียว เชื่อมกันเป็นรูป campanulate-rotate มี corona scale เชื่อมติดกับแท่งของเกสรตัวผู้ เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดที่บริเวณฐานของกลีบดอก pollinia รูป oblong เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีรังไข่ 2 อัน ยอดเกสรตัวเมียแบบ discoid ผลแบบ follicle รูป ovoid-lanceolate ยาว 10-15 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก เลื้อยตามรั้วหรือต้นไม้ใหญ่

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะ ใช้ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือคั้นเป็นผักจิ้ม

***Gymnema inodorum* Decne. ผักเชียงดา**

(Flore Générale L'Indo-Chine 4: 87; 1912)

ไม้พุ่ม เลื้อยพัน ใบเดี่ยวเรียงแบบตรงกันข้าม รูป cordate-ovate ขนาด 3-7 x 5-17 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ก้านใบยาว 0.5-4 เซนติเมตร ผิวใบมีขนแบบ trichome จำนวนมาก ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบเชื่อมกัน มี corona scale ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่ที่ฐานของ กลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีรังไข่ 2 อัน ผลแบบ follicle

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ตามแนวรั้ว

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ยอดอ่อนใส่แกง

วงศ์ Athyriaceae

Diplazium esculentum (Retz.) Sw. กูดน้ำ*Athyrium esculentum* (Retz.) Sw.

(Flora of Thailand 3 (3): 466; 1988)

เป็นเฟินชนิดหนึ่ง มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ตั้งตรง ลำต้นอาจสูงได้ถึง 70 เซนติเมตร frond เป็นใบประกอบแบบขนนก ขนาด 8-10x20-30 เซนติเมตร ใบย่อยรูป linear-oblong ขอบใบหยัก crenate ปลายใบ acute เส้นใบออกเป็นคู่ เส้นใบย่อยมีได้ถึง 10 คู่ มีกลุ่มสปอร์ติดอยู่ด้านล่างของแผ่นใบใกล้เส้นใบย่อย indusia crecentia

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นบริเวณที่มีความชื้น

ระยะเวลาการออกดอก สปอร์ออกตลอดปี

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้อุดย่อนใส่แกง ผัดหรือเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Averrhoaceae

Averrhoa carambola Linn. มะเฟือง

(Flora of Thailand 2 (1): 21-22; 1970)

ไม้ยืนต้น สูง 5-12 เมตร ใบประกอบแบบ imparipinnate เรียงแบบสลับ มีใบย่อย 2-11 ใบ รูป ovate-oblong ขนาด 1.5-4.5 x 2-9 เซนติเมตร โคนใบแบบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ช่อดอกแบบ panicle ออกเป็นกระจุกตามกิ่ง หรือช่อใบที่หลุดร่วงไปแล้ว ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกมี 5 กลีบ เรียงแบบ contorted ยาว 6-8 มิลลิเมตร สีแดง-ม่วง เกสรตัวผู้ 10 อัน ขนาดสั้นมาก เชื่อมกันที่ฐาน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 5 carpels มี 5 locules ผลแบบ berry เห็นเป็น 5 สัน ชัดเจน เมื่อตัดตามขวางจะเป็นรูปดาว 5 แฉก ผลสุกสีเหลือง เมล็ดมี aril ใส

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลัวะ ใ้รากคั้นน้ำดื่ม รักษาหัวพืชอาหาร เผ่าขมุ และ เผ่าถิ่น กินผล

วงศ์ Begoniaceae

Begonia inflata Clarke สัมถัง

รูปที่ 45

(Flora of British India 2: 636; 1879)

พืชล้มลุก สูง 0.5-1.5 เมตร ลำต้นแตกกิ่งแบบ dichotomous มีขนปกคลุมทั่วไป ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ส่วนที่อยู่ปลายยอดเรียงแบบ spiral ใบรูป ovate-oblong ขนาด 3-6 x 6-12 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบแบบ acuminate ผิวใบทั้งสองด้านมีขน มีหูใบรูป lanceolate-subulate ผิวเกลี้ยง ไม่มีขน ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกกิ่ง ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 2 กลีบ สีขาว รูป obovate กลีบดอก 3 กลีบ รูป linear-obovate เกสรตัวผู้จำนวนมาก ดอกตัวเมียมี perianth 4 กลีบ มีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ผล แบบ drupe รูปสามเหลี่ยม ขนาด 1-1.5 เซนติเมตร เมล็ด สั้น รูป ellipsoid-obovoid

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบบริเวณที่มีความชื้น ใกล้แหล่งน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ยอดอ่อนเป็นผักจิ้มสด

Begonia sp.

รูปที่ 46

(Flora of British India 2: 635; 1879)

พืชล้มลุก ลำต้นมี rootstock ขนาดเล็ก ใบเดี่ยวเรียงแบบสลับ ขนาด 9-15 x 10-16 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ปลายใบ acute ผิวใบค่อนข้างเกลี้ยง สีม่วงแกมเขียวทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 2.5-10 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ cyme ก้านช่อดอกยาว 2.5-7.5 เซนติเมตร รูปร่างเรียวยาว ดอกย่อย แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 2 กลีบ กลีบดอก 2 กลีบ เกสรตัวผู้จำนวนมาก ดอกตัวเมีย มีกลีบเลี้ยง 2 กลีบ กลีบดอกมี 2 กลีบ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบที่บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ดอกอ่อนเป็นผักจิ้มน้ำพริก

วงศ์ Berberidaceae

Mahonia siamensis Takeda ขมิ้นคัน

รูปที่ 71

M. nepalensis DC.

(Flore Générale L'Indo-Chine 1: 144; 1938, BGO. Staff QBG. No. 5618)

ไม้พุ่มกึ่งไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5-8 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลดำ ผิวขรุขระ ใบประกอบแบบ imparipinnate ยาว 35-45 เซนติเมตร โคนใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นไว้ มีหูใบคล้ายหนามแหลม 1 คู่ มีใบย่อย 7-8 คู่ ใบย่อย คู่แรก มีขนาด 1.2-2 x 2-3.5 เซนติเมตร ใบย่อยคู่อื่นๆ ขนาด 3-5.5 x 6-12 เซนติเมตร ใบรูป ovate-elliptic โคนใบ oblique ปลายใบเป็นติ่งแหลมแข็ง ขอบใบหยักเว้าหรือจักเป็นหนามแหลม เส้นใบออกจากจุดเดียวกันตรงโคนใบ 3-5 เส้น ใบเป็นมันแข็งกระด้างคล้ายเปลือกกุ้ง ไม่มีก้านใบ ดอกช่อ 6-10 ช่อ ออกจากปลายยอด ช่อดอกตั้งตรงและมีดอกหนาแน่น ดอกย่อยมีก้านดอกยาว 0.5-1.0 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคล้ายกันมาก มีทั้งหมด 15 กลีบ ยาวไม่เท่ากัน เรียงเป็นวงซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละกลีบมีเส้นบาง ๆ ยาวไปตามกลีบ 5-7 เส้น ที่โคนกลีบ มีต่อมน้ำหวาน กลีบละ 2 ต่อมน้ำหวาน เกสรตัวผู้มี 6 อัน ติดอยู่ที่โคนกลีบชั้นใน ซึ่งอยู่ระหว่างต่อมน้ำหวาน ก้านเกสรตัวเมีย สั้น อวบหนา ปลายแผ่ออกคล้ายจานเล็ก ๆ ผลแบบ berry รูปทรงกลม มีปลายก้านเกสรตัวเมียติดอยู่

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าที่ระดับความสูงประมาณ 1000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผลัดใช้แก้คันผื่นน้ำคันคันรักษาอาการท้องร่วง

วงศ์ Betulaceae

Betula alnoides Buch.-Ham. กำลั้งเสือโคร่ง

(Flora of British India 3: 599; 1882)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ผลัดใบช่วงเวลาดังนั้น สูงประมาณ 20 เมตร เปลือกต้นเป็นมันเหลือง สีน้ำตาลเทา มี lenticel เห็นชัดเจน เปลือกและกิ่งอ่อนมีน้ำมันหอมระเหย คล้ายกลิ่นน้ำมันระกำ ใบเดี่ยว รูป ovate หรือ ovate-lanceolate โคนใบป้านมน ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ด้านท้องใบมีตุ่ม ดอกช่อ เป็นพวงห้อยแบบหางกระรอก ออกตามซอกใบ ช่อดอกตัวผู้ ยาว 5-8 เซนติเมตร ช่อดอกตัวเมีย ยาว 3-8 เซนติเมตร ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ กลีบเลี้ยงรูปโล่หรือเกือบกลม ผลมีขนาดเล็ก สีน้ำตาล ลักษณะแบน แผ่เป็นปีกทั้ง 2 ข้าง ขนาด 2.5-3 เซนติเมตร เมื่อแก่หลุดร่วงง่าย

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นที่ระดับความสูงประมาณ 600-1200 เมตร เนือ
ระดับน้ำทะเล
ระยะเวลาการออกดอก พฤษภิกาย-มกราคม
ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้ใช้เปลือกต้นคองเห้ล้าต้้มบำรุงกำลัง

วงศ์ Bignoniaceae

Markhamia stipulata Seem. แควหางค่าง

(Flora of Thailand 5(1): 51, 1987)

ไม้ยืนต้น สูง 5-7 เมตร ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยรูป oblong-lanceolate ขนาด 3-4 x 10-15 เซนติเมตร ขอบใบหยักแบบ dentate ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ raceme มีขนปกคลุมหนาแน่น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูปประฉิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองปนน้ำตาลแดง เชื่อมกันเป็นหลอด โดยครึ่งหนึ่งของหลอดด้านบนจะพองออก ปลายกลีบแยกเป็น 5 lobes แต่ละ lobe มีขอบเป็นคลื่น เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovules จำนวนมาก ผลแบบ capsule มีขนปกคลุมหนาแน่น เมล็ดแบน มีปีก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ใช้ดอกหลวงเป็นผักจิ้ม

Oroxylum indicum Vent. เพกา

(Flora of Java 2: 537; 1965)

ไม้ยืนต้น สูง 5-12 เมตร มีเนื้อไม้อ่อน เปลือกต้นผิวเรียบ ใบประกอบแบบ tripinnate ยาว 60-200 เซนติเมตร ก้านใบยาว 6-15 เซนติเมตร ใบเรียงเป็นคู่ตรงข้ามกันแน่น บริเวณปลายกิ่ง ใบย่อยรูป ovate หรือ ovate-oval ขนาด 4-5 x 6-12 เซนติเมตร โคนใบกว้าง ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอด ดอกย่อย ขนาดใหญ่ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6-9 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง เชื่อมกันเป็นรูปหลอดหรือรูปประฉิ่ง กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 lobes เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ imbricate โคนกลีบดอก สีม่วงแดง หนาและย่น ดอกบานในเวลากลางคืนถึงรุ่งเช้า เกสรตัวผู้มี 5 อัน มีขนาดสั้น 2 อัน ยาว 3 อัน ติดตรงกันข้ามกับกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules มี ovule

ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลเป็นแบบ capsule ขนาด 8-13 x 40-60 เซนติเมตร
ฝักสีเขียวปนน้ำตาลแดง เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล แตกตามยาวของตะเข็บ เมล็ดแบน มีปีก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร - เผ่าขมุ ใช้เมล็ดต้มน้ำดื่มรักษาวัณโรค

เผ่าถิ่น ใช้หัวผลต้มน้ำดื่มแก้เบื่ออาหาร

พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้ฝักอ่อนย่างไฟเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Burseraceae

Garuga pinnata Roxb. หวีด

(Flora of Java 2: 113; 1965)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 10-20 เมตร กิ่งอ่อนมีขนสีเทาปกคลุม ใบประกอบแบบ
ขนนก เรียงแบบสลับ เป็นกระจุกที่บริเวณปลายกิ่ง มีใบย่อย 7-13 ใบ รูป oblong-ovate ขนาด
2-4 x 4-10 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบแบบ cuspidate ใบอ่อน
มีขนปกคลุม มักมี gall เกิดในส่วนก้านใบ ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ
ดอกย่อยจำนวนมาก ขนาดเล็ก มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลืองอ่อน
เชื่อมติดกันเป็นรูปคนโท เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2-5
locules แต่ละ locule มี 2 ovules ผลแบบ drupe รูปรีวง globose

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าเบญจพรรณ ใกล้เคียงบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าถิ่น ใช้เปลือกต้นเป็นเครื่องเทศ ใส่แกงหรือลาบ
มีกลิ่นหอม

วงศ์ Caesalpinaceae

Azalia xylocarpa Craib มะค่าโมง

รูปที่ 34

(Flora of Thailand 4(1): 127; 1984)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 เมตร เป็นทรงพุ่มขนาดใหญ่ เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งอ่อนมีขน
ปกคลุม ใบประกอบแบบ paripinnate เรียงแบบตรงข้ามกัน มีใบย่อย 3-5 คู่ รูป oblong-ovoid
ขนาด 4-5 x 5-9 เซนติเมตร โคนใบแบบ truncate ขอบใบเรียบ ปลายใบ slightly emarginate

ดอกช่อแบบ panicle ขนาด 5-15 เซนติเมตร มีขนสีเทาปกคลุม ใบประดับ รูป ovate-oblong มีขนสีเทาปกคลุม ฐานรองดอกขยายขนาด มีกลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูป oblong มีกลีบดอก 1 กลีบ เท่านั้นที่พัฒนา สีชมพู เกสรตัวผู้ 7 อัน มีขนปกคลุมที่บริเวณฐาน ก้านเกสรตัวผู้ ยาวประมาณ 3 เซนติเมตร เกสรตัวผู้ที่เป็นหมันมี 3 อัน ขนาดสั้นรูป filiform เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุมหนาแน่น ภายในมี 1 locule ผลแบบ legume สีน้ำตาล เปลือกแข็ง ขนาด 7-9 x 15-20 เซนติเมตร เมล็ดรูป cup-shaped ขนาด 2-2.5 x 2.5-3 เซนติเมตร มี aril สีเหลือง หนา 0.8-1.2 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้เนื้อไม้สร้างที่อยู่อาศัย

Bauhinia variegata Linn. เลี้ยวดอกขาว

รูปที่ 44

(Flora of Thailand 4(1): 11; 1984)

ไม้ยืนต้น ผลัดใบ สูงได้ถึง 15 เมตร กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว รูป ovate-subrotundate เส้นผ่าศูนย์กลาง 6-16 เซนติเมตร ใบมีลักษณะเป็น 2 lobes ปลายเว้าลึก โคนใบเว้าเป็นรูปหัวใจ เส้นใบออกจากบริเวณโคนใบ 11-13 เส้น ผิวใบ ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างอาจมีขนปกคลุม หูใบ ขนาดเล็ก ดอกช่อแบบ raceme เป็นช่อขนาดสั้น จำนวนดอกย่อยน้อย ใบประดับ ขนาดเล็ก ดอกช่อแบบ raceme เป็นช่อขนาดสั้น จำนวนดอกย่อยน้อย ใบประดับ ขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม ดอกย่อย มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป cup-shaped หรือ spathaceous-กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวรูป obovate กลีบด้านในสุด มีเส้นริ้วสีแดงเหลืองชัดเจน เกสรตัวผู้ 5 อัน ขนาดไม่เท่ากัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านเกสรตัวเมีย 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียขนาด เล็ก capitate มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume ขนาด 2-2.5 x 20-30 เซนติเมตร มี 10-25 เมล็ด รูปร่างแบน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10-15 เซนติเมตร

การกระจายและนิเวศวิทยา พืชป่า พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็น ผักจิ้ม

Caesalpinia mimosoides* Lamk. ข้าเลือก, ผักปุยย่า*รูปที่ 47**

(Flora of Thailand 4(1): 67, 69; 1984)

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูงได้ถึง 10 เมตร มีหนามแหลมปกคลุมลำต้น ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงตัวแบบสลับ มี pinnae 4-10 คู่ แต่ละคู่ มีใบย่อย 8-12 คู่ รูป elliptic-oblong ขนาด 4-10 x 10-25 มิลลิเมตร โคนใบ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบกลมมน ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ ใบประดับ รูป ovate-lanceolate หลุดร่วงง่าย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ มีขนแบบ villous กลีบด้านล่างสุดโค้งเข้าหาด้านใน เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบบนสุดที่เป็น standard รูป obovate กลีบอื่น ๆ รูป suborbicular สีเหลือง เกสรตัวผู้ 10 อัน แยกอิสระจากกัน ก้านเกสรตัวผู้ มีขนปกคลุมหนาแน่น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนแบบ pilose ปกคลุม ภายในมี 2-ovulate ก้านเกสรตัวเมีย เรียวยาว ผลแบบ legume รูป bladder-like ฐานแคบ มี 2 เมล็ด รูป elliptic

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบขึ้นตามป่าเบญจพรรณและป่าหุบเขาบริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ดอกและยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม

Caesalpinia sappan* Linn. ฝาง*รูปที่ 48**

(Flora of Thailand 4(1): 65; 1984)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 10 เมตร ลำต้นมีหนามแหลมโค้งปกคลุมทั่วไป หนใบหลุดร่วงง่าย ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงแบบสลับ มี pinnae 8-16 คู่ แต่ละคู่ มีใบย่อย 10-12 คู่ รูป oblong ขนาด 6-10 x 10-20 มิลลิเมตร โคนใบ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบ rounded-emarginate ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ ใบประดับ รูป lanceolate-acuminate หลุดร่วงง่าย ก้านดอกย่อย มีขนนุ่มปกคลุม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เกือบไม่มีขนปกคลุม กลีบที่อยู่ด้านล่างสุดมีขนาดใหญ่ และโค้งเข้าหาด้านใน กลีบดอก สีเหลือง มี 5 กลีบ รูป obovate กลีบที่เป็น standard มีขนาดเล็กที่สุด กลีบปิด มีขนด้านในบริเวณใจกลางกลีบดอก เกสรตัวผู้ 10 อัน แยกกันอิสระ ก้านเกสรตัวผู้ มีขนปกคลุม เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุม ภายในมี 1 locule มี 3-6 ovules ผลแบบ legume รูปแบน ขนาด 0.5-1 x 7-12 เซนติเมตร มี 2-4 เมล็ด รูป elliptic ขนาด 10-18 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้แก่นต้มน้ำดื่มร่วมกับรากเดือยหินดื่มแก้ไข้ใน

Cassia alata Linn. ชุมเห็ดเทศ**รูปที่ 49**

(Flora of Thailand 4(1): 108, 110; 1984)

ไม้พุ่ม สูง 1-2.5 เมตร หรืออาจสูงได้ถึง 5 เมตร ลำต้นมีขนแบบ pubescent ปกคลุม แตกกิ่งในแนวขนานกับพื้นดิน ใบประกอบแบบ paripinnate มีใบย่อย 8-20 คู่ รูป oblong-elliptic ขนาด 3-7 x 5-15 เซนติเมตร โคนใบและปลายใบ rounded ขอบใบเรียบ เกือบไม่มีขนปกคลุมหูใบ auriculate ติดอยู่แบบ persistent ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ช่อดอกยาว 20-50 เซนติเมตร มีใบประดับหลุดร่วงง่าย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน รูป oblong เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ imbricate กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองสด รูป ovate-orbicular หรือ spatulate เกสรตัวผู้มี 9-10 อัน มี 2 อันที่มีขนาดใหญ่และมีก้านเกสรตัวผู้หนา ส่วนอีก 4 อันมีขนาดเล็ก และ 3-4 อัน ลดรูปไป เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ผิวเกลี้ยง ไม่มีขน ยอดเกสรตัวเมีย มีขนาดเล็ก ผลแบบ legume หนาและแบน มี 4 ปีก ขนาด 1.5-2 x 10-15 เซนติเมตร เมล็ดมีรูปร่างแบน ขนาด 5-8 x 7-10 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปในป่าโปร่งบริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก พุศจิกายน-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้ใช้ใบตำละเอียดอังไฟพอร้อนทาบริเวณที่เป็นโรคผิวหนัง

Cassia sophera Linn. เต็ม

(Flora of Thailand 4(1): 115, 116; 1984)

ไม้พุ่ม สูง 1-3 เมตร ใบประกอบแบบ paripinnate มีใบย่อย 4-9 คู่ รูป lanceolate ขนาด 1-2 x 2-5(-8) เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ใบย่อยที่อยู่ปลายสุดมีขนาดใหญ่ที่สุด หูใบรูป ovate หลุดร่วงง่าย ดอกช่อแบบ corymb ออกที่ซอกใบ จำนวนดอกย่อยน้อย ใบประดับ รูป ovate มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป ovate-rounded เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ imbricate กลีบดอก สีเหลือง มี 5 กลีบ รูป obovate เกสรตัวผู้มี 9-10 อัน มี 2 อันที่มีขนาดยาว ส่วนอีก 4 อัน มีขนาดสั้น และ 3-4 อัน ลดรูปไป อับเรณูมีรูเปิดด้านบน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มีขนปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรตัวเมียพอมเรียว เกือบไม่มีขนปกคลุม ยอดเกสรตัวเมียโค้ง ผลแบบ legume ขนาด 0.5-1 x 7-10 เซนติเมตร มี 30-40 เมล็ด รูปไข่ ค่อนข้างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไปในที่ค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ใช้ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม

***Cassia tora* Linn. ถับนุ่นน้อย**

(Flora of Thailand 4(1): 117, 119; 1984)

พืชล้มลุก สูงได้ถึง 1 เมตร ใบประกอบแบบ paripinnate เรียงแบบสลับ มีใบย่อย 3 คู่ รูป obovate ขนาด 1.5-2 x 2-5 เซนติเมตร โคนใบ cuneate-rounded ขอบใบเรียบ ปลายใบ ค่อนข้างกลมมน ก้านใบยาว 1-4 เซนติเมตร หูใบ setaceous ขนาด 10-15 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ดอกย่อย 1-3 ดอก ใบประดับ รูป linear-acute มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เมื่อ ดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบเลี้ยงแบบ imbricate กลีบดอก 5 กลีบ มีขนาดไม่เท่ากัน สีเหลือง เกสรตัวผู้ 7 อัน ก้านเกสรตัวผู้ ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร อับเรณูมีรูเปิดด้านบน เกสรตัวเมียมีรังไข่ แบบ superior มีขนปกคลุมหนาแน่น ภายในมี 1 locule มี ovules จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่ แบบ marginal placentation ผลแบบ legume รูป linear ขนาด 10-15 x 0.2-0.5 เซนติเมตร มี 20-30 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย วัชพืช ขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พืชจักยาน-มกราคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฝาดามู ใช้รากถับนุ่นน้อย มะแว้งคัน หญ้าขัด หญ้าคา ผักติ้ว หญ้าปากควายและข้าวเป็ง ชนิดละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แขน้ำดื่มช่วยลดไข้

ฝาดามู ใช้รากถับนุ่นน้อยและรากหญ้าขัดต้มน้ำอาบ ลดไข้

***Tamarindus indica* Linn. มะขาม**

(Flora of Thailand 4(1): 124; 1984)

ไม้ยืนต้นขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ สูง 15-18 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลอ่อน แตกสะเก็ดเป็น ร่องเล็ก ๆ ใบประกอบแบบ paripinnate ออกเป็นคู่ แบบ distichous ก้านหนึ่งๆ มีใบย่อยประมาณ 10-15 คู่ รูป oblong ขนาด 0.5-0.8 x 1.2-1.6 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบ rounded ดอกช่อแบบ raceme ขนาดเล็ก ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ ช่อดอกหนึ่งๆ มีประมาณ 10-15 ดอก ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ zygomorphic กลีบเลี้ยงแยกเป็น 4 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ 2 กลีบที่อยู่ด้านล่าง มีขนาดเล็กกว่าอีก 3 กลีบที่อยู่ด้านบน สีเหลือง มีจุดประ สีแดงอยู่ใจกลางดอก เกสรตัวผู้ มี 3 อันที่ สมบูรณ์ ออกตรงข้ามกับกลีบเลี้ยง ส่วนเกสรตัวผู้ที่ เป็น หมันมี 1-7 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนอ่อนปกคลุม ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ก้านเกสรตัวเมื่อยาว ยอดเกสรตัวเมียเป็น

ตุ่มเล็กๆ ผลแบบ legume รูป linear-oblong แบน ขนาด 1.5-2.5 x 10-15 เซนติเมตร มี 5-8 เมล็ด สีน้ำตาลดำเป็นมัน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง
 ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะและเผ่าถิ่น ใช้ดอก ยอดอ่อน และผักใส่แกงหรือ กิน ผักสุก

วงศ์ Campanulaceae

Codonopsis javanica (Bl.) Hook. f. ใบกันหอย

(Flora of Java 2 : 448; 1965, Tagava et al. BKF. No. 41986)

พืชล้มลุกมีลำต้นเลื้อยพันขนาดเล็ก ยาว 2-3 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม ส่วนใบที่อยู่ด้านบนมักเรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 1-6.5 x 2-8.5 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1.5-6 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ผิวใบมีขนแบบ pubescent ปกคลุมทั้งสองด้าน ดอกเดี่ยว ออกจากซอกใบ ก้านดอกยาว 1.5-4 เซนติเมตร ดอกตูม มีกลีบเลี้ยงสีเขียวหุ้ม ดอกบาน มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียว รูป lanceolate ขนาดประมาณ 1.5 เซนติเมตร กลีบดอก 5 กลีบ โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปประฆัง ด้านนอกมีสีขาวแกมเขียว ด้านในมีเส้น vein สีม่วงแดงชัดเจนกลีบดอกยาวประมาณ 3-3.5 เซนติเมตร เกสรตัวผู้ 5 อัน ก้านเกสรตัวผู้เรียวยาว ติดสลับกับกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ยอดเกสรตัวเมีย มี 3 แฉก ผลแบบ berry สีม่วงดำหรือน้ำเงินเข้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2.5 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยงติดอยู่

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่าที่ระดับความสูงประมาณ 900-1,100 เมตร
 ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-ธันวาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะ ใช้หัวใต้ดินและยอดอ่อนใส่แกง

Lobelia pyramidalis Wall. หางไก่ฟ้า

(H. Koyama และ C. Phengklai BKF. No. 084314)

พืชล้มลุก สูง 2-3 เมตร ลำต้นกลวง มียางขาว มีขนสีขาวนุ่มปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 12-16 x 25-30 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ผิวใบทั้งสองด้าน มีขนสีขาวปกคลุม ดอกช่อแบบ spike ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอดหรือ

ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 15-20 เซนติเมตร ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาวเรียว กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว มี 3 กลีบ ที่อยู่ด้านบน เชื่อมกันปลายแยก เล็กน้อย ส่วนอีก 2 กลีบที่อยู่ด้านล่าง แยกกัน ทำให้เห็นปลายแยกเป็น 2 ปาก เกสรตัวผู้ 5 อัน เชื่อมติดกันจากฐาน เป็นหลอดหุ้มก้านเกสรตัวเมียไว้ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายใน แบ่งเป็น 2 locules มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ก้านเกสรตัวเมีย มี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าที่ระดับความสูง 900-1,000 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลิ้วะ ใช้น้ำยางอาบลูกดอก

วงศ์ Cannaceae

Canna edulis Ker-Gawl. พุทธรักษากินหัว

(Flora of Java 3: 77; 1968)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ลำต้นบนดิน ตั้งตรง สูง 1.5-2.5 เมตร มีปล้องสั้น รูปทรงกระบอก ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-elliptic ขนาด 15-25 x 35-60 เซนติเมตร สีเขียวเข้ม ขอบใบมีสีม่วงแดง กาบใบมีแถบสีม่วงเข้ม ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ ปลายกิ่ง ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง สีเขียว กลีบดอก สีส้มแดง เกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน มีลักษณะคล้ายกลีบดอก สีแดงสด เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์มี 1 อัน รูป spatulate เกสรตัวเมียมีรังไข่ แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 carpels ผลแบบ capsule มี 3 lobes ส่วนที่เป็น pericarp มีหนาม สั้น ๆ ปกคลุม เมล็ด กลม สีน้ำตาล ผิวมัน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกภายในบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ ใช้เหง้าแช่น้ำย้อมผ้าจิ้วรพระ และปลูกเป็นพืชประดับ

วงศ์ Capparidaceae

Crateva religiosa Ham. กุ่มบก

รูปที่ 54

(Flora of Java 1: 183; 1963)

ไม้ยืนต้น สูง 5-7 เมตร ใบประกอบแบบ trifoliate ใบย่อยรูป oblong-lanceolate ขนาด 3-5 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ raceme-umbel

ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก อย่างละ 4 กลีบ กลีบดอก สีขาวหรือขาวปนเหลือง รูป ovate โคนกลีบเล็กโค้งยาว เกสรตัวผู้ จำนวนมาก ก้านเกสรตัวผู้ ยาว สีแดงเข้ม เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ก้านชูรังไข่ยาว ผลแบบ woody berry รูป cylindrical เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า อยู่บริเวณริมน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าลัวะ ใช้ดอกและยอดอ่อนคองเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Caprifoliaceae

Sambucus simpsonii Rehd. อุน

S. canadensis Linn.

(Flora of Java 2: 358; 1965)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 1.5-3 เมตร ใบประกอบแบบ imparipinnate มีใบย่อย 5-7 ใบ ติดแบบ sessile ระหว่างคู่ของใบย่อย มีระยะห่างที่มีลักษณะคล้ายหูใบ รูป lanceolate-elliptic ขนาด 1.5-2 x 5-7 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acuminate ผิวใบสีเขียวเป็นมัน ดอกช่อแบบ cymose ออกที่ปลายกิ่ง ในแต่ละช่อดอก มีดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นหลอดสั้น ๆ สีขาว-สีเหลืองอ่อน เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดแบบสลับบน กลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ half-inferior ภายในมี 1 locule ผลแบบ drupe

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นบริเวณที่มีความชื้นสูง

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้กิ่งและใบนำอังไฟ พอกแก้ปวด ลดไข้

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลัวะ ใช้กิ่งและใบปูลงให้คนป่วยนอนเชื่อว่าช่วยให้อาการดีขึ้น

วงศ์ Caricaceae

Carica papaya Linn. มะละกอ

(Flora of Java 1: 314; 1963)

ไม้พุ่ม ไม่แตกกิ่งก้าน ใบเกิดเป็นกระจุกอยู่บริเวณส่วนยอด ลำต้นมองเห็นร่องรอยของ leaf-scar ชัดเจน มียางสีขาว ใบเดี่ยวแบบ digitate ขนาด 25-45 x 35-50 เซนติเมตร ก้านใบยาว 25-100 เซนติเมตร ดอกสมบูรณ์เพศหรือแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกันหรืออาจแยกต้น ดอกตัวผู้

มีช่อดอกแบบ panicle หรือ cyme ดอกติดแบบ sessile กลีบดอก รูป trumpet หรือเป็นหลอด มีเกสรตัวผู้ 10 อัน เรียงเป็น 2 ชั้น ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีขนาดเล็ก ดอกตัวเมียมีช่อดอกเหมือนดอกตัวผู้ มีกลีบดอกแยกกัน รังไข่เป็นแบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลแบบ berry ขนาดใหญ่ ผนังหนา มีร่องยาว ผลรูป ellipsoid หรือ pyriform สีเขียวเข้ม เมื่อสุกสีเหลืองส้มขนาด 10-15 x 25-30 เซนติเมตร เมล็ดจำนวนมาก เมื่ออ่อนมีสีขาว แก่สีดำ มี aril โส บาง ๆ หุ้ม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ผลดิบนำมาประกอบอาหาร ผลสุกกินเป็นผลไม้

วงศ์ Celastraceae

Celastrus paniculata Willd. มะแตกเครือ

(Flora of Java 2: 55; 1965)

ไม้พุ่มเลื้อย สูง 2-10 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป obovate หรือ ovate-oblong ขนาด 2.5-6 x 2.5-6 เซนติเมตร โคนใบสอบมน ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ก้านใบยาว 0.5-1.5 เซนติเมตร ดอกสีขาวแกมเขียว ออกเป็นช่อ ที่ปลายยอดและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 5-15 เซนติเมตร ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูปประจักษ์ กลีบดอก รูป oblong ปลายมน ขนาด 1-1.5 x 2.5-3 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 5 อัน ดอกตัวเมีย มีลักษณะเหมือนดอกตัวผู้ มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 5 อัน ขนาดสั้น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ยอดเกสรตัวเมียมี 6 พู ผลแบบ capsule ค่อนข้างกลม ขนาด 6-10 มิลลิเมตร มี 3 พู เมื่อแก่จะแตกตามสันพู เนื้อหุ้มเมล็ดสีแดง มี 3-6 เมล็ด รูปรี ขนาด 2-3 x 3.5-5 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่ง ป่าละเมาะหรือบริเวณทุ่งนาที่ค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ยอดอ่อนลวกจิ้มน้ำพริก

วงศ์ Chloranthaceae

Chloranthus erectus Verde. หอมไก่

(Flora of Thailand 4(4): 425; 1992)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-1 เมตร ลำต้นเกลี้ยง มีกลิ่นหอม ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงกันข้าม รูป elliptic ขนาด 3-7 x 8-13 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ปลายใบ acuminate ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบสั้น มีหูใบ ดอกช่อแบบ panicle ออกตรงปลายยอดและปลายกิ่ง ดอกย่อย มีขนาดเล็ก สีขาว perianth ลดรูป เกสรตัวผู้ 1-3 อัน ติดอยู่บนรังไข่ ก้านเกสรตัวผู้สั้น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ก้านเกสรตัวเมียติดแบบ sessile ขนาดสั้น ผลแบบ berry สีขาว มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก บริเวณที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย
เผ่าลัวะ ใช้ต้นต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย

Chloranthus nervosus Coll. & Hemsl.

รูปที่ 51

(Flora of Thailand 4(4): 426; 1992)

พืชล้มลุก สูงได้ถึง 40 เซนติเมตร ลำต้นงอกจาก rhizome ตั้งตรง เป็นสันสี่เหลี่ยม เห็นข้อปล้องชัดเจน ใบเดี่ยว มีทั้งหมด 4 ใบ เรียงแบบ whorl ที่ปลายยอด ใบรูป elliptic-obovate ขนาด 2-12.5 x 4-18 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบหยักเป็นซี่ฟันแบบหยาบ ๆ ปลายใบ acuminate ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง ผิวใบขรุขระ ไม่เรียบ เส้นใบย่อยมีข้างละ 5-7 คู่ แตกแบบ dichotomous ก้านใบยาวได้ถึง 2.3 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ spike ออกที่ปลายยอด มี 1-5 ช่อ ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ยาว 2.5-3.5 เซนติเมตร ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ สีเหลือง ขนาดเล็ก มีใบประดับ รูป ovate ขนาดเล็กรองรับ เกสรตัวผู้ ติดอยู่รอบปลายรังไข่ อับเรณู มี 1-3 cells เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียแบบ truncate ผลแบบ drupe สีเขียว รูป ellipsoid ขนาดประมาณ 4 x 3 มิลลิเมตร มี 1 เมล็ด รูป subglobose

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปในป่าดิบบริเวณดินทราย หรือป่าเบญจพรรณ
 บริเวณหินปูนที่ระดับความสูง 400-1,450 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลัวะ ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ปวด

วงศ์ Combretaceae

Combretum pilosum Roxb. เครือเขามวก

(Flora of British India 2: 453; 1878)

ไม้พุ่มเลื้อยหรือไม้เถา ผิวเปลือกเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงกันข้าม รูป oblong-ovate ขนาด 5-6 x 12-18 เซนติเมตร โคนใบ rounded หรือ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ไม่มีหูใบ ก้านใบยาว 5-8 มิลลิเมตร ดอกช่อสีขาวหรือสีชมพู-ม่วง ช่อดอก ยาว 5-7.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ยาวประมาณ 10 มิลลิเมตร ส่วนปลายแยกเป็นรูปสามเหลี่ยม มี 5 กลีบ ขนาด 6-8 x 2.5 มิลลิเมตร กลีบดอก 5 กลีบ เกสรตัวผู้มี 10 อัน ก้านเกสรตัวผู้มีสีขาว-ชมพู ผลแห้ง มีสีเหลืองแกมน้ำตาล มี 5 ปีก รูปกลมรีหรือรูปไข่กลับ ขนาด 2-2.2 x 2.4-2.8 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลิ้วะ ใ้รากเป็นอาหารหมู

Quisqualis indica Linn. เล็บมือนาง

(Flora of Java 1: 376; 1963)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ ลำต้นยาว 1.5-5 เมตร เมื่ออายุน้อยลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 2.5-9 x 5-18.5 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ไม่มีหูใบ ดอกช่อแบบ spike มีขนสั้น ปลายกลีบหนาแน่น ช่อดอก ออกที่ปลายยอดและตามซอกใบ ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic ฐานรองดอก ขนาด 3.5-8 มิลลิเมตร มีขนปกคลุม กลีบเลี้ยง โคนกลีบเชื่อมกันปลายแยกเป็น 5 lobes รูปสามเหลี่ยม ขนาด 3-4 มิลลิเมตร กลีบดอกมี 5 กลีบเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 6-8 มิลลิเมตร มีขนละเอียดปกคลุม กลีบดอกสีแดงหรือสีขาว หลุดร่วงหลังการผสมเกสร เกสรตัวผู้ 10 อัน ก้านเกสรตัวผู้ ขนาดสั้น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1-4 ovules ก้านเกสรตัวเมียยาว ผลแบบ capsule รูป ellipsoid มี 5-ribbed สีดำหรือน้ำตาล เมล็ดมีร่องตามแนวยาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าไผ่หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลิ้วะ ใ้รากยาวประมาณ 5 เซนติเมตร คั้นน้ำดื่มถ่ายพยาธิ

วงศ์ Compositae

Adenostemma lavenia Ktze. เยี่ยวหนู*A. viscosum* Forst. var. *angustifolium* Edgew.

(Flora of British India 3: 243; 1881)

พืชล้มลุก มีลำต้นกลมทอดเลื้อยแบบ prostrate แตกกิ่งจากซอกใบ ด้านที่ถูกแดดมีสีม่วงแดง ทุกส่วนมีกลิ่นหอม ใบเดี่ยวเรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูป lanceolate ขนาด 0.4-2.5 x 2-13 เซนติเมตร โคนใบ attenuate ขอบใบเรียบ หรือหยักแบบ dentate ปลายใบ acute ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย เส้นใบมีสีม่วงแดง ดอกช่อแบบ head ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ มีใบประดับแบบ involucre 2 ชั้น เชื่อมกันที่ฐานเล็กน้อย รูป linear ตรงปลายมีสีม่วงแดง มีดอกย่อยแบบ tubular แบบเดียว ดอกย่อย ขนาดเล็กจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ มี pappus เป็นเส้นสีขาว กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีขาว ยาวประมาณ 4 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ มีอับเรณูแบบ syngenesious เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ก้านเกสรตัวเมีย สีขาว-ชมพู ปลายแยกเป็น 2 แฉก มี 2 แฉก ผล แบบ achene สีน้ำตาล-ดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าชน ใช้ยอดอ่อนกินกับลาบ

Bidens pilosa Linn. ปีนนกไ้

(Flora of Java 2: 413; 1965)

พืชล้มลุกฤดูเดียว สูง 15-75 เซนติเมตร ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมาก ใบประกอบแบบขนนก เรียงแบบตรงข้ามกัน รูป ovate-oblong ขนาด 1-4 x 2-9 เซนติเมตร ใบย่อยที่อยู่ด้านล่างของลำต้น รูป ovate ส่วนที่อยู่ด้านบนรูป lanceolate ขอบใบหยักแบบ dentate ดอกช่อแบบ head ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง มีดอกย่อย 20-40 ดอก ช่อดอก มีใบประดับแบบ involucre สีเขียวรองรับดอกย่อย มีรูปร่าง 2 แบบ คือ ray floret และ disc floret โดย ray floret เป็นดอกไม้สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงลดรูปเป็น pappus เรียงเป็นวงรอบนอกของกลีบดอก กลีบดอกสีครีม เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ส่วน disc floret เป็นดอกสมบูรณ์เพศ มักอยู่ใจกลางช่อดอก กลีบเลี้ยงลดรูปเป็น pappus กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรตัวผู้ 5 อัน มีอับเรณูแบบ syngenesious เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ achene แบบ สีน้ำตาลเข้ม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป
 ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน
 ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลิ้วะ ใช้ทั้งต้นคั้นเป็นอาหารหมู

***Blumea balsamifera* DC. - หนาดใหญ่**

(Flora of Java 2: 390; 1965)

ไม้พุ่ม สูง 1-3 เมตร ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-elliptic ขนาด 4-6 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ปลายใบ acute ขอบใบหยักเล็กน้อย แผ่นใบมีขนปกคลุม ไม่มีหูใบ ดอกช่อแบบ head ในช่อใหญ่แบบ panicle ออกที่ปลายกิ่งหรือปลายยอด ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงลดรูปเป็น pappus กลีบดอก เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีเหลือง เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูหันเข้าหาใจกลางดอก และเชื่อมกันแบบ syngenesious เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ก้านเกสรตัวเมียมี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ achene มี 1 เมล็ด ไม่มี endosperm

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชพบในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ใบคั้นเพื่ออบไอน้ำให้ผู้หญิงเวลาอยู่ไฟ เพื่อให้
 สุขภาพแข็งแรง
เผ่าลิ้วะ ใช้ใบหนาดและฝอยลมหั่นฝอยแล้วตากแดดมวนสูบ
 เพื่อรักษา อาการเลือดกำเดาไหล

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลิ้น ใช้ใบคั้นน้ำให้เด็กเกิดใหม่อาบ สุขภาพจะแข็งแรง

***Conyza sumatrensis* (Retz.) Walker หญ้าลอยลม**

รูปที่ 58

(Harada et.al., 1987)

พืชล้มลุก สูงประมาณ 1 เมตร ลำต้นมีขนปกคลุมประปราย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ติดแบบ sessile รูป linear-lanceolate ขนาด 0.5-1.5 x 4-8 เซนติเมตร ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ผิวใบมีขนประปรายปกคลุมทั้งสองด้าน ดอกช่อ แบบ head บนช่อขนาดใหญ่แบบ panicle ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาวได้ถึง 10 เซนติเมตร และจะเกิดก่อนไปทางปลายลำต้น ดอกย่อย ขนาดเล็ก heterogamous อัดกันแน่นอยู่บนช่อแบบ head รูปถ้วย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ลดรูปเป็น pappus กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวแกมม่วง ดอกที่เรียงรอบนอกของช่อดอกคือ ray floret เป็นดอกตัวเมีย ส่วน disc floret อยู่ใจกลางช่อดอก สมบูรณ์เพศ เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บน

กลีบดอก อับเรณูเชื่อมกันแบบ syngenesious เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ achene รูปรี แบน มี 1 เมล็ด ลักษณะคล้ายหนามเล็ก ๆ มีขน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบขึ้นทั่วไปตามป่าโปร่ง และป่าหญ้า

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝักรู ใช้ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้มน้ำพริก

Crassocephalum crepidioides S. Moore ผักกาดช้าง

(Flora of Java 2: 426; 1965)

พืชล้มลุก สูง 30-60 เซนติเมตร ใบเดี่ยวแบบ bipinnatifid เรียงแบบสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 2-3 x 4-5 เซนติเมตร มีหลาย lobes โคนใบ rounded ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ head ออกที่ปลายกิ่ง เป็น heterogamous ดอกชนิด ray อยู่บริเวณขอบของช่อดอก มีกลีบดอกสีขาว ตรงกลางเป็นดอกแบบ disc สมบูรณ์เพศ มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก อย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกสีขาว ติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูเชื่อมกันแบบ syngenesious เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ achene มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป ในป่าโปร่ง หรือป่าหญ้าทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝักรู ฝักรู และฝักรู ใช้ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้ม

Eclipta prostrata Linn. กะเม็ง

รูปที่ 61

(Flora of Java 2: 402; 1965)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูง 10-25 เซนติเมตร ลำต้นตั้งตรง มีขนสาขาคายปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงกันข้าม รูป oblong-lanceolate ขนาด 1.2-5 x 2-6 เซนติเมตร ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute แผ่นใบมีขนสาขาคายปกคลุม ดอกช่อแบบ head ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง มีใบประดับแบบ involucre มี 7-9 กลีบ สีเขียว ดอกย่อยอัดกันแน่นบนช่อดอกแบบ head ดอกย่อยมี 2 แบบ คือดอกแบบ ray เป็นดอกไม่สมบูรณ์เพศ และดอกแบบ disc เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงลดรูปเป็น pappus กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีขาว เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูเชื่อมกัน syngenesious เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ achene

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืช พบทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก

พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลิ้วะ ใช้ทั้งต้นต้มน้ำอบตัวในกระโຈມ แก้อาการหนาวสั่น

Elephanthopus scaber Linn. โศไม่รู้อัฒ

(Flora of Java 2: 375; 1965)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูงได้ถึง 70 เซนติเมตร ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยวเรียงแบบ rosette รูป oblongate ขนาด 2-4 x 8-15 เซนติเมตร ผิวใบมีขนปกคลุมหนาแน่น โคนใบ attenuate ปลายใบ acute ขอบใบหยักแบบ serrate ดอกช่อแบบ head บนช่อดอกแบบ panicle มีก้านช่อดอก ออกจากโคนต้น(scape) มีใบประดับ รูปหัวใจ 3 อัน รองรับช่อดอก ดอกย่อย ขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงลดรูปเป็น pappus กลีบดอก เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีม่วงอมชมพู เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดบนกลีบดอก อับเรณูเชื่อมกันและหันเข้าหาใจกลางดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ achene

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นไม้พื้นล่างของป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากนำมาตากแห้งใส่เหล้า

Eupatorium odoratum Linn. ลาบเสื่อ

(Flora of Java 2: 379; 1965)

พืชล้มลุกกึ่งพุ่มเตี้ย สูงได้ถึง 2 เมตร ลำต้นมีขนประปรายปกคลุม กิ่งแขนง ออกตรงข้ามเป็นคู่ ๆ ทั้งกิ่งอ่อนและลำต้นอ่อนเป็นสันสี่เหลี่ยม เนื้อข้างในอ่อน สีขาว ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม มักมีหูใบหรือกลุ่มใบอ่อนอยู่เป็นกระจุกที่ซอกใบ ใบรูป ovate ขนาด 4-8 x 7-10 เซนติเมตร โคนใบ rounded ปลายใบ acuminate ขอบใบหยักแบบ dentate เนื้อใบบาง ท้องใบมีขนนุ่มปกคลุม ส่วนหลังใบมีขนสาวกปกคลุม ดอกช่อแบบ head ในช่อดอกใหญ่แบบ panicle ออกที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบ และมักออกเป็นช่อตรงข้ามกัน แต่ละกลุ่มมีดอกเป็นกระจุกอัดกันแน่นเป็นรูปประจักษ์ ดอกสีน้ำเงินแกมม่วงอ่อน หรือสีขาว เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูหันเข้าหาใจกลางดอก และเชื่อมกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ achene มีครีบตามยาว 5 ครีบ ปลายผล มีพู่สีขาวติดอยู่เป็นกระจุก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบเป็นวัชพืชอยู่ทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผ่าขม ผ่าลิ้นและผ่าถัน ใช้ใบตำละเอียด พอกบาดแผลช่วยห้ามเลือด

Spilanthes acmella (Linn.) Murr. ผักเผ็ด

(Flora of Java 2: 408; 1965)

พืชล้มลุก ก่อนข้างอวบน้ำ สูงได้ถึง 50 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงกันข้าม รูป ovate หรือ oval-lanceolate ขนาด 3-4 x 5-6 เซนติเมตร โคนใบ rounded ปลายใบ acuminate ขอบใบเรียบ หรือหยักแบบ serrate เนื้อใบบางและเกลี้ยง ก้านใบ เรียวเล็ก โคนก้านใบ มักมีกระจุกขนอ่อนอยู่ ดอกช่อแบบ head สีเหลือง ออกเป็นช่อเดี่ยว ๆ หรือ 2-3 ช่อ บางครั้งอาจมีช่อแขนง ดอกย่อยอัดแน่น รวมเป็นรูป ovate ก้านช่อดอก เรียว ยาวได้ถึง 15 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูหันเข้าหาใจกลางดอก และเชื่อมกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ก้านเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ achene ขนาดเล็ก ยาวไม่เกิน 3 มิลลิเมตร มี 3-ribbed

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผ่าขม ใช้ใบตำละเอียดทาแก้โรคผิวหนัง

พืชอาหาร ผ่าขม ผ่าลิ้นและผ่าถัน ใช้ใบและยอดอ่อนใส่แกง

วงศ์ Connaraceae

Connarus semidecandrus Jack ฝอยทองเครือ

รูปที่ 57

(T. Santisuk BKF. No. 077741)

ไม้พุ่มรอเลื้อยมีลำต้น สูง 1.5-3 เมตร ใบประกอบแบบ imparipinnate มีใบย่อย 5 ใบ รูป ovate-elliptic ขนาด 2.5-6.5 x 4.5-10.5 เซนติเมตร โคนใบแบบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ผิวใบโดยเฉพาบริเวณเส้นใบ มีขนสีน้ำตาลแดงปกคลุม ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่งหรือปลายยอด ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีส่วนประกอบของดอกเป็น 5 หรือทวีคูณของ 5 กลีบเลี้ยง เรียงตัวแบบ imbricate สีเหลืองนวล-น้ำตาล กลีบดอก สีขาว รูป linear-lanceolate ขนาดประมาณ 5 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 10 อัน เชื่อมกันเป็นมัดเดียว ขนาดสั้น ก้านของเกสรตัวผู้เกลี้ยง ไม่มีขน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านชูเกสรตัวเมียและยอดเกสรตัวเมียสั้น ผลแบบ follicle รูป oblique-oblong มีขนสีน้ำตาลแดงปกคลุม มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าไผ่หมู่บ้าน
 ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลัวะ ใช้รากฝนน้ำดื่ม รักษาอาการท้องร่วง

วงศ์ Convolvulaceae

Argyreia nervosa Bojer. ใบระบาศ

รูปที่ 40

(Flora of British India 4: 186; 1883)

ไม้เลื้อย ลำต้นมีเนื้อไม้ ยาว 10-20 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-lanceolate ขนาด 8.5-18 x 8.5-18.5 เซนติเมตร ปลายใบ acute-acuminate ขอบใบเรียบ โคนใบรูปหัวใจ แผ่นใบทั้งสองด้านมีขนยาวหนานุ่มปกคลุม ก้านใบยาว 2.5-10 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ cyme ออกตามซอกใบ ดอกย่อย มีใบประดับ 4 กลีบ รองรับดอก ร่วงง่าย มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาวไม่เท่ากัน ผิวด้านนอกมีขนยาวหนาสีขาวปกคลุม กลีบดอกสีชมพู โคนติดกันเป็นหลอดรูปกรวย ส่วนปลายผายออกและแยกเป็น 5 กลีบ ปลายกลีบเว้าเล็กน้อย เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูแผ่กว้างเป็นรูปสามเหลี่ยมมีขนยาวปกคลุม ละอองเรณูมีขน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีฐานรองดอกแบบ disc รองรับ ภายในแบ่งเป็น 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ยอดเกสรตัวเมีย รูป globose ผล แบบ capsule รูปร่างกลม มี 1-4 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณหรือป่าดิบแล้งทั่วไป
 ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มีนาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ยอดอ่อนต้มเป็นผักจิ้มน้ำพริก

Ipomoea batatas Lamk. มันเทศ

(Flora of Java 2: 492; 1965)

พืชล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน มี รากสะสมอาหาร ทุกส่วนของพืชมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ใบรูปหัวใจ ขอบใบมี lobes ตึก 3-5 lobes ปลายใบ acute-acuminate ยอดอ่อนสีม่วงแดง ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกกิ่ง มีใบประดับรองรับช่อดอก ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ แยกกัน เรียงแบบ imbricate กลีบดอกมี 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูปกรวย เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดสลับกับกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 carpels แต่ละ carpel มี 2 ovules ผลแบบ capsule มี 2-4 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชปลูก ในบริเวณที่ค่อนข้างชื้น
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-เมษายน
ประโยชน์	พืชอาหาร <u>เผ่าลิ้วะ</u> ใช้ยอดอ่อนต้มจิ้มน้ำพริก รากสะสมอาหารใต้เหง้าหรือทำขนมหวาน

วงศ์ Costaceae

Costus speciosus Smith เอื้องหมายนา

(Flora of Java 3: 76; 1968)

พืชล้มลุก สูง 1-1.2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับเป็นแนวเดียวกัน ลำต้นบิดเป็นวงแบบ spiral ก้านใบแผ่เป็นกาบสีแดงหุ้มลำต้น ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 3-4 x 6-8 เซนติเมตร โคนใบ truncate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ spike ดอกย่อยอัดแน่นเป็นกระจุกอยู่ที่ปลายช่อ มีใบประดับสีแดงหุ้มซ้อนกัน ดอกย่อย มีขนาดใหญ่ กลีบดอกสีขาว ขนาดไม่เท่ากัน เรียงเป็น 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์มี 1 อัน ส่วนที่เป็นหมันก็มี 1 อัน เกสรตัวเมียมี รังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ capsule เมล็ดมีจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชป่า ขึ้นในที่ค่อนข้างชื้น
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-กันยายน
ประโยชน์	พืชสมุนไพร <u>เผ่าขมุ</u> ใช้เหง้าต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย <u>เผ่าถิ่น</u> ใช้เหง้ารวมกับฝอยลม แขน้ำดื่มแก้เลือดกำเดาไหล

วงศ์ Crassulaceae

Kalanchoe pinnata (Lamk.) Pers. คว่ำตายหงายเป็น

(Flora of Java 1: 202; 1963)

พืชล้มลุกกึ่งไม้พุ่ม ลำต้นอวบน้ำ เกลี้ยงไม่มีขน ใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย 3 ใบ อวบน้ำ รูป oval-oblong ขนาด 4-6 x 6-8 เซนติเมตร โคนใบ rounded ปลายใบ acute ขอบใบ crenate ดอกช่อแบบ cyme ขนาดใหญ่ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 4 ปลายกลีบจักจนเกือบถึงโคนกลีบ สีเขียวอ่อน กลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 กลีบ สีเหลืองส้ม เกสรตัวผู้ 8 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 4 carpels แต่ละ carpel มักมีระยะพักที่มีต่อมติดอยู่ ผลแบบ follicle

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในบริเวณบ้าน
 ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผ่ําขมุ ผ่ําถั่วและผ่ําอื่น ใช้ใบตำละเอียดพอกบาดแผลจากไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก

วงศ์ Cruciferae

Brassica chinensis Just. ผักกาดกวางตุ้ง

(Flora of Thailand 6 (3): 185, 1997)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว สูงประมาณ 20-30 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ใบที่อยู่ด้านล่างเรียงตัวแบบ rosulate ขนาด 4-9 x 10-30 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ raceme ช่อดอกขนาดสั้น ดอกย่อย สีเหลือง สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยง 4 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน รูป oblong หรือ obtuse กลีบดอก 4 กลีบ รูป ovate สีเหลือง เกสรตัวผู้ 6 อัน มีขนาดสั้น 2 อัน ยาว 4 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 carpels มี 2 ovules จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลแบบ silique แห้งแล้วแตก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก เป็นพืชผักสวนครัว
 ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-มกราคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร ผ่ําขมุ ใช้ต้นใส่แกง หรือเป็นผักจิ้ม

Raphanus sativus Linn. var. *caudatus* Alef. ผักชีพุด

(Flora of Thailand 6 (3): 185, 1997)

พืชล้มลุกฤดูเดียว สูง 30-100 เซนติเมตร มีรากแก้วอวบหนา ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับเป็นกระจุกจากโคนต้น รูป elliptic-spatulate-linear ขนาด 4-8 x 10-30 เซนติเมตร ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ก้านใบที่อยู่บริเวณยอด มีขนาดสั้น ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อย จำนวนมาก สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูป oblong-linear ขนาด 6-10 มิลลิเมตร กลีบดอก 4 กลีบ รูป obovate สีม่วงหรือสีม่วงแกมขาว เกสรตัวผู้ 6 อัน มีขนาดสั้น 2 อัน ยาว 4 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 carpels มี 2 ovules หรือจำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลแบบ silique

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก เป็นพืชสวนครัว
 ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ดอกและฝักใส่แกง หรือเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Cucurbitaceae

Benincasa hispida Cogn. พัก

(Flora of Java 1: 302; 1963)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยเกาะ ขาว 10-20 เมตร มือเกาะ (tendrils) มีปลายแยกเป็น 2 แฉก ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป broadly ovate-reniform ขนาด 10-12 x 15-18 เซนติเมตร โคนใบ รูปหัวใจ ปลายใบ acute ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ แยกเพศ กลีบเลี้ยงมี 5 lobes กลีบดอก สีเหลือง เชื่อมกันเป็นรูป rotate ปลายแยกเป็น 5 lobes ดอกตัวผู้ มีก้านดอกยาว เกสรตัวผู้ 3 อัน รูปร่าง filiform แบนและหนา อับเรณู หนา รูปตัว S ดอกตัวเมียมีก้านดอกสั้นกว่าดอกตัวผู้ มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior รูป ovoid หรือ cylindrical มี ovules จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลแบบ pepo รูป ellipsoid-cylindrical สีเขียวเข้ม ขนาด 15-25 x 25-40 เซนติเมตร เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าถิ่น ใช้ผลผัด แกง หรือผักจิ้ม

Coccinia grandis Voigt. ตำลึง

(Flora of Java 1: 304-305; 1963)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยเกาะ tendrils ไม่มีแฉก ลำต้นเรียบหรือเป็นเหลี่ยมเล็กน้อย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปหัวใจ มี 5 lobes ขนาด 4-6 x 8-10 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ดอกย่อย แยกเพศ แยกต้น กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก เชื่อมกันเป็นรูประฆัง ตอนปลายแยกเป็น 5 กลีบ สีขาว ขอบกลีบย่น ดอกตัวผู้มีเกสรตัวผู้ 5 อัน เชื่อมกันอยู่บนแกนเดียวกลางดอก ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior มี 3 carpels ภายในมี 1 locule มี ovules ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลแบบ berry รูป ovate หรือ oblong เมื่อแก่มีสีแดงอมส้ม เมล็ดจำนวนมาก รูปร่างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ยอดอ่อนใส่ผัด แกง หรือเป็นผักจิ้ม

***Cucumis sativus* Linn. แตงกวา**

(Flora of Java 1: 301; 1963)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นเลื้อย มี tendril ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปหัวใจ ขนาด 12-15 x 14-16 เซนติเมตร ขอบใบ มี 3-7 lobes แต่ละ lobe มีปลายแบบ acuminate แผ่นใบมีขนสาก ปกคลุม ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ออกตามซอกใบ ครั้งละ 3-7 ดอก ดอกย่อย มีกลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 lobes รูประฆัง มีขนแบบ pubescent ปกคลุม กลีบดอก เชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 lobes รูประฆัง ขนาด 1-2 เซนติเมตร สีเหลือง เกสรตัวผู้ 3 อัน เกสรตัวเมีย ไม่เจริญ ดอกตัวเมีย เป็นดอกเดี่ยวออกจากซอกใบ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลือง เกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 3 carpels มี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ยอดเกสรตัวเมีย แยกเป็น 3-5 แฉก ผลแบบ berry รูป oblong ผิวขรุขระ สีเขียวเข้ม มีไขสีขาวเคลือบ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าอิน ใช้ผล ผัก แกงหรือเป็นผักจิ้ม

***Cucurbita moschata* Decne. ฟักทอง**

(Flora of Java 1: 305; 1963)

พืชล้มลุก ลำต้นมี tendril ไขว้ช่วยยึดเกาะ มีขนสาๆ ปกคลุมตามส่วนต่างๆของลำต้น ใบเดี่ยว ขนาดใหญ่ รูป broadly ovate หรือ reniform-orbicular มี 5-7 lobes ขนาด 7-35 x 10-35 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ขนาดใหญ่ สีเหลือง ดอกแยกเพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูป ระฆัง มี 5 lobes บางครั้งอาจพบ 6-7 lobes กลีบดอก เชื่อมกันเป็นรูประฆัง มีจำนวนเท่ากับหรือใกล้เคียงกับ กลีบเลี้ยง ปลายกลีบโค้งงอ ดอกตัวผู้ มักออกเดี่ยว ๆ มีเกสรตัวผู้ 3 อัน ติดตรงฐานรองดอก ก้านชู อับเรณูแยกกัน อับเรณูติดหรือเชื่อมกันเล็กน้อย เป็นรูปตัว S ดอกตัวเมีย ออกเดี่ยว ๆ ที่ซอกใบ มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน ติดอยู่ตรงฐานรองดอก ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย สั้นและหนา ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3-5 แฉก แต่ละแฉกมี 2 lobes เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ berry รูป subglobose แบน เมื่อแก่เนื้อผลมีสีเหลืองทอง เมล็ดจำนวนมาก รูป ovate หรือ oblong แบน ขอบหนา เรียบ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าอิน ใช้ผลและยอดอ่อน ผัก ใส่แกง

***Gymnopetalum cochinchinense* (Lour.) Kurz บานอย**

(Flora of Java 1: 302; 1963)

พืชล้มลุกเลื้อยเกาะ มีลำต้นยาว 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปหัวใจ angular หรือ palmatilobed ขนาด 3-5 x 4-15 เซนติเมตร ปลายใบ acute-acuminate ผิวใบด้านล่าง มีขนแบบ pubescent ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน กลีบเลี้ยง เชื่อมกันปลายแยกเป็น 5 lobes กลีบดอก เชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ดอกตัวผู้ เป็นทั้งดอกเดี่ยวหรือดอกช่อแบบ raceme เกสรตัวผู้ 3 อัน อับเรณูรูปตัว S ดอกตัวเมีย เป็นดอกเดี่ยวหรือออกเป็นคู่ ไม่มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมันหรือถ้ามี จะมี 3 อัน มีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่ แบบ parietal placentation ผล แบบ berry ยาว 4-7 เซนติเมตร มี 10-ribbed

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอกและผล สิงหาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้ผลประกอบอาหาร

พืชเศรษฐกิจ เผ่าถิ่น ปลูกจำหน่ายผล

***Hodgsonia macrocarpa* var. *capniocarpa* Ridl. มะกิ้ง, ตีรหนูมาน รูปที่ 66**

(Flora of Java 1: 304-305; 1963)

ไม้เถาเลื้อยพันขึ้นคลุมยอดไม้ ลำต้นเกลี้ยง มี tendril ที่หนาและแข็งแรง ปลายแยกเป็น 2 แฉก ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ ขนาด 12-15 x 17-18 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ แผ่นใบหยักลึก แบ่งเป็น 3 lobes เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง มีเส้นใบออกจากจุดเดียวกัน เป็นรูปฝ่ามือ ก้านใบ ยาว 2.3-2.6 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ raceme ดอกย่อย แยกเพศ ดอกตัวผู้ ออกเป็นช่อแบบ raceme ดอกย่อยจำนวนน้อย มี rachis หนามาก ก้านดอกย่อยหนาและสั้น ใบประดับรูป oblong-lanceolate อวบน้ำ กลีบเลี้ยง เชื่อมกันเป็นหลอด ขนาด 8-10 เซนติเมตร มี 5 lobes กลีบดอก ส่วนล่างเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 6.0-6.5 เซนติเมตร ส่วนบนแผ่บานเป็นปากแตร เกสรตัวผู้ 3 อัน ก้านชูอับเรณูแยกกัน มีขนาดสั้น อับเรณู connate ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกสั้นและหนา มีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมีลักษณะเป็นแท่ง ยอดเกสรตัวเมีย แยกเป็น 3 พู ที่แต่ละพูมีปลายแยกออกเป็น 2 แฉก ผลแบบ berry ขนาด 7-12 x 10-16 เซนติเมตร สุกแล้วมีสีแดง มีขนปกคลุม เมล็ดขนาดใหญ่ กลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าโปร่งหรือป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้เนื้อในเมล็ดใส่แกง

***Luffa acutangula* Roxb. บวบเหลี่ยม**

(Flora of Java 1: 300; 1963)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยเกาะ มีขนนุ่มๆปกคลุมลำต้น มี tendrils ที่ปลายแยกเป็น 2-5 แฉก มีต่อมที่มีลักษณะคล้ายเกล็ด อยู่บริเวณซอกใบ ใบเดี่ยว รูป broadly ovate หรือ ovate-reniform ขนาด 7.5-22 x 7-25 เซนติเมตร มี 5-7 เหลี่ยม หรือ 5-7-lobes โคนใบ รูปหัวใจ ปลายใบ acute ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ มีช่อดอกแบบ raceme มีดอกย่อย 15-20 ดอก ก้านดอกยาว 1-4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 lobes กลีบดอก รูประฆัง สีเหลือง เกสรตัวผู้มี 3 อัน อยู่แยกกัน อับเรณูยื่นออกมาเป็นรูปตัว S ดอกตัวเมีย อยู่ในช่อดอกแบบ raceme หรืออาจอยู่ระหว่างดอกตัวผู้ 2 ดอก กลีบเลี้ยงมี discoid gland ขนาดใหญ่ เกสร ตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ค่อนข้างยาว เป็นเหลี่ยม ประมาณ 10 เหลี่ยม ภายในมีแบ่งเป็น 3 carpels มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ capsule แตกที่รูเปิดด้านบน รูปทรงกระบอก มีเหลี่ยมตามยาว หัวท้ายแหลม ขนาด 5-10 x 16-30 เซนติเมตร เมล็ด จำนวนมาก ไม่มีปีก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก พุศิจิกายน-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมและเผ่าลิ้นจี่ ใช้ฝักและยอดอ่อนใส่แกงหรือต้มจิ้มน้ำพริก

***Momordica charantia* Linn. มะระจีน**

รูปที่ 75

(Flora of Java 1: 299; 1963)

พืชล้มลุกมีลำต้นเลื้อยเกาะ มี tendril ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป orbicular ขนาด 5-8 x 10-15 เซนติเมตร มีขอบใบหยักลึก 5-9 lobes โคนใบ รูปหัวใจ มีขนแบบ pilose ปกคลุมทั้งสองด้านของแผ่นใบ ดอกเดี่ยว แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ก้านดอกยาว 5-15 เซนติเมตร ใบประดับรูปหัวใจหรือรูป reniform กลีบเลี้ยง สีเขียวอ่อน กลีบดอก สีเหลือง รูป oblong ขนาด 8-13 x 15-20 เซนติเมตร มีเกล็ดอยู่ข้างใน ดอกตัวผู้ มีเกสรตัวผู้ 5 อัน ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior มีขนาดยาว มีขนแบบ pilose ปกคลุม ยอดเกสรตัวเมียแยกออกเป็น 2 แฉก หรืออาจเป็นก้านชูยอดเกสรตัวเมีย ที่มียอดเกสรตัวเมียเดี่ยวและเรียว ผลแบบ berry รูป oblong-fusiform-cylindrical มี 8-10-ribbed สีส้ม ผลแตกตามยาว เมล็ดจำนวนมาก มี aril สีแดง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขม ใช้ผลอ่อนใส่แกง หรือเป็นผักจิ้ม

***Trichosanthes anguina* Linn. บวบงู**

รูปที่ 95

(Flora of Java 1: 304, 1963)

พืชล้มลุก เลื้อยพัน ลำต้นและกิ่งก้านมีขนปกคลุม มีมือเกาะ (tendrils) ออกจากบริเวณซอกใบ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ใบติดกับก้านใบแบบ peltate รูป reniform-broadly ovate กว้าง 5-25 เซนติเมตร ขอบใบเว้าลึก เป็น lobes ผิวใบทั้งสองด้านมีขนปกคลุม ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 5 lobes กลีบดอกเชื่อมกัน เป็นรูปปากแตร ปลายแยกเป็น 5 lobes สีขาว เกสรตัวผู้ 5 อัน อับเรณูรูป S ดอกตัวเมีย เป็นดอกเดี่ยว กลีบเลี้ยง เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 lobes สีขาว มีใบประดับ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ผลแบบ berry รูป linear หัวท้ายแหลม บิดคล้ายงู ขนาด 3-4 x 15-20 เซนติเมตร เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝักรวม ใช้ผลใส่แกง ผัดหรือเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Dilleniaceae***Dillenia parviflora* Griff. ส้านหึง**

(Flora of British India 1: 38; 1872)

ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 10-30 เมตร ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว รูป obovate-oblong ขนาด 15-18 x 20-30 เซนติเมตร โคนใบ acute ปลายใบ acute เป็นติ่งทู่ๆ เนื้อใบหนา หลังใบมีขนสาก ท้องใบมีขนสีเทานุ่มปกคลุม เส้นแขนงของใบขนานกัน มี 25-35 คู่ ปลายเส้นแขนงจะขึ้นพันขอบใบ ทำให้ขอบใบหยักคล้ายหนาม ก้านใบยาว 3-6 เซนติเมตร ดอกออกจากกิ่งเป็นกระจุก ๆ ละ 2-7 ดอก ก้านดอกยาว 3-5 เซนติเมตร โคนก้านมีใบประดับหุ้ม กลีบเลี้ยงติดอยู่แบบ persistent กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง บอบบางและหลุดร่วงง่าย เกสรตัวผู้จำนวนมาก เรียงเป็นวง ส่วนใหญ่ที่อยู่วงนอกจะเป็นหมัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 5-20 carpels ก้านชูออดเกสรตัวเมีย โต้งอ ผลแบบ berry มีกลีบเลี้ยงเจริญขึ้นมาหุ้มผลไว้ ลักษณะอวบน้ำ รูป subglobose ผลแก่สีส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.8 เซนติเมตร แต่ละ carpel มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นตามป่าผลัดใบผสมและตามเขาหินปูนที่ระดับความสูงประมาณ 200-500 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลิ้วะและเผ่าถิ่นกินผลสุก

วงศ์ **Dioscoreaceae**

***Dioscorea alata* Linn.** มันเสา

(Flora of Java 3: 157; 1968)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ tuber ลำต้นเหนือดิน เลื้อยพันต้นไม้อื่น มีลักษณะเป็นปีกหรือครีบก้นแผ่ออกมาเล็กน้อย ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral ใบที่อยู่ส่วนปลายยอด เรียงตัวแบบตรงกันข้าม ใบรูป ovate ขนาด 3-15 x 6-27 เซนติเมตร โคนใบ รูปหัวใจ ปลายใบ acuminate ขอบใบเรียบ เส้นใบ 7-9 เส้น ออกจากโคนใบ ดอกช่อแบบ spike แยกเพศ ช่อดอกตัวผู้ มีดอกย่อยอยู่ไม่หนาแน่น perianth 6 กลีบ สีเหลืองอ่อนปนเขียว เกสรตัวผู้ 6 อัน ช่อดอกตัวเมียห้อยลง มีขนาดสั้นกว่าช่อดอกตัวผู้ ดอกย่อยมี perianth 6 กลีบ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ผลแบบ capsule มี 3 ปีก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าลิ้วะ ใช้หัวใต้ดินใส่แกง หรือทำขนมหวาน

วงศ์ **Dipterocarpaceae**

***Shorea siamensis* Miq.** รั้ง

รูปที่ 89

(Flora of British India 1: 304; 1874)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 10-20 เมตร เปลือกต้นสีเทา แตกเป็นร่องตามความยาว ลำต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 5-8 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบหยักเว้าลึก ปลายใบมน ขอบใบเรียบ เห็นเส้นใบชัดเจน ใบอ่อนแตกใหม่เป็นสีแดง ช่อดอกแบบ panicle ขนาดใหญ่ ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ดอกย่อย สีเหลือง ออกหลังจากใบได้หลุดร่วงไปหมดแล้ว กลีบเลี้ยงและกลีบดอก มีอย่างละ 5 กลีบ เรียงเวียนซ้อนกันเป็นรูปกังหัน ปลายกลีบม้วนซ้อนกัน กลีบดอกหลุดร่วงง่าย เกสรตัวผู้จำนวนมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ผลแบบ samaroid กลีบเลี้ยงเจริญขึ้นเป็นปีก มี 2 ปีกที่มีขนาดสั้น ส่วนอีก 3 ปีกยาว อาจยาวได้ถึง 10 เซนติเมตร รูปใบพาย โคนปีกห่อหุ้มตัวผลไว้ มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเต็งรังทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถั่ว ใช้เปลือกต้นตำรวมกับเหง้าต้นกูก ทาบริเวณที่ปวดข้อ
ช่วยคลายอาการปวดได้
พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าถั่ว ใช้ไม้สร้างบ้านเรือน

วงศ์ Dryopteridaceae

Pleocnemia submembranacea (Hayata) Tagawa et K. Iwats. มหาสดำเขา

(Flora of Thailand 3 (3): 386; 1988)

เป็นอายุหลายปี สูง 1.5-2.5 เมตร ลำต้นตั้งตรง เหง้าหนา สั้น มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้มที่ปลาย
ใบประกอบแบบขนนก ยาวมากกว่า 1 เมตร ใบย่อย รูป oblong-subdeltoid หรือ oblong-
lanceolate ขนาดประมาณ 3.5 x 10 เซนติเมตร ปลายใบ acuminate กลุ่มสปอร์เกิดด้านบนของ
เส้นใบ เรียงตัวเป็น 1-2 แถว อย่างไม่เป็นระเบียบ อับสปอร์มีค่อม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พบในป่าที่มีความชื้น ริมน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก สปอร์ออกตลอดปี

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถั่ว ใช้ต้นมหาสดำเขาและต้นว่านกับแร่แชน้ำดื่มรักษาอาการ
ท้องอืด

วงศ์ Euphorbiaceae

Antidesma acidum Retz. มะเฒ่าสร้อย

(Flora of British India 5: 364; 1887)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 1-2 เมตร ลำต้นอ่อนมีสีขาว-แดง ผิวเกลี้ยง ไม่มีขน ใบเดี่ยว
รูป oblong-ovate-elliptic ขนาด 4-5 x 7-9 เซนติเมตร ใบอ่อนมีสีม่วงแดง เป็นมัน โคนใบโค้งมน
ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ผิวเรียบ ผิวใบด้านล่างมีขนปกคลุม
ดอกช่อแบบ spike ก้านช่อดอก ยาว 2.5-8 เซนติเมตร มีขนแบบ pubescent ปกคลุมหนาแน่น
ดอกย่อย ขนาดเล็ก แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยงรูปถ้วย มี 4 lobes เกสรตัวผู้
3-7 อัน อับเรณูรูปตัว U ดอกตัวเมีย มีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุม ก้านช่อดอกเกสรตัวเมีย
terminal ผลแบบ drupe รูป globose-lenticular สีเขียวเมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอกและผล มีนาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ผลกินเป็นผลไม้

Baccaurea ramiflora* Lour. มะไฟB. sapida* Muell. Arg.

(Kew Bulletin 26(2): 221; 1971)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 5-10 เมตร ไม้ผลัดใบ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 5-8 x 10-22 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ปลายใบ acute-acuminate ขอบใบเรียบ หรือหยักตื้นๆ มีเส้นแขนง 5-8 คู่ ด้านล่างนูน ก้านใบยาว 5-7.5 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบ ดอกย่อย แยกเพศ ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เกสรตัวผู้ 4-8 อัน ดอกตัวเมีย มีช่อดอกยาว ใบประดับมีขนาดเล็กอยู่ที่บริเวณโคนด้านนอก กลีบเลี้ยง รูป linear-lanceolate เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3-4 locules ผลแบบ baccate สีเหลือง-แดง ผิวเกลี้ยง มี 1-4 เมล็ด เนื้อหุ้มเมล็ดมีสีขาวขุ่น

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าดิบใกล้ลำธารหรือขึ้นในป่าผลัดใบ

ระยะเวลาการออกดอกและผล มีนาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฝาดขม นำเปลือกต้นแช่น้ำดื่มแก้พิษคางคก
พืชอาหาร ฝาดขม ฝาดลิ้นและฝาดอื่น กินผลสุก มีรสเปรี้ยว

***Croton cascarilloides* Raeusch. เปเล้าหลังเงิน**

รูปที่ 58

(Kew Bulletin 26(2): 244; 1971)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 1.5-3.5 เมตร กิ่งออกตรงข้ามเป็นคู่ๆ ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน รูป elliptic ขนาด 4-5 x 7-9 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบถึงหยักแบบ crenate ปลายใบ acute หลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบมีเกล็ดสีเงิน (scurfy) ปกคลุม ดอกช่อแบบ spike เกิดที่ปลายกิ่ง ดอกย่อย ขนาดเล็ก มีใบประดับรองรับ 1 อัน perianth ชันเดี่ยว ดอกตัวผู้มีขนาดเล็ก เกสรตัวผู้ 7-8 อัน ดอกตัวเมีย อยู่ตรงกลางระหว่างดอกตัวผู้ 2 ดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 carpels มี 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก โค้งงอ ผลแบบ capsule มี 1 เมล็ด ในแต่ละ locule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฝาดขม ใช้ใบตำพอกบาดแผลสัตว์ช่วยสมานแผลและไล่แมลง

***Croton* sp. เป้ดำ**

(Kew Bulletin 26(2): 476; 1971)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป elliptic ขนาด 3-4 x 10-12 เซนติเมตร โคนใบสอบ ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ spike ดอกย่อย ขนาดเล็ก แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ส่วนประกอบของดอกมีจำนวน 5 (4-6) หรือทวีคูณ ดอกตัวผู้ กลีบเลี้ยงมีลักษณะเป็นแฉกลึก เมื่อดอกตูมเรียงแบบ subimbricate กลีบดอก มีขนาดเล็ก เกสรตัวผู้ มีจำนวนมาก อับเรณูมี 2 cells ดอกตัวเมีย มีกลีบเลี้ยงติดแบบ persistent เกสรตัวเมีย มีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ capsule รูปร่างกลม มี 3 พู

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณหรือป่าเต็งรังทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร แผ่น ใช้ใบอังไฟในเตาให้ผู้หญิงเวลาอยู่ไฟเพื่อสุขภาพแข็งแรง

***Euphorbia ligularia* Roxb. ส้มเช้า**

(Kew Bulletin 26(2): 265; 1971)

ไม้พุ่ม สูง 3-5 เมตร ตามลำต้นและกิ่งมีหนามแหลม (prickle) ยาวประมาณ 4-12 มิลลิเมตร ออกเป็นกระจุกรอบข้อ ลำต้นสีเขียว เป็นสี่เหลี่ยม อวบน้ำ มีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว รูป spatulate เรียงแบบสลับเป็นกระจุกบริเวณปลายกิ่ง ดอกช่อแบบ cyme มีดอกช่อพิเศษแบบ cyathium ในแต่ละ 1 ช่อดอก มีประมาณ 3-7 cyathia ใบประดับที่รองรับ cyathia รูป linear-lanceolate ฐานกว้าง ปลายเรียวเล็กน้อย cyathium รูปถ้วย มี 4-5 lobes ดอกตัวผู้ ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้ 1 อัน อับเรณูมี 2 cells ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3 carpels มี 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมีย capitate ผลแบบ schizocarp

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ตามแนวรั้ว

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชสมุนไพร แผ่น ใช้ใบอมแก้ปวดฟัน

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ แผ่น ปลูกต้นเป็นแนวรั้ว

***Homonoia riparia* Lour. ไคร้หน้า**

รูปที่ 67

(Kew Bulletin 26(2): 282; 1971)

ไม้พุ่ม ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก สูง 1.5-4 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป linear-lanceolate ขนาด 1.5-3 x 5.5-20 เซนติเมตร ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ผิวใบด้านล่างมีเกล็ดรูปโล่ขนาดเล็ก ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ฐานใบเป็นค่อม รูป dentate ขนาด 6-8 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบ spike ออกที่ซอกใบ ช่อดอกยาว 2-8 เซนติเมตร ดอกย่อย จำนวนมาก อับเรณูมี 2 cells ดอกตัวเมียมีกลีบเลี้ยง 5-8 กลีบ หลอดรังไข่ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมีย มีรูปร่างคล้ายปีกลนก ผลแบบ schizocarp มี 3 พู มีขนปกคลุม เมล็ดรูป ovate หรือ ellipsoid

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นใกล้ลำธาร หรือที่มีน้ำขัง

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ช้ยอดอ่อนเป็นผักจิ้มสด

***Jatropha curcas* Linn. สนู่ดำ**

(Kew Bulletin 26(2): 283; 1971)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 1.5-3 เมตร ทุกส่วนของพืชมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป palmate มี 3-5 แฉกตื้น ๆ ขนาด 5-8 x 7-10 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ corymb ออกที่ปลายยอดหรือปลายกิ่ง ส่วนประกอบของดอก มี 5 หรือทวีคูณของ 5 กลีบเลี้ยง สีเขียว กลีบดอก สีขาว เกสรตัวผู้จำนวนมาก สีเหลือง เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ capsule รูป ellipsoid หรือ oblong-ovoid เมื่อแห้งจะแตกตาม locule เป็น 3 พู

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ตามแนวรั้ว

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ใ้ช้เมล็ดและใ้ช้ใ้ช้ ปลูกต้นเป็นแนวรั้ว

***Mallotus barbatus* Muell. Arg. ทองเต้า**

รูปที่ 72

(Kew Bulletin 26(2): 482; 1971)

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร มีน้ำยางสีน้ำตาลเหลือง มีขนรูปดาว (stellate hair) ปกคลุมทั่วทั้งต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ติดกับก้านใบแบบ peltate ขนาด 8-22 x 8-22 เซนติเมตร ฐานใบ broadly rounded ขอบใบที่อยู่ใกล้ปลาย lobe หยักแบบ undulate-dentate

ก้านใบยาว 5-22 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยมีขนาดเล็ก แยกเพศ ทั้งช่อดอกและ perianth มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ช่อดอกตัวผู้ยาว 11-36 เซนติเมตร ดอกย่อย มีก้านดอกยาว 3-4 มิลลิเมตร perianth มี 4-6 กลีบ รูป oblong เกสรตัวผู้ มีจำนวนมาก ที่ปลายมี ระวังลักษณะเป็นคุ่ม หนา ช่อดอกตัวเมีย มีดอกย่อยจำนวนมาก ช่อดอกยาวได้ถึง 9 เซนติเมตร มี perianth 4-5 กลีบ ยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 4-5 locule แต่ละ locule มี 1 ovule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูป S ยอดเกสรตัวเมียาว 3.5-4.5 มิลลิเมตร ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ใบอ่อนสอยควาและใบทะเล้นึง แล้วตำใส่เกลือให้ ปศุสัตว์กินช่วยบำรุงร่างกาย

Mallotus peltatus Muell. Arg. สลัด

(Kew Bulletin 26(2): 307; 1971)

ไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 7 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงกันข้าม หรือเรียงแบบสลับบน กิ่งเดียวกัน ใบรูป oblong-elliptic ขนาด 4-8.5 x 8.5-20 เซนติเมตร โคนใบติดกับก้านใบแบบ peltate ขอบใบหยักเล็กน้อย ปลายใบ acuminate ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขนปกคลุม ดอกช่อออกที่ปลาย กิ่ง ดอกย่อย ขนาดเล็ก แยกเพศ ดอกตัวผู้มีช่อดอกยาว 3-15 เซนติเมตร perianth 4 กลีบ ลักษณะ โค้ง เกสรตัวผู้ จำนวนมาก ดอกตัวเมียมีช่อดอกยาว 7-20 เซนติเมตร เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียาว 5.5-10 มิลลิเมตร ติดอยู่แบบ persistent ผลแบบ septicidal capsule มี 3 พู ขนาด 0.4-1 เซนติเมตร มีขนยาวปกคลุม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้งทั่วไป บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลัวะ ใช้ดอกตากแห้งใส่น้ำอบในวันสงกรานต์ มีกลิ่นหอม

Manihot esculenta* Crantz มันสำปะหลังM. utilisissima* Pohl

(Flora of Java 1: 496; 1963)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-2 เมตร มีรากสะสมอาหาร รูป ellipsoid ลำต้นตั้งตรง กิ่งก้านมีสีม่วงแดง แตกกิ่งเป็นคู่ ๆ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป palmately-lobed มี 5 lobes ขนาด 2-5 x 20-25 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ panicle ดอกย่อย แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ผลแบบ septicidal capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถั่วและเผ่าอื่น ใช้หัวได้ดินใส่แกง บึงหรืออย่างอื่น

***Phyllanthus pulcher* Wall. ex Muell. Arg. ว่านธรณีสาร**

(Kew Bulletin 26(2): 322; 1971)

ไม้พุ่ม สูง 0.40-1.50 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบ distichous บนกิ่งขนาดเล็ก ใบรูป ovate-oval ขนาด 0.5-1.5 x 1-2.5 เซนติเมตร โคนใบแบบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบ mucronate ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ มีขนาดเล็ก แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ มีก้านดอกยาวประมาณ 0.5-1.0 เซนติเมตร มี perianth ที่เชื่อมกันบริเวณฐาน ปลายแยกเป็น 4-6 lobes เรียงแบบ imbricate สีเขียวและมีสีแดงเข้มบริเวณฐาน เกสรตัวผู้ 2-5 อัน ดอกตัวเมียมี perianth 4-6 lobes ติดอยู่แบบ persistent เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules สีแดงเข้ม แต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นบริเวณที่ชื้น มีร่มเงา

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าอื่น ใช้แก่นต้มนอมแก้ปวดฟัน

***Ricinus communis* Linn. กระจัง**

(Kew Bulletin 26(2): 328; 1971)

ไม้พุ่ม สูง 2-3 เมตร ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว ขนาดใหญ่ เรียงแบบสลับรอบลำต้น ขอบใบหยักเป็นแฉกลึก มี 8-10 แฉก ขนาด 15-20 x 20-25 เซนติเมตร ใบติดกับก้านใบแบบ peltate ดอกช่อแบบ panicle ดอกย่อย แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้อยู่ด้านล่างของช่อดอก กลีบ

เลี้ยง 4-5 กลีบ ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้จำนวนมาก ดอกตัวเมียอยู่บริเวณปลายของช่อดอก มีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ผลแบบ loculicidal capsule รูป globose เปลือกผลมีขนปกคลุมโดยรอบ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่
ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน
ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ยอดอ่อนต้มจมน้ำพริก

Sauropus androgynus Merr. ผักหวานบ้าน รูปที่ 86

(Flora of Java 1: 471; 1963)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 2-3 เมตร เมื่อแตกกิ่งจะโน้มลงด้านล่าง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ก้านใบสั้น ใบรูป ovate ขนาด 1.5-3 x 2-7 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียวอ่อน ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ ดอกแยกเพศ แยกต้นหรืออยู่บนต้นเดียวกัน ก้านดอกห้อยลง perianth อวบน้ำ ติดอยู่แบบ persistent ดอกตัวผู้มีเกสรตัวผู้ 3 อัน ดอกตัวเมีย มีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ผลแบบ capsule มี 3 lobes แห้งแล้วแตก รูปกลมแป้น สีเขียว-ขาว เมล็ดสีดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่ค่อนข้างชื้นและมีร่มเงา
ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม
ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ยอดอ่อนใส่แกง

วงศ์ Fagaceae

Castanopsis diversifolia King ก่อหลวง

(Flora of British India 5: 620; 1888)

ไม้ยืนต้น สูง 10-30 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ใบรูป lanceolate ขนาด 3-5 x 10-12 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ผิวใบมีขนสีน้ำตาลปกคลุมทั้งสองด้าน ดอกช่อแบบ catkin มีดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้มี perianth 5-6 lobes เกสรตัวผู้ 10 อัน ดอกตัวเมียมี perianth 5-6 lobes มีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 carpels ก้านชูอวบน้ำของเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ nut มี cupule เจริญหุ้มผลไว้ ผิวด้านนอกมีหนามปกคลุม ภายในมี 1-3 ผล รูป globose-subglobose

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขาที่ระดับความสูงมากกว่า 900 เมตร

ระยะเวลาการออกดอกและผล	มีนาคม-พฤษภาคม
ประโยชน์	พืชสมุนไพร
	เผ่าลัวะใช้เปลือกต้นอมแก้ปวดฟัน
พืชอาหาร	เผ่าลัวะคั่วกินเนื้อข้างในผล

***Lithocarpus* sp. ก่อโจม**

(Hutchinson, 1963)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 20-30 เมตร เรือนยอดเป็นทรงพุ่มกว้าง กิ่งอ่อนข้างโปร่ง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป elliptic-oblong ขนาด 4-5 x 33-16 เซนติเมตร โคนใบเรียวสอบ ขอบใบเรียบ หรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบ acuminate ดอกช่อ แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ช่อดอกตัวผู้ เรียวยาว ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ขนาด 5.5-9.5 เซนติเมตร อับเรณูมีขนาดเล็ก ช่อดอกตัวเมีย ออกจากซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ขนาด 19-30 เซนติเมตร ดอกอยู่เป็นกลุ่ม แต่ละดอกมี cupule รองรับ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ก้านชูดอกเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ nut รูป globose-ovate มี cupule เจริญขึ้นมาหุ้มเพียงครึ่งผล

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขาใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน ติดผลเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลัวะ ใช้ใบอ่อนอมและเคี้ยวแก้ปวดฟัน

วงศ์ Graminae

***Arundo* sp. อ้อ**

(Flora of Java 3: 526; 1968)

พืชล้มลุก มีอายุหลายปี สูง 1.5-4 เมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อยขนานกับพื้น ลำต้นเหนือดิน (culm) กลมและกลวง ใบเดี่ยว ออกจากสองข้างซ้ายขวาจาก culm ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม culm ไว้ รอยต่อระหว่างกาบใบและแผ่นใบมี ligule ใบรูป linear ขนาด 0.8-4.5 x 15-75 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ panicle ขนาด 30-75 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยมีสีเหลืองอ่อนปนสีเขียว มีดอกย่อย 3-4 ดอก ขนาดประมาณ 12-14 มิลลิเมตร ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มี glume 2 แผ่น รองรับ กลีบดอกกลดรูป เกสรตัวผู้ 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ผิวเกลี้ยงไม่มีขน ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียเป็นแบบ plumose ผลแบบ caryopsis รูป oblong

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ ใช้ดอกยัดหมอนคล้ายนุ่น

***Coix lachryma-jobi* Linn. เดื่อย**

(Flora of Java 3: 620; 1968)

พืชล้มลุกวงศ์หญ้า มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นเหนือดินตั้งตรง สูง 70-150 เซนติเมตร ไม่แตกกิ่งก้าน ภายในกลวง ลำต้นมีขนปกคลุมประปราย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป lanceolate ขนาด 4-5 x 20-25 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบสาตกม ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ spike-like raceme ดอกย่อยจำนวนมาก ขนาดเล็ก perianth ลดรูปเป็นเกล็ด เกสรตัวผู้ 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3 carpels มี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis รูป globose เปลือกเหนียว เมื่อแก่มีสีม่วงดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าถิ่น ใช้เมล็ดคัมกิน

***Coix puellarum* Bal. เดื่อยหิน**

(Flora of British India 7: 100; 1897)

พืชล้มลุกวงศ์หญ้า มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นเหนือดินสูง 1-2 เมตร มีขนสาตกมปกคลุมเกือบทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป lanceolate โคนใบ cuneate ขอบใบสาตกม ปลายใบ acuminate ผิวใบทั้งสองด้านมีขนปกคลุม ดอกช่อแบบ spike ดอกย่อยจำนวนมาก ขนาดเล็ก perianth ลดรูปเป็นเกล็ด เกสรตัวผู้ 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มี 3 locules แต่ละ 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis รูป lanceolate เมื่อแก่เปลือกแข็ง มีสีเทาเกือบขาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปตามป่าหญ้า บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากคัมรวมกับแก่นต้นฝางคัมแก้จ้ำใน

***Cymbopogon citratus* Stapf ตะไคร้**

(Flora of Java 3: 611; 1968)

พืชล้มลุกในวงศ์หญ้า อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome มีจี้ฝังสีขาวเคลือบตามลำต้น ใบเดี่ยวออกจากโคนต้น ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นที่โผล่เหนือดิน (culm) ไว้ ใบมีขนสั้นๆ อยู่ประปราย ขอบใบสากคม รูป linear ขนาด 2-3 x 80-120 เซนติเมตร ปกติมักไม่ค่อยพบดอก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก เป็นพืชสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก ไม่ค่อยพบดอก

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถิ่น ใช้ตะไคร้ 3 กาบ ผักคืด 3 ใบ หญ้าปากควาย 3 ต้น
แช่น้ำดื่มลดไข้เด็ก

พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้กาบใบเป็นเครื่องเทศปรุงอาหาร

***Dendrocalamus strictus* Nees ไม้ซาง**

(Flora of Java 3:634, 1968)

ไม้ขนาดกลาง มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นเหนือดินสูง 6-18 เมตร หรืออาจสูงกว่านี้ ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-9 เซนติเมตร ขึ้นเป็นกอแต่ไม่แน่นมาก บริเวณโคนของลำต้นมีการแตกกิ่ง กิ่งที่เกิดตรงกลางมีขนาดใหญ่กว่ากิ่งอื่นและตั้งฉากกับลำต้น เมื่อยังอ่อนกิ่งมีสีเขียวอมเทา กิ่งแก่มีสีเขียวอมเหลือง บริเวณข้อจะพองออกเล็กน้อย ใบมีจำนวนมาก ย้อยลง กิ่งอาจจะมีตั้งแต่โคนต้นขึ้นไป ข้อลำล่างๆ มักจะมีรากโผล่มาโดยรอบ ดอกออกเป็นกระจุกกลม จะเป็นหนามแหลมคมเมื่อแก่ ปกติมักไม่ค่อยพบดอก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก ไม่ค่อยพบดอก

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าลัวะ ใช้หน่ออ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าขมุและเผ่าลัวะ ใช้ไม้ไผ่สร้างบ้านเรือน

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุและเผ่าลัวะ ใช้ไม้ไผ่ทำเครื่องใช้ เครื่องจักสาน

***Eleusine coracana* (Linn.) Gaertn. ข้าวป้งสามง่าม**

(Flora of Java 3: 533; 1968)

พืชล้มลุกวงศ์หญ้า มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นเหนือดิน (culm) มีลักษณะหนา กลมและกลวง สูง 0.6-1 เซนติเมตร ใบเดี่ยว รูป linear ขนาด 0.8-1.5 x 30-50 เซนติเมตร ออกจากสองข้างของ culm แบบตรงกันข้าม ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม culm ไว้ รอยต่อ

ระหว่างกาบใบและแผ่นใบมี ligule ดอกช่อแบบ compound spike ช่อดอกย่อย มีดอกย่อยตั้งแต่ 3 ดอกถึงจำนวนมาก ขนาด 3-8 x 7-9 เซนติเมตร ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มี glume 2 แผ่นรองรับ ขนาดสั้นกว่า glume ที่รองรับช่อดอกย่อย กลีบดอกกลดรูปเป็น 2 lodicules เกสรตัวผู้มี 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ผิวเกลี้ยง ไม่มีขน ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis รูป broadly ellipsoid ขนาด 1.5-1.75 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอก กรกฎาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ แผ่นใบ ใช้เมสคัมทำเหล้า

Eleusine indica Gaertn. หญ้าตีนกา

(Flora of Java 3: 533; 1968)

พืชล้มลุกวงศ์หญ้า สูง 20-40 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ที่ทอดเลื้อย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป linear ขนาด 0.5-1 x 20-30 เซนติเมตร ปลายใบแบบ acute ดอกช่อแบบ compound spike ดอกย่อย ขนาดเล็ก จำนวนมาก มี perianth ลดรูป เกสรตัวผู้ 2 อัน เกสรตัวเมีย มีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis รูป oblong

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก ออกดอกตลอดปี

ประโยชน์ พืชสมุนไพร แผ่นใบ ใช้รากหญ้าปากควาย หญ้าคา มะแว้งต้น หญ้าขัด ผักคืด ถับนม น้อยและข้าวเป็ง อย่างละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แห่น้ำคั้นสดใช้เด็ก

แผ่นใบ ใช้หญ้าปากควาย 3 ต้นรวมกับกาบตะไคร้ 3 กาบ ผักคืด 3 ใบ แห่น้ำคั้นสดใช้เด็ก

Gigantochloa albociliata Munro ไม้ไร่

(Flora of British India 2: 401; 1878)

พืชล้มลุกในวงศ์หญ้า มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ที่ทอดเลื้อยไป มีลำต้นเหนือดินกลาง เนื้อไม้แข็ง ลำต้นตั้งตรง สูง 7-10 เมตร ลำมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.0-4.0 เซนติเมตร มีข้อ และปล้องชัดเจน ปล้องยาว 15-40 เซนติเมตร มีขนสั้น ทั่วทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป linear-lanceolate ขนาด 2-5 x 15-20 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ปลายใบ acute มีเส้นใบ 6-8 คู่ ท้องใบไม่มีขน หลังใบสาก ดอกช่อแบบ spike ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ มี glume 2

แผ่นรองรับ มี perianth ลดรูป เกสรตัวผู้ 6 อัน อับเรณูติดกับก้านเกสรตัวผู้แบบ versatile เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียมี 2-3 แฉก ผลแบบ caryopsis

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าไฟทั่วไป
 ระยะเวลาการออกดอก ไม่ค่อยออกดอก
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้หน่ออ่อนใส่เค็มหรือแกง

Imperata cylindrica Beauv. หญ้าคา

(Flora of Java 3: 499; 1968)

พืชล้มลุกวงศ์หญ้า มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นที่อยู่เหนือดินมีลักษณะแข็ง ตั้งตรง สูง 30-70 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนซ้อนกัน รูป linear-lanceolate ขนาด 1-2 x 20-40 เซนติเมตร โคนและปลายใบ acuminate เนื้อใบสาก ขอบใบสากคม เส้นกลางใบแข็งและเห็นชัด 1 เส้น ดอกช่อแบบ spike ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 15-25 เซนติเมตร มีดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมาก ติดเป็นคู่ ๆ ชิดกัน ที่ปลายมีหูเป็นมันสีขาว ก้านช่อดอกเรียว ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร เมล็ดเรียวยาวเล็ก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไป
 ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากหญ้าคา มะแว้งต้น หญ้าขัด ผักคืด หญ้าปากควาย ลับหมื่นน้อย และข้าวแบ่ง อย่างละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด แขน้ำ คั้นลดใช้เด็ก

พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าลาวะ ใช้ทั้งต้นตากแห้งมุงหลังคาและฝาบ้าน

Oryza sativa Linn. ข้าว

(Flora of Java 3: 498-499; 1968)

พืชล้มลุกฤดูเดียว รากเป็นระบบรากฝอย สูง 30-60 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินเป็น rhizome ที่ทอดเลื้อยไป มีลำต้นเหนือดินแบบ culm ตั้งตรง กลมและกลวง มีข้อปล้องชัดเจน ใบเดี่ยว รูป linear-lanceolate ออกสองข้างของ culm ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม culm ไว้ รอยต่อระหว่างกาบใบและแผ่นใบมี ligule ดอกช่อแบบ panicle ประกอบด้วย spikelet จำนวนมาก แต่ละ spikelet มีขนาด 3-3.5 มิลลิเมตร รูป obovate หรือ linear-oblong มี glume รองรับ ดอกย่อยมีขนสั้น ๆ สากคายปกคลุม มี glume 2 อัน รองรับ คือ lemma และ palea มีขนเล็กน้อย ตรงปลายหัก เกสร

ตัวผู้ 6 อัน อับเรณูรูป linear เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3 carpels มี 1 locule มี 1 ovule ก้านชูอับเรณูเกสรตัวเมียมี 2 อัน แยกกันอิสระ ขอบเกสรตัวเมียแบบ plumose ผลแบบ caryopsis รูป ovate หรือ oblong มีเปลือกผลสีน้ำตาลเหลือง มี endosperm แข็ง สีขาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในไร่

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละวะและเผ่าถิ่น ใช้เมล็ดข้าวหุง หรือต้มกิน

Saccharum officinarum Linn. อ้อยดำ

(Flora of Java 3: 583; 1968)

พืชล้มลุกตระกูลหญ้า ลำต้นเป็นข้อปล้องชัดเจน สีม่วงเข้ม สูง 2-2.5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับเป็น 2 แถว รูป linear ขนาด 2-3 x 30-50 เซนติเมตร แผ่นใบสีแดงคล้ำ ดอกช่อแบบ panicle ประกอบด้วยช่อดอกย่อยแบบ spike-like raceme ดอกย่อยมีขนาดเล็ก perianth ลดรูป เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในไร่

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถิ่น กินน้ำหวานจากต้น

Thysanolaena maxima Ktze. ทองกง

(Flora of Java 3: 528; 1968)

พืชล้มลุกวงศ์หญ้า สูง 2-3 เมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นเหนือดินมีขนาดเล็ก กลม ภายในกลวง ไม่แตกกิ่งก้าน ใบเดี่ยว เรียงสลับเป็น 2 แถว ใบรูป linear-lanceolate ขนาด 6-10 x 10-30 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบสาขและคม ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ panicle ประกอบด้วย spikelet จำนวนมาก มี perianth ลดรูปเป็นเกล็ด เกสรตัวผู้ 2-3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3 carpels มี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis รูป elliptic หรือ obovate

นิเวศวิทยาและการกระจาย พบในป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้แกนในหน่ออ่อนใส่แกง

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ เผ่าละวะและเผ่าถิ่น ใช้ช่อดอกทำไม้กวาด

***Zea mays* Linn. ข้าวโพด**

(Flora of Java 3: 625; 1968)

พืชล้มลุก มีระบบรากเป็นแบบรากฝอย ลำต้นตั้งตรง สูง 1.5-2 เมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ที่ทอดเลื้อย มีลำต้นเหนือดินแบบ culm กลมและกลวง ขั้วปล้องชัดเจน ใบเดี่ยว รูป linear-lanceolate ขนาด 5-6 x 30-40 เซนติเมตร ออกจากสองข้างของ culm ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม culm ไว้ โคนใบโค้งมน ปลายใบแบบ acuminate มีขนปกคลุม ดอกช่อแบบ spike มีดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียมักแยกกันอยู่คนละช่อดอก อยู่บนต้นเดียวกัน ช่อดอกตัวผู้ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยมี glume 2 อันรองรับ เกสรตัวผู้มี 3 อัน มีอับเรณูสีม่วงหรือเหลือง ช่อดอกตัวเมียออกที่ซอกใบ มีแกนที่มีลักษณะคล้ายฟองน้ำเป็นตัวยึด spikelet เอาไว้ ดอกย่อยมี glume 2 อันรองรับ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ caryopsis สีเหลือง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในไร่

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละและเผ่าอื่น ใช้ฝักต้มหรือปิ้งกิน

วงศ์ Guttiferae

***Cratogeomys formosum* Dyer ตัวแดง**

รูปที่ 55

(Flora of Java 1: 383; 1963)

ไม้ยืนต้น สูง 2-5 เมตร ลำต้นมีหนาม กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามกัน รูป elliptic-obovate-oblong ขนาด 3-7 x 5-18 เซนติเมตร โคนใบ obtuse หรือ rounded ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ใบอ่อนสีแดงมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน ดอกช่อออกเป็นกระจุกจากบริเวณเดิมของซอกใบที่มีการหลุดร่วงของใบ มีดอกย่อย 1-8 ดอก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ติดแบบ persistent กลีบดอก 5 กลีบ รูป oblong-obovate เกสรตัวผู้จำนวนมาก เชื่อมกันเป็นกลุ่ม มี 3-5 กลุ่ม อับเรณูติดกับก้านชูเกสรตัวผู้แบบ dorsifixed มี 2 cells เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3 locules แต่ละ locule จำนวนของ ovules มีตั้งแต่ 4 อันถึงจำนวนมาก ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 3 อัน ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ loculicidal capsule มีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลิ้วะ ใช้ยอดอ่อน กินเป็นผักสด

วงศ์ Iridaceae

Eleuterine americana Merr. ว่านหอมแดง

(Flora of Java 3: 150; 1968) -

พืชล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นใต้ดินแบบ bulb ใบเดี่ยว ออกจากโคนต้น โคนก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นแบบ equitant รูป linear-lanceolate ขนาด 1.5-3 x 18-25 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม เส้นใบเรียงตัวแบบขนาน ดอกช่อแบบ raceme ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีใบประดับ 1-2 อัน กลีบดอก มี 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น เชื่อมติดกันเป็นท่อเล็ก ๆ มีเกสรตัวผู้ 3 อัน ติดตรงข้ามกับกลีบดอกชั้นนอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 3 carpels มี 3 locules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน คล้ายกลีบดอกชั้นใน แยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ loculicidal capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลิ้วะ ใช้ลำต้นใต้ดินฝนน้ำทาแผลที่เกิดจากไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก

วงศ์ Labiatae

Mentha cordifolia Opiz. สะระแหน่

(Flora of Java 2: 631; 1965)

พืชล้มลุก สูง 15-20 เซนติเมตร ลำต้นขนาดเล็กทอดเลื้อย ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน รูป ovate หรือ elliptic ขนาด 2.5-3 x 3-4 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบหยักแบบ crenate ปลายใบ acute ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงติดกันเป็นรูปถ้วย มีขนปกคลุม กลีบดอก 4 กลีบ สีขาว ติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 แฉก ขนาดไม่เท่ากัน มีขนาดเล็ก 3 กลีบ ขนาดใหญ่ 1 กลีบ เกสรตัวผู้ 4 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียเป็นเส้นเล็กๆ ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ nutlet

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก เป็นพืชผักสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก ไม่ค่อยพบดอก

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ใบเป็นเครื่องเทศปรุงในอาหาร

***Ocimum gratissimum* Linn. กระเพราช้าง (ยี่หระ)**

(Flora of Java 2: 639; 1965)

ไม้พุ่ม สูง 0.5-1 เมตร มีลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่แบบตรงข้าม รูป ovate ขนาด 3-5 x 4-8 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ verticillate ออกบริเวณรอบข้อและปลายกิ่ง มีใบประดับสีม่วงรองรับดอก กลีบดอก สีขาว เกสรตัวผู้มีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ nutlet

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ช้ใบใส่แกงให้กลิ่นหอม

Perilla frutescens* Britt. งาขี้ม่อนP. ocymoides* Linn.

(Flora of British India 4: 646; 1885)

พืชล้มลุก สูง 40-70 เซนติเมตร แตกกิ่งตรงกันข้าม ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีขน pubescent ปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน รูป rounded-ovate ขนาด 4.5-6 x 8-10 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ผิวใบหยาบ เห็นเส้นใบชัดเจน ดอกช่อแบบ verticillate ออกรอบข้อและปลายกิ่ง ดอกย่อยมีใบประดับสีเขียวรองรับ สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ zygomorphic กลีบดอกเชื่อมกันที่ฐาน เป็นหลอด ปลายแยกเป็น 2 ปาก กลีบดอก สีขาว เกสรตัวผู้ 4 อัน ขนาดยาว 2 อัน สั้น 2 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ nutlet

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ช้เมล็ดนำไปประกอบอาหาร

วงศ์ Lauraceae

Cinnamomum sp. อบเชย

(Flora of British India 5 : 128, 1886)

ไม้ยืนต้น สูง 5-10 เมตร เปลือกไม้และเนื้อไม้มีกลิ่นหอม ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามกัน รูป ovate ขนาด 7-9 x 20-22 เซนติเมตร โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate แผ่นใบมีเส้นใบ 3 เส้น ออกจากโคนใบ ใบอ่อนมีสีแดง แผ่นใบมีจุด punctate ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ ดอกย่อย ขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic มี perianth 6 กลีบ เรียงเป็นสองชั้น ชั้นละ 3 กลีบ สีเหลืองหรือเหลืองอมเขียว เกสรตัวผู้มี 9 อัน เรียงเป็น 3 ชั้น ชั้นละ 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ drupe มี hypanthium หนาหุ้มบางส่วนของผลไว้

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขาทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้เปลือกต้มน้ำอาบให้ผู้หญิงคลอด
พืชอาหาร ใ้เปลือกต้มน้ำใส่แกง มีกลิ่นหอม

Litsea cubeba Pers. ตะไคร้ต้น

รูปที่ 69

(Flora of Java 1: 126; 1963)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร ลำต้นเกลี้ยง ไม่มีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-elliptic ท้องใบมีสีเขียวทึบ แผ่นใบมีจุด punctate ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบ ใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยแยกเพศ แยกต้น มี perianth 6 กลีบ สีขาวนวลหรือสีครีม เรียงเป็น 2 วง วงละ 3 กลีบ เกสรตัวผู้ จำนวนมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ drupe รูป globose มีจุด punctate และ มีกลิ่นหอมแรง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าดิบเขาทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ขมิ้น ใ้ผลใส่แกง มีกลิ่นหอม

***Phoebe tavoyana* (Meiss.) Hook.f. ทัน**

(Flora of British India 5: 143, 1886)

ไม้ยืนต้น สูง 15-20 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ มักกระจุกอยู่บริเวณปลายกิ่ง รูป oblong-oblongate หรือ elliptic-oblong ขนาด 4-7 x 13-20 เซนติเมตร ท้องใบมีขนสั้น ๆ ขึ้นหนาแน่นโดยเฉพาะที่บริเวณเส้นใบ ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ มี perianth 6 กลีบ สีเหลืองแกมเขียว เกสรตัวผู้มี 9 อัน อับเรณูมี 4 locules เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ติดแบบ sessile ภายในมี 1 locule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูป filiform ยอดเกสรตัวเมียแบบ peltate ผลแบบ berry รูปร่าง fusiform มี perianth persistent นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขาที่ระดับความสูง 500 เมตรขึ้นไป

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถั่ว ใช้เปลือกต้นแช่น้ำดื่มหรือกินใบสด ช่วยรักษาอาการอาหารเป็นพิษ

วงศ์ Liliaceae***Allium ascalonicum* Linn. หอมแดง**

(Flora of Java 3: 131; 1968)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูง 20-40 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ bulb รูป ovoid ใบเดี่ยว เรียงเป็นกระจุกจากโคนต้น แผ่นใบกลมและกลวง มีกาบใบหุ้มส่วนลำต้นไว้ ดอกช่อแบบ umbel มีใบประดับ 2 แผ่นรองรับช่อดอกไว้ ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มี perianth 6 กลีบ สีขาว เกสรตัวผู้มี 6 อัน ติดที่บริเวณฐานของ perianth อับเรณูติดกับก้านชูเกสรตัวผู้แบบ medifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลเป็นแบบ loculicidal capsule ขนาดเล็ก มี 3 ฝา เมล็ดสีดำ ขนาดเล็ก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมิ้น ใช้ทั้งต้นประกอบอาหาร

***Allium chinense* G. Don. กระเทียมจีน (หอมชู)**

(Jacquat, 1990)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ bulb อยู่เป็นกระจุกจำนวนมาก bulb มีรูปร่างแบบ cylindrical ลำต้นกลมและเป็นเหลี่ยมที่ปลาย ใบเดี่ยว ออกจากโคนของลำต้น รูป linear ยาว 15-50 เซนติเมตร มี prominent-midrib ดอกช่อแบบ umbel ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยมี perianth 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ สีขาว เกสรตัวผู้มี 6 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ผลแบบ capsule ขนาดเล็ก เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะและเผ่าถิ่น ใช้รากคองกินเป็นเครื่องเคียง

***Tupistra albiflora* K. Larsen. นางแลว**

(Flora Malesiana 9: 221; 1983)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับซ้ายขวา ใบรูป elliptic-oblongate ขนาด 8.5-14 x 60-100 เซนติเมตร โคนใบเรียวสอบเข้าหาก้านใบที่แผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นไว้ ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ปลายใบแบบ acute ดอกช่อแบบ spike ออกจากโคนต้น ยาว 15-25 เซนติเมตร ดอกย่อย สีม่วง จำนวนมาก สมบูรณ์เพศ ก้านดอกสั้น มี perianth 8 กลีบ เกสรตัวผู้มี 8 อัน ติดบน perianth-tube ก้านชูอับเรณูสั้นมาก อับเรณูติดกับก้านชูเกสรตัวผู้แบบ medifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ติดแบบ sessile ภายในแบ่งเป็น 4 locules แต่ละ locule มี 2-6 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย หนา ยอดเกสรตัวเมียมีขนาดใหญ่มาก ปลายแยกเป็น 4 lobes ผลแบบ berry รูป globose มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปตามป่าดงดิบแล้งและดงดิบเขา ตามข้างลำธารหรือที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก สิงหาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้ช่อดอกอ่อนใส่แกง

***Dianella ensifolia* Red. หญ้าหนูตัน**

(Flora of Java 3: 87; 1968)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ มีลักษณะเป็นกาบหุ้มซ้อนกันตรงฐานใบ แล้วตอนปลายแผ่กว้างขึ้นเป็นรูป linear-lanceolate ขนาด 1-4.5 x 20-60 เซนติเมตร ขอบใบและหลังใบสากคาย ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายช่อ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบดอกมี 6 กลีบ เรียงเป็นวง 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ ขนาด 6-8 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 6 อัน ปลายก้านชูอับเรณูพองเป็นกระเปาะ สีเหลืองหรือส้ม อับเรณูมี 2 locules เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียขนาดเล็ก ผลแบบ berry รูปร่างกลม มี 2-9 เมล็ด สีดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าที่ค่อนข้างชื้นข้างลำธาร

ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าพยาธิ ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาโรคนี้

Disporopsis* sp.*รูปที่ 59**

(Flora Malesiana 9: 219; 1979)

พืชล้มลุก มีอายุหลายปี สูง 30-50 เซนติเมตร มีลำต้นเป็นร่องตามแนวความสูงของต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-ovate-elliptic ขนาด 3.5-5.5 x 12-15.5 เซนติเมตร โคนใบ attenuate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขน มีเส้นใบ 3 เส้น ออกจากโคนใบ ดอกช่อ ออกที่ซอกใบเป็นกลุ่ม ก้านดอกย่อยยาว 0.2-0.6 เซนติเมตร มี perianth เชื่อมกันเป็นหลอดที่ปลายแยกเป็น 6 แฉก สีขาว-เขียว เกสรตัวผู้ 6 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior เป็นรูปสามเหลี่ยม ภายในแบ่งเป็น 3 locules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ berry รูป globose มี 2 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบที่บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอกและผล เมษายน-พฤศจิกายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าพยาธิ ใช้ต้นต้มน้ำอาบให้แม่และลูกหลังคลอดจะทำให้มีสุขภาพแข็งแรง

***Peliosanthes teta* Andr. สามสิบ**

รูปที่ 80

(Flora of British India 6: 265; 1892)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบเดี่ยว ออกเป็นกระจกรอบโคนต้น ใบรูป elliptic ขนาด 5.5-7 x 25-30 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ dentate สากคม ผิวใบด้านบนเห็นเส้นใบชัดเจน 10-20 เส้น ผิวใบด้านล่างสาขาคาย ก้านใบยาว 20-27 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นร่อง แล้วแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ดอกช่อแทงออกมาจากลำต้นใต้ดิน (scape) ก้านช่อดอกยาว 7-12 เซนติเมตร ดอกย่อยมี perianth 6 lobes เกสรตัวผู้ 10 อัน ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules ผลแบบ indehiscent

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในบริเวณที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ต้นต้มน้ำอาบรักษาอาการตัวบวม

วงศ์ Loganiaceae***Gelsemium elegans* Benth. เพชฌฆาตสีทอง**

(Flora of Thailand 6 (3): 206, 1997)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงกันข้าม รูป elliptic-lanceolate ขนาด 1.5-4.5 x 5.5-14.5 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบแบบ cuspidate ดอกช่อขนาดใหญ่แบบ paniculate cyme ออกที่ปลายยอดและซอกใบ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยงเชื่อมกันบริเวณฐาน ปลายแยกเป็น 4-5 แฉก กลีบดอก เชื่อมกันเป็นรูป ระฆัง ปลายแยกเป็น 4 แฉก สีเหลือง เกสรตัวผู้ 4-5 อัน ติดแบบสลับกับกลีบดอก อับเรณูติดกับก้านชูเกสรตัวผู้แบบ medifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ septicidal capsule มีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งที่ระดับความสูง 600-900 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ยางอาบลูกดอกพิษ

วงศ์ Magnoliaceae

Paramichelia baillonii (Pierre) Hu จำปีป่า

รูปที่ 78

(Flora of Thailand 2: 266-267, 1975)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 40 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป elliptic-oblong หรือ rhomboidal ขนาด 5.5-8 x 15-22 เซนติเมตร โคนใบ cuneate หรือ subrounded ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute-acuminate มีเส้นใบย่อย 10-15 คู่ แผ่นใบเกลี้ยง ขกเว้นบริเวณเส้นกลางใบจะมีขนปกคลุม หูใบ (hood-like stipule) ยาว 2.5-3.5 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกจากซอกใบ ตามดอกรูป ellipsoid ค่อนข้างยาวขนาด 0.5-0.6 x 2-2.5 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 1-1.2 เซนติเมตร มีใบประดับ ยาว 2-2.5 เซนติเมตร รองรับดอกไว้ มี perianth ประมาณ 15 กลีบ สีครีมแกมขาว กลีบดอกชั้นนอก รูป lanceolate กลีบดอกชั้นใน รูป linear เกสรตัวผู้จำนวนมาก ยาว 7-14 มิลลิเมตร มีอับเรณูแบบ latrorse เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มี carpel จำนวนมาก แต่ละ carpel มี 2-3 ovules ผลเป็นผลกลุ่มที่แต่ละ carpel เชื่อมกันเป็น fleshy syncarp รูป oblong-ovoid ขนาด 4.5x7 เซนติเมตร เมล็ดสีแดง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าผลัดใบและดิบเขาทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสร้างที่อยู่อาศัย ฝักรวม ใช้เนื้อไม้ทำเสาบ้าน กิ่งไม้เล็ก ๆ ใช้ทำฟืน

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ฝักรวม ใช้กิ่งไม้เล็ก ๆ ใช้ทำฟืน

วงศ์ Malvaceae

Gossypium sp. ฝ้าย

(Flora of Java 1: 436; 1963)

ไม้พุ่ม สูง 0.5-2 เมตร ลำต้นและกิ่งอ่อนมีขนนุ่มปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 6-8 x 7-10 เซนติเมตร ขอบใบเว้าเป็น 3-5 แฉก ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ มีใบประดับ 3 อันรองรับดอกไว้ กลีบเลี้ยงเป็นรูปถ้วย มีขอบหยักแบบ dentate กลีบดอกสีเหลือง บอบบาง เกสรตัวผู้จำนวนมากเชื่อมกันเป็นมัดเดียว ขนาดสั้นกว่ากลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3-5 locules มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ capsule มีกลีบเลี้ยงขยายขนาดหุ้มไว้ ผลแตกแบบ loculicidal capsule แยกเป็น 3-5 ฝ้า เมล็ดมีขนยาวสีขาวหุ้ม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชเศรษฐกิจ ผ่ําขมุ ขาขปุยฝ้าย
พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ผ่ําขมุ ใช้ปุยฝ้ายในการทอผ้า

Hibiscus rosa-sinensis Linn. ขบา

(Flora of Java 1: 433-434; 1963)

ไม้พุ่ม สูง 1-4 เมตร ลำต้นแตกกิ่งและมี lenticel จำนวนมาก ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 2.5-10 x 4-15 เซนติเมตร โคนใบแบบ truncate ปลายใบ acute ขอบใบหยักแบบ serrate-dentate มีหูใบแบบ free lateral stipule ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic มีริ้วประดับ 6-9 อัน รูป linear-lanceolate ขนาด 1.5-3.5 มิลลิเมตร ร่องรับดอกไว้ กลีบเลี้ยง เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาด 1.5-2.5 เซนติเมตร กลีบดอกมี 5 กลีบ ขนาดใหญ่ 5-8 เซนติเมตร สีแดง ขาว ชมพู เกสรตัวผู้จำนวนมาก เชื่อมติดกันเป็นมัดเดียว หุ้มเกสรตัวเมียไว้ ขนาด 5-9 เซนติเมตร อับเรณูมี 1 locule เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 5 carpels แต่ละ carpel มี 2-8 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 5 อัน เชื่อมกันและมีขนาดใหญ่ ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ loculicidal capsule มี 5 ฝา

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในบริเวณบ้าน เป็นไม้ประดับ

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผ่ําลัวะ ใช้รากขบาและเหง้าแห้งต้มน้ำดื่มรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติ

Sida rhombifolia Linn. หญ้าขัด

(Flora of Java 2: 427; 1965)

พืชล้มลุก สูง 20-30 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป rhomboid ขนาด 1-2 x 2-4 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute แผ่นใบมีสีเขียวปนเหลือง มีหูใบ ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีเหลืองอ่อน เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เรียงแบบ imbricate เกสรตัวผู้จำนวนมาก สีเหลืองทอง เชื่อมกันเป็นมัดเดียว เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules มี ovule จำนวนมาก ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ capsule รูป subglobose ขนาดเล็ก แห้งแล้วแตก

นิเวศวิทยาและการกระจาย เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้ช้รากหั่นจืด มะแว้งต้น หญ้าคา ผักคืด ถับนมื่นน้อย
หญ้าปากควาย และข้าวเป็ง อย่างละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด
แช่น้ำคั้น ช่วยลดไข้เด็ก

***Urena lobata* Linn. จีครอก**

(Flora of Java 3: 428; 1968)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-2 เมตร ลำต้นตั้งตรง มีขนรูปดาวปกคลุมทั่วไปทั้งลำต้นและใบ
ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ ก้านใบยาว 2-10 เซนติเมตร ใบรูป oblong-cross-oval ขนาด 2-12 x
3-13 เซนติเมตร ขอบใบเว้าเป็น lobe มีเส้นใบออกจากฐานใบรูปหัวใจ ขอบใบหยักแบบ serrate
หรือ biserrate ปลายใบ acute ใบที่อยู่ด้านล่างจะมี lobe เล็ก หรือเป็นเหลี่ยมมากกว่าใบที่อยู่ด้าน
บน ซึ่งอาจจะมี lobe หรืออาจจะเป็นขอบใบเรียบก็ได้ ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ มีก้านดอกสั้น มีริ้ว
ประดับ 5 อัน เชื่อมกันที่ฐาน กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เชื่อมกันที่ฐาน ปลายแยกเป็นรูปประฆัง แต่ละ
กลีบมี nerve 1 เส้น กลีบดอกมี 5 กลีบ สีชมพู บริเวณใจกลางดอกมีสีชมพูเข้ม-แดง เกสรตัวผู้
จำนวนมาก เชื่อมกันเป็นมัดเดียว ขนาดสั้น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุม
ภายในแบ่งเป็น 5 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 10 อัน เชื่อมกันที่ฐาน
ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ schizocarp มีขนแบบ drag-like bristles ใน 1 mericarp
มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย วัชพืช พบทั่วไปในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้ช้รากฝนน้ำคั้น รักษาอาการท้องอืด

วงศ์ Marantaceae

***Phrynium capitatum* Willd. ทองสาด**

รูปที่ 82

(Flora of Java 3: 79; 1968)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเป็นแบบ rhizome สูง 0.40-1.5 เมตร ใบเดี่ยว ออกจากส่วนของ
rhizome ใบรูป oblong-elliptic ขนาด 10-15 x 30-50 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ
ปลายใบ acute ก้านใบยาว 50-70 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ spike ออกจากก้านใบ ดอกย่อยอยู่อัด
กันหนาแน่น มี perianth 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 2 อัน ด้านนอกมีลักษณะ
คล้ายกลีบดอก เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์ 1 อัน อับเรณูมี 1 locule เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior

ภายในแบ่งเป็น 3 locules (2 locules ไม่เจริญ) แต่ละ locule มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ loculicidal capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นบริเวณที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ แผ่นดิน ใช้ใบรองกองข้าว หลังเก็บเกี่ยว

Schumanianthus dichotomus Gagnep. คล้า, แหย่ง

รูปที่ 88

(Flora of Java 3: 78; 1968)

พืชล้มลุกหรือเลื้อย มีอายุหลายปี สูง 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตัวสองแถวสลับซ้ายขวา รูป ovate-elliptic ขนาด 3-8 x 10-30 เซนติเมตร ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น แบ่งออกเป็นสองส่วน คือส่วนก้านใบที่ติดกับแผ่นใบและส่วนที่เป็นกาบหุ้มลำต้น ก้านใบกลม ด้านข้างแผ่เป็นปีก มี ligule อยู่ตรงรอยต่อระหว่างก้านใบกับแผ่นใบ ดอกช่อแบบ panicle มี 2-3 ชั้นซึ่งแตกแบบ dichotomous มีใบประดับรองรับดอกไว้ ก้านดอกย่อยมีต่อม ดอกสมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ zygomorphic กลีบดอกมี 6 กลีบ เรียงเป็นสองชั้น กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ ลักษณะเหมือนกลีบเลี้ยง สีขาว ไม่เชื่อมติดกัน กลีบดอกชั้นในมี 3 กลีบ รูปร่างและสีสันเหมือนกลีบดอก สีขาว ที่โคนกลีบเชื่อมกันเล็กน้อย เกสรตัวผู้ 3 อัน มี 2 อันที่เปลี่ยนแปลงไปคล้ายกลีบดอก เกสรตัวผู้มี 1 อันที่สมบูรณ์ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 3 locules (2 locules มักไม่เจริญ) แต่ละ locule มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ loculicidal capsule เมล็ดมี endosperm

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่ร่มและค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เปล้าวะ ใช้เหง้าคัมรวมกับรากขบาคัม รักษาอาการประจำเดือน มาไม่ปกติ

วงศ์ Melastomataceae

Melastoma normale D. Don จุกนารี

รูปที่ 74

(Flora of Java 1: 358, 1963)

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 3 เมตร ลำต้นและกิ่งมีขนยาวสีน้ำตาลแดงปกคลุมหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม รูป oblong-ovate ขนาด 1.5-2.5 x 3-9 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate

เส้นใบ 5 เส้น ออกจากจุดเดียวกันตรงโคนใบ เห็นชัดเจน ดอกช่อขนาดสั้นๆ ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ดอกบานขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4-5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงมีขนยาวปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็นกลีบแหลม 5 กลีบ สลับกับแฉกยาวเรียวอีก 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 10 อัน แบ่งเป็น 2 ชุด ชุดใหญ่มีอับเรณูสีม่วงแดง มีระยะค้ำโค้งงอเชื่อมติดกับก้านเกสร ชุดเล็กมีอับเรณูสีเหลือง เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ผล แห้งแล้วแตก รูป subglobose เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไปในป่าเบญจพรรณ บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าอื่น กินผล

วงศ์ Menispermaceae

Parabaena sagittata Miers ผักหน้าง

รูปที่ 77

(Flora of Thailand 5(3): 331, 1991; T. Smitinand BKF. No. 58662)

พืชล้มลุกกึ่งไม้พุ่ม มีลำต้นทอดเลื้อยพันหลักหรือค้ำไม้อื่น ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป sagittate ขนาด 6-15 x 11-24 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ dentate ปลายใบแบบ acuminate ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนแบบ pubescent ปกคลุม เส้นใบออกจากฐานใบ ก้านใบยาว 4-12 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ compound cymes ช่อดอกย่อยแตกแบบ dichotomous ดอกแยกเพศ อยู่ต่างต้นกัน ดอกตัวผู้มีกลีบเลี้ยง 6 กลีบ แยกกัน เรียงเป็น 2 ชั้น สีครีมหรือเหลือง แต่ละกลีบมีขนาดเท่ากัน รูป elliptic กลีบดอก 6 กลีบ ขนาดเล็ก เกสรตัวผู้เชื่อมกัน ยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร ดอกตัวเมียมีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกตัวผู้ เกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 6 อัน ขนาดเล็ก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ apocarpous มี 3 carpels ผลแบบ drupe สีเหลือง เมื่อแห้งจะปรากฏแนวสันตามยาว

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นได้ในป่าดิบและป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้อยอดอ่อนใส่แกง

วงศ์ Mimosaceae

Acacia farnesiana (Linn.) Willd. ดอกคำใต้; กระถินเทศ

รูปที่ 31

(Flora of Thailand 4 (2): 163; 1985)

ไม้พุ่ม สูง 2-4 เมตร ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงแบบสลับ แกนใบประกอบยาว 5-10 เซนติเมตร มีหูใบเป็นหนามแหลม แข็ง 1 คู่ ใบประกอบมี pinnae 4-8 คู่ แต่ละ pinnae มีใบย่อย 8-21 คู่ ใบย่อยรูปขอบขนานแคบ ก้านใบย่อยสั้น หรือไม่มี ดอกสีเหลือง ออกเป็นช่อกลมแน่นที่ซอกใบ ขนาด 1-2 เซนติเมตร แต่ละช่อประกอบด้วยดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมาก ยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร กลีบดอก 5 กลีบ โคนเชื่อมกันเป็นหลอด เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก ยาว 5-8 มิลลิเมตร เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลเป็นฝักแบบ legume ลักษณะฝักโค้งและคอดเล็กน้อย ขนาด 1-2 x 4-7.5 เซนติเมตร ผิวเรียบ ฝักแก่จัดไม่แตก มี 10-15 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกภายในบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝักขมนู ใช้เมล็ดกินเป็นผัก

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ฝักขมนู ใช้ยางเหนียวจากผลแทนกาว

Acacia pennata ssp. *insuavis* Nielsen ชะอม

(Flora of Thailand 4(2): 175; 1985)

ไม้พุ่ม ทอดเลื้อย มีหนามปกคลุมเกือบทุกส่วน กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น มี rachis ขนาด 17.5-29 เซนติเมตร มีต่อมอยู่ที่ก้านใบ มี pinnae 17-30 คู่ ใบย่อยขนาด 0.5-0.6 x 3-6 มิลลิเมตร โคนใบ oblique ปลายใบ acute หูใบรูป lanceolate ขนาด 1-1.5 x 3-5 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ head ออกเป็นช่อดอกขนาดใหญ่แบบ panicle กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4-5 แฉก ขนาด 2-2.8 มิลลิเมตร มีขนนุ่มปกคลุม กลีบดอกเชื่อมกัน ปลายแยก 4-5 lobes ขนาด 3-3.2 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก อับเรณูมีต่อมอยู่ที่บริเวณยอด เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุมหนาแน่น ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume ขนาด 2.9 x 21 เซนติเมตร รูป oblong ค่อนข้างแบน ผิวเกลี้ยงไม่มีขน เมล็ดมีสีน้ำตาล-ดำ มี endosperm

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ตามแนวรั้วหรือให้พันอาศัยต้นไม้ใหญ่

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝักขมนูและฝักถั่ว ใช้ยอดอ่อนใส่แกง หรือลวกเป็นผักจิ้ม

Adenanthera pavonina* Linn.*มะกล่ำตาช้าง****รูปที่ 33**

(Flora of Thailand 4(2): 139-140; 1985)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 5-10 เมตร มีลำต้นสีน้ำตาลเข้ม หนูปูปแบบ filiform หลุดร่วงง่าย ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบยาว 3-13 เซนติเมตร ส่วนของ rachis ยาว 6.5-40 เซนติเมตร มี pinnae 3-6 คู่ ในแต่ละ pinnae มีใบย่อย 8-16 ใบ เรียงแบบสลับ ขนาด 1.1-1.5 เซนติเมตร รูป elliptic-ovate ฐานใบ cuneate หรือ truncate-rounded ปลายใบ broadly acute-rounded-truncate ดอกช่อแบบ spike ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ ดอกอ่อนสีขาวเมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีเหลือง กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก เรียงแบบ valvate กลีบดอก 5 กลีบแยกกัน หรืออาจเชื่อมกันที่ฐานเล็กน้อย เกสรตัวผู้ 10 อัน แยกกันเป็นอิสระ มีต่อมอยู่ที่ปลายของอับเรณู เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแบบ filiform ยอดเกสรตัวเมียเป็นแบบ terminal ขนาดเล็ก ผลเป็นฝัก ยาวโค้งและบิดเป็นเกลียว แห้งแล้วแตก มี endocarp สีขาว เมล็ด รูปหัวใจ สีแดงหรือแดง-ดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งหรือป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุและเผ่าถิ่น ใช้ยอดอ่อนคั้นจมน้ำพริก

Mimosa pudica* Linn.*ไมยราบ**

(Flora of Thailand 4(2): 152; 1985)

พืชล้มลุก อายุปีเดียวหรือหลายปี ลำต้นทอดเลื้อยแบบ prostrate ยาวได้ถึง 1 เมตร มีหนามทั่วทั้งต้น หนูปูปแบบ filiform หลุดร่วงง่าย ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ที่โคนก้านใบมีต่อมที่ไวต่อการสัมผัส ก้านใบยาว 3-5 เซนติเมตร มี pinnae 2 คู่ ขนาด 2.5-6 เซนติเมตร ในแต่ละ pinnae มีใบย่อย 12-25 คู่ รูป oblong-subfalcate ขนาด 1.3-2 x 5-11 มิลลิเมตร ผิวใบด้านบนเรียบ ผิวใบด้านล่างและขอบใบมีขนแบบ bristle ปกคลุม ดอกช่อแบบ head รูป ovoid ออกเป็นช่อเดี่ยว ๆ หรือเป็นคู่ที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2.5-3.8 เซนติเมตร มีขนแบบ hirsute ปกคลุม ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก เรียงแบบ valvate กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 lobes เกสรตัวผู้ 4 อัน แยกกันเป็นอิสระ อับเรณูเกลี้ยงไม่มีขน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลเป็นฝัก ขนาด 1.5-1.8 x 2-4 เซนติเมตร อยู่รวมกันเป็นกระจุก เมื่อแก่แล้ว ฝักจะคอด เมล็ดสีน้ำตาล มี endosperm

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไป
 ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากต้มน้ำอาบ รักษาอาการตัวบวม

Xylia xylocarpa (Roxb.) Taub. ไม้แดง รูปที่ 97
 (Flora of Thailand 4(2): 149; 1985)

ไม้ยืนต้น ผลัดใบ สูงประมาณ 25 เมตร เปลือกต้นสีเทาอมแดง มี lenticel ชัดเจน ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบยาว 3-6 เซนติเมตร มีขนนุ่มปกคลุม มี pinnae 1 คู่ ขนาด 10-30 เซนติเมตร ในแต่ละ pinnae มีใบย่อย 3-6 คู่ รูป ovate-broadly elliptic ขนาด 2.4-6.7 x 3.8-14 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านล่างมีขนนุ่มปกคลุม ดอกช่อแบบ head ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2.5-9 เซนติเมตร ช่อดอกหนึ่ง ๆ มีดอกย่อยอยู่หนาแน่น กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็น 5 lobes มีขนนุ่มปกคลุม กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ผลเป็นฝัก ขนาด 3.5-6 x 12-17 เซนติเมตร แตกจากด้านบนลงมา สีน้ำตาลแดง มี 7-10 เมล็ด ขนาด 7 x 11 มิลลิเมตร รูป ellipsoid ค่อนข้างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ
 ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน
 ประโยชน์ พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าขมุและเผ่าถิ่น ใช้เนื้อไม้สร้างบ้านเรือน

วงศ์ Moraceae

Artocarpus heterophyllus Lamk. ขนุน

(Flora of Java 2: 19; 1965)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูงได้ถึง 20 เมตร หรือมากกว่า ทุกส่วนของต้นมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral ต้นกล้านี้มีใบอ่อนหยักเป็น lobes ส่วนใบแก่มีขอบใบเรียบหรืออาจมี lobes ใบรูป elliptic-obovate เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ขนาด 3.5-12 x 5-25 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ staminate spikes รูป cylindrical-oblong ออกเป็นช่อเดี่ยวๆหรือเป็นกลุ่ม ดอกย่อยเป็นดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน มี syncarp ขนาด 25-30 x 30-100 เซนติเมตร ผลเป็นผลรวม มี perianth fleshy สีเหลือง มีเมล็ดจำนวนมาก ขนาด 1.5-2 x 2.5-3 เซนติเมตร สีส้ม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในบริเวณที่โปร่ง
 ระยะเวลาการออกดอกและผล มกราคม-กรกฎาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ กินผลสุกเป็นผลไม้ ผลดิบใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

Ficus auriculata Lour. เคื่อหัว

(Flora of British India 5: 506; 1888)

ไม้ยืนต้น สูง 5-9 เมตร ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางขาว ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ รูป elliptic-ovate ขนาด 6-7 x 10-12 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบหยัก ปลายใบแบบ acute เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวเป็นมันเกลี้ยง ดอกช่อแบบ syconium ออกที่ซอกใบหรือบริเวณกิ่งและลำต้น รูปร่างค่อนข้างกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.5-3 เซนติเมตร ดอกย่อยแยกเพศ อยู่ในช่อเดียวกัน ดอกตัวผู้มี perianth 4 lobes เกสรตัวผู้ 1-3 อัน ดอกตัวเมียมี perianth 4 lobes ติดแบบ persistent มีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 carpels มี 1 locule และ 1 ovule ผลรวม แบบ syconium มีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าใกล้แหล่งน้ำ
 ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละว้า ใช้ใบอ่อนใส่ต้มหรือแกง

วงศ์ Musaceae

Musa acuminata Colla กล้วยป่า

(Flora of Java 3: 36; 1968)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเป็น rhizome ลำต้นเหนือดิน (psuedobulb) เกิดจากกาบใบหุ้มซ้อนกันแน่น เป็นรูปทรงกระบอกตั้งตรง สูง 3-6 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป oblong ขนาด 30-50 x 100-200 เซนติเมตร มีเส้นกลางใบนูนทางด้านท้องใบ ผิวใบด้านบนเป็นมัน ด้านล่างมีสีเขียววาวเคลือบ (glaucous) ขอบใบเรียบ ดอกช่อแบบ compound-raceme ขนาดใหญ่ มีใบประดับสีแดงอมม่วงหุ้มช่อดอกไว้ ดอกย่อยมี perianth 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น เกสรตัวผู้ 5 อัน มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน 1 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 3 locules มี ovules จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ baccate รูปไข่ หัวท้ายแหลม โกงังอเล็กน้อย เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไปบริเวณค่อนข้างชื้น
 ระยะเวลาการออกดอก สิงหาคม-ตุลาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้ปลีอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Myristicaceae

Knema laurina (Bl.) Warb. หันช้าง

รูปที่ 68

(Flora of Java 1: 140; 1963)

ไม้ยืนต้น ไม้ผลัดใบ สูง 10-15 เมตร มีน้ำยางสีแดง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-oblong หรือ lanceolate-obovate ขนาด 5-8.5 x 15-30 เซนติเมตร โคนใบ cuneate หรือคล้ายรูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ undulate ปลายใบ obtuse เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง มีเส้นใบด้านล่างนูนเด่นชัด ใบที่โตเต็มที่ มีขนรูปดาวปกคลุม พบอยู่ระหว่างเส้นใบของผิวใบด้านล่าง ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้ มี perianth 3 กลีบ เรียงแบบ valvate เกสรตัวผู้ 8-20 อัน ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว มีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 lobes ผลแบบ follicle ติดแบบ sessile หรือ subsessile รูป ovoid-ellipsoid ขนาด 2-3 เซนติเมตร แห้งแล้วแตกเป็น 2 ฝา เมล็ด มี aril สีแดง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้ง
 ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถิ่น ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง

วงศ์ Myrsinaceae

Embelia sessiflora Kurz ส้มกุ่ม

(Flora of Thailand 6(2): 155; 1996)

ไม้เถาเลื้อย ยาวประมาณ 3-6 เมตร ลำต้นมีเนื้อไม้แข็ง แตกกิ่งก้าน ขนาดเล็ก เรียวยาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ เนื้อใบค่อนข้างเหนียว ใบรูป oblong-elliptic หรือ oblong-ovate ขนาด 2.5-5 x 5-11 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบหรือโค้งเล็กน้อย ปลายใบ acuminate แผ่นใบเกลี้ยงไม่มีขน มีเส้นใบย่อย 8-14 คู่ ก้านใบยาว 5-10 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอด ขนาด 10-15 เซนติเมตร ช่อดอกมีขนปกคลุม ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกย่อยขนาดเล็กติดแบบ sessile หรือ subsessile (ก้านดอกย่อยยาวน้อยกว่า 1 มิลลิเมตร) กลีบเลี้ยงสีเขียว ขนาดเล็ก กลีบดอกมี 5 กลีบ แยกกัน สีเขียว-ขาว ดอกตัวผู้มีเกสรตัวผู้ 5 อัน

ติดอยู่บนกลีบดอก มีอับเรณูรูป ovoid หรือ oblong ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ superior เกสรตัวผู้ไม่มีขนปกคลุม ก้านชูอับเรณูตัวเมียสั้น มีอับเรณูตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ drupe รูป globose มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 4-5 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร ผลสุก

***Maesa ramentacea* (Roxb.) A. DC. ข้าวสารหลวง**

(Flora of Thailand 6(5): 171; 1996)

ไม้พุ่มขนาดใหญ่ถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 1.5-5 เมตร กิ่งก้านเกลี้ยงไม่มีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ใบรูป ovate-lanceolate หรือ elliptic-lanceolate ขนาด 2-6 x 8-16 เซนติเมตร โคนใบ broadly obtuse หรือ rounded ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ dentate ผิวใบเกลี้ยง มีเนื้อใบค่อนข้างเหนียว มีเส้นใบย่อย 5-8 คู่ ก้านใบยาว 6-10 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ขนาด 2-9 x 4-12 เซนติเมตร ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยสั้น กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ แต่ละกลีบรูป broadly ovate เรียงแบบ valvate ติดอยู่แบบ persistent กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เชื่อมกันเป็นหลอด เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดบนกลีบดอก อับเรณูมีขนาดเล็ก รูป orbicular เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ half inferior ยอดเกสรตัวเมียแยกออกเป็น 2 lobes ผลแบบ drupe รูป globose ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-2.5 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-มีนาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ผลสุก

วงศ์ Myrtaceae

***Psidium guajava* Linn. ฝรั่ง**

(Flora of Java 1: 335; 1963)

ไม้ยืนต้น สูง 3-6 เมตร เปลือกต้นแตกเป็นแผ่นๆ ผิวเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม รูป oblong-elliptic ขนาด 4-6 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบแบบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute แผ่นใบด้านล่างเห็นเส้นใบชัดเจน ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบ มีดอกย่อย 2-3 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกสีขาว เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายใน

แบ่งเป็น 4-5 locules มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ berry รูป globose-ovoid เมล็ดจำนวนมาก
รูปร่างกลม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก, ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ใบและกิ่งแช่น้ำดื่ม แก้ท้องร่วง

พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น กินผลสด

วงศ์ Olacaceae

Erythralium scandens Bl. ผักฮาก

รูปที่ 68

(Flora Malesiana 9: 17-19; 1984)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ มีลำต้นยาว 10-20 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 2.5-5 x 6-11 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวเรียบเป็นมัน มีเส้นใบ 3 เส้น ออกจากบริเวณฐานใบ ก้านใบยาว 1.5-3 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ cyme ออกจากซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 4-4.5 เซนติเมตร ดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมาก กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ รูปถ้วย กลีบดอก 5 กลีบ รูป ovate เรียงแบบ valvate เกสรตัวผู้มี 5 อัน ติดตรงข้ามกับ กลีบดอก ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูหันเข้าหาใจกลางดอก มี 2 cells เกสรตัวผู้ที่เป็นหมันมี 5 อัน เรียงสลับกับกลีบเลี้ยง เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 1 locule มี 1-3 ovule ก้านชูยอด เกสรตัวเมียมีสั้น ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผล มีขนาด 1-2 เซนติเมตร เมื่อแก่เปลือกจะแยก เป็น 3-4 แฉก พลิกกลับขึ้นด้านบน มี 1 เมล็ด ขนาดใหญ่ สีน้ำตาลเงิน-ม่วง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก พันธุ์หลักหรือเลื้อยพันต้นไม้ใหญ่

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ยอดอ่อนใส่แกง

วงศ์ Oxalidaceae

Oxalis corniculata Linn. ส้มกบดอกเหลือง

O. repens Thunb.

(Flora of Thailand 2 (1): 17; 1970)

พืชล้มลุก ทอดเลื้อยตามพื้นดิน ลำต้นยาว 5-10 เซนติเมตร ใบประกอบแบบ trifoliate มีใบย่อยรูปหัวใจกลับ ดอกช่อแบบ umbel มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ เชื่อมกัน

บริเวณฐาน เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 5 locules มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ loculicidal capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นทั่วไปบริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใผ่ขม ใช้ทั้งต้นตำละเอียด พอกแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

วงศ์ Palmae

Arenga pinnata Merr.

ตำ

รูปที่ 39

(Flora of Java 3: 188; 1968)

ไม้ยืนต้นวงศ์ปาล์ม สูง 15-30 เมตร ลำต้นไม่แตกกิ่งก้าน ใบประกอบแบบ pinnate ยาว 6-12 เมตร มักเกิดเป็นกระจุกที่ยอดของลำต้น ก้านใบยาว 120-150 เซนติเมตร แข็งแรงเพราะมีเส้นใยมาก มีส่วนโคนแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นไว้ ใบย่อยรูป linear-lanceolate ขนาด 3.5-6.5 x 100-150 เซนติเมตร ผิวด้านบนสีเขียวเข้ม เป็นมันวาว ผิวด้านล่างสีเขียวซีด ช่อดอกแบบ panicle ขนาดใหญ่ ยาว 120-300 เซนติเมตร ออกที่บริเวณซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 90-120 เซนติเมตร มีใบประดับขนาด 45-60 เซนติเมตร หุ้มช่อดอกไว้ ดอกย่อยแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอกมี 3 กลีบ เรียงแบบ valvate เกสรตัวผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูมีขนาดสั้น อับเรณูรูป linear ดอกตัวเมียมีกลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงแบบ imbricate มีกลีบดอก 3 กลีบ เรียงแบบ valvate รูปกึ่งสามเหลี่ยม เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3 locules ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ drupe รูป globose มี 2-3 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบชื้น

ระยะเวลาการออกดอกและผล พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใผ่ขม ใช้แทนในส่วนยอดกินดิบหรือใส่แกงแก้เบื่ออาหาร

พืชเศรษฐกิจ ใผ่ขมและใผ่ถิ่น เก็บผลตำขาย

Caryota urens Linn. เต่าร้าง

(Flora of Java 3: 187; 1968)

พืชวงศ์ปาล์ม สูง 15-20 เมตร ลำต้นตั้งตรง ไม่แตกกิ่งก้าน ใบประกอบแบบขนนก รูป elliptic ขนาด 3-5 x 10-12 เซนติเมตร ขอบใบหยักเป็น 3 lobes ห่างๆ ดอกช่อแบบ panicle ขนาดใหญ่ ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ อยู่บนช่อดอกเดียวกัน ดอกตัวผู้มี perianth 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ เกสรตัวผู้ 6 อัน ดอกตัวเมียมี perianth 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior

ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation
ผลแบบ drupe รูป globose มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้ง

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้แกนในส่วนยอดใส่แกง

Livistona speciosa Kurz กือ

รูปที่ 70

(Flora of British India 6: 435; 1892)

ไม้ยืนต้นวงศ์ปาล์ม สูง 15-20 เมตร ไม่แตกกิ่งก้าน ลำต้นตั้งตรง ใบประกอบแบบคล้ายฝ่ามือ แผ่นใบมีลักษณะเป็นรอยจีบรอบตามแนวรัศมี รูปพัด ตอนปลายของจีบแยกเป็นแฉก ปลายแหลม ขนาดใหญ่ กว้าง 1-2 เมตร ออกเป็นกระจุกตรงปลายยอด ก้านใบมีหนามแหลม ค่อนข้างแบน มีสีดำ ดอกช่อแบบ panicle ขนาดใหญ่ ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด ดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 3 กลีบ ติดอยู่แบบ persistent กลีบดอกสีขาว-เขียวอ่อน เกสรตัวผู้ 6 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 carpels แต่ละ locule มี 1 ovule ผลแบบ drupe มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้งและดิบชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชทำที่อยู่อาศัย เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้ใบตากแห้งมุงหลังคา ทำฟ้าย่าน

วงศ์ Papilionaceae

Arachis hypogaea Linn. ถั่วลิสง

(Flora of Java 1: 601; 1963)

พืชล้มลุก ฤดูเดียว สูง 15-70 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุมตามลำต้น ใบประกอบแบบ paripinnate มี 2 คู่ ใบย่อยรูป oval-oblong-obovate ขนาด 1-4 x 1.5-8 เซนติเมตร มีหูใบอยู่ที่ฐานของก้านใบ ดอกช่อแบบ spike ติดแบบ sessile มีดอกย่อยแบบ papilionaceous กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง กลีบดอก 5 กลีบ standard รูป suborbicular ปลายกลีบ acute เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุมที่ส่วนปลาย ภายในมี 1 locule มี 2-5 ovules ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ก้านช่อดอกเกสรตัวเมียบ่อยครั้งยาว ผลเป็นฝักเจริญอยู่ใต้ดิน มีเปลือกแข็ง

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชปลูก ในไร่
ระยะเวลาการออกดอก	กันยายน-ตุลาคม
ประโยชน์	พืชอาหาร <u>เผ่าขมุ</u> ใช้ผลต้มกินเมล็ด
	พืชเศรษฐกิจ <u>เผ่าขมุ</u> จำหน่ายผล

Cajanus cajan (Linn.) Millsp. ถั่วแระ

(Flora of Java 1: 634; 1963)

ไม้พุ่มสูง 0.75-3.5 เมตร ลำต้นแตกกิ่งก้านสาขามาก มีขนสีขาวปกคลุมโดยเฉพาะบริเวณกิ่งอ่อน ใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบ spiral ใบย่อยรูป oblong-lanceolate ขนาด 1-3.5 x 1.5-10 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ปลายใบ acute-mucronate ผิวใบด้านบนมีขนสั้นๆปกคลุม ผิวใบด้านล่างปกคลุมด้วยขนที่ยาวกว่า ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง มีดอกย่อยแบบ papilionaceous กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด รูป campanulate ปลายแยกเป็น 5 แฉก ที่ปลายกลีบ รูป acute กลีบดอก 5 กลีบ มีสีเหลือง เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ติดกับฐานรองดอกแบบ subsessile มีขนแบบ pubescent ปกคลุมหนาแน่น ภายในมี 1 locule มี 4-7 ovules ผลแบบ legume กลีบเลี้ยงติดอยู่จนกระทั่งเป็นผล รูป linear ขนาด 0.75-1.5 x 3.5-8.5 เซนติเมตร หัวท้ายแหลม มี 2-7 เมล็ด สีเหลืองแดง น้ำตาลหรือดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชปลูก ในที่โปร่ง
ระยะเวลาการออกดอก	มิถุนายน-กรกฎาคม
ประโยชน์	พืชอาหาร <u>เผ่าขมุ</u> ใช้ผลต้มกินเมล็ด

Desmodium renifolium Schindl. var. *oblatum* Ohashi เลี้ยว

(Thai Forest Bulletin. No. 17: 70; 1988)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นขึ้นมาเป็นกลุ่ม สูงไม่เกิน 1.5 เมตร ทุกส่วนของพืชเกลี้ยง ไม่มีขนปกคลุม ลำต้นหรือกิ่งแก่มีผิวเรียบสีน้ำตาลแดง กิ่งหรือลำต้นอ่อนมีสีเขียวอ่อน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปไต มีขนาดประมาณ 2.5 x 4 เซนติเมตร โคนใบป้านหรือสอบเล็กน้อย ปลายใบ retuse ขอบใบเรียบ เนื้อใบเนียนเกลี้ยง พ้องใบสีจางกว่าด้านหลังใบ ก้านใบหักงอเป็นข้อศอก ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร ช่วงที่ติดกับโคนใบสีน้ำตาลแดง ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็กแบบ papilionaceous สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีม่วง เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovules ตั้งแต่ 2 ถึง

จำนวนมาก ก้านช่อดอกเกสรตัวเมียโค้งงอ ผลแบบ legume ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1.5-4 เซนติเมตร ขอบปีกด้านบนหยักคอดระหว่างตำแหน่งที่ติดของเมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปตามป่าโปร่งหรือป่าดิบเขา ตั้งแต่ระดับ 800-1000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผ่านถิ่น ใช้ทั้งต้นคั้นน้ำอาบแก้อาการตัวบวม

Dolichos lablab Linn. ถั่วแปบ

(Flora of Java 1: 644; 1963)

ไม้เถาเลื้อยพัน มีลำต้นยาวได้ถึง 5 เมตร ลำต้นมีขนแบบ pubescent ปกคลุม ใบประกอบแบบ trifoliate สีเขียว เรียงแบบสลับห่างๆกัน ก้านใบยาว 2-18 เซนติเมตร ใบย่อยรูปหัวใจหรือ lanceolate ขนาด 6-8 x 8-10 เซนติเมตร ปลายใบ acute หรือ acuminate ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2-3.5 เซนติเมตร ดอกย่อย 4-6 ดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด กลีบดอกมี 5 กลีบ แบบ papilionaceous สีขาว เกสรตัวผู้มี 9-10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 2-5 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ช่อดอกเกสรตัวเมียมี 1 อัน ผลเป็นแบบ legume รูป oblong-lanceolate สีเขียวอ่อนขนาด 2-4 x 3.5-14 เซนติเมตร มี 2-5 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ผ่านขุม ใช้ผลอ่อนผัด หรือเป็นผักจิ้ม

Erythrina subumbrans Merr. ทองหลวงป่า

รูปที่ 62

(Flora of Java 1: 628, 1963)

ไม้ยืนต้น สูง 10-20 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลมปกคลุม ใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบสลับ มีใบย่อย 3 ใบ รูป ovate-triangular-rhomboid ขนาด 6-14 x 8-16 เซนติเมตร เห็นเส้นใบที่อยู่ด้านล่างเด่นชัด ก้านใบยาว 17-22 เซนติเมตร ที่บริเวณโคนก้านมีต่อมอยู่ 1 คู่ ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด กลีบดอกมี 5 กลีบแบบ papilionaceous สีแดง-เสดเข้ม เกสรตัวผู้มี 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1-5 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation

ผลแบบ legume รูปร่างแบนโค้ง บริเวณโคนฝักจะลึบและมีขนาดเล็กกว่าบริเวณปลายฝัก เมื่อแก่ ฝักจะแตกออกตามทางยาวจากส่วนปลายฝัก มี 1-5 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือต้มจิ้มน้ำพริก

Milletia extensa Benth. ก้าวเครือ

(Flora of British India 2: 109; 1876)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ ลำต้นมีกลิ่นหอม ใบประกอบแบบ odd-pinnate มีใบย่อย 7-9 ใบ รูป ovate-oblong-lanceolate ขนาด 5-8.5 x 11-21 เซนติเมตร โคนใบแบบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบแบบ acuminate ผิวใบด้านบนค่อนข้างเกลี้ยง ด้านล่างมีขนมีขนปกคลุม ก้านใบยาว 8-11.5 เซนติเมตร มีขนหนาแน่นตลอดทั้ง rachis ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด กลีบดอกมี 5 กลีบแบบ papilionaceous เกสรตัวผู้มี 10 อัน ก้านชูอับเรณูรูป filiform เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านชูยอด เกสรตัวเมีย filiform ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลเป็นฝักแข็ง ยาว 12-15 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก ขณะศึกษาไม่พบดอก

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ลัวะและเผ่าลัน ใช้แก่นต้มนวดแก้ปวดบวมกำลัง

Pachyrhizus erosus Urban มันแกว

P. angulatus Rich. ex DC.

(Flora of Java 1: 643; 1963)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยพัน ยาว 1.5-3 เมตร มีรากสะสมอาหารรูป ovoid สีขาว-ครีม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5-15 เซนติเมตร ใบประกอบแบบ trifoliate มีก้านใบยาว 7-15 เซนติเมตร ใบย่อยรูป rhomboidal ขนาด 4-8 x 4-12 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบหยักแบบ dentate ปลายใบ acute ผิวใบมีขนปกคลุมหนาแน่น ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 20-26 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมกัน กลีบดอก 5 กลีบแบบ papilionaceous สีม่วง-น้ำเงิน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume รูป linear ขนาด 1.2-1.5 x 7.5-13 เซนติเมตร มีเมล็ดจำนวนมาก สีน้ำตาล

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่
 ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้รากสะสมอาหารกินสดเป็นผลไม้

Phaseolus vulgaris Linn. ถั่วแขก

(Flora of Java 1: 639, 1963)

พืชล้มลุกมีลำต้นเลื้อยพัน ใบประกอบแบบ trifoliate มีก้านใบยาว 7-8.5 เซนติเมตร ใบย่อยรูป rhomboidal ขนาด 3-9 x 5-12 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบ ปลายใบแบบ acuminate ผิวใบมีขนปกคลุมหนาแน่น ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูป campanulate กลีบดอกมี 5 กลีบแบบ papilionaceous เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume รูป linear-oblong

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่
 ระยะเวลาการออกดอก สิงหาคม-กันยายน
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละว้าและเผ่าลัน ใช้ฝักต้มเป็นผักจิ้ม

Pterocarpus macrocarpus Kurz ประดู่

(Flora of British India 2: 234; 1876)

ไม้ยืนต้น สูง 5-15 เมตร ใบประกอบแบบ odd-pinnate เรียงแบบสลับ ใบย่อยรูป ovate ขนาด 3-5 x 7-10 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute เนื้อใบค่อนข้างเหนียว (thinly coriaceous) ผิวใบเป็นมันวาว ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูป campanulate-tubular ปลายแยกเป็น 5 แฉกสั้นๆ ติดอยู่แบบ persistent กลีบดอกย่อย มี 5 กลีบ สีเหลือง papilionaceous เกสรตัวผู้ 10 อัน อับเรณูติดกับก้านชูอับเรณูแบบ modified เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 2-6 ovules ยอดเกสรตัวเมียแบบ terminal ผลแบบ samara รูปรีวงกลมแบน มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ
 ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน
 ประโยชน์ พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าขมุ ใช้เนื้อไม้สร้างบ้านเรือน

***Sesbania grandiflora* Desv. แควบ้าน**

(Flora of Java 1: 597; 1963)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 5-10 เมตร ไม้เนื้ออ่อน กิ่งก้านเปราะหักง่าย ใบประกอบแบบขนนก เรียงแบบสลับ ใบย่อยมีขนาดเล็ก รูป oblong ขนาด 1-1.5 x 3-4 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบมน ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ในช่อดอกหนึ่งๆมีดอกย่อย 2-4 ดอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูป campanulate กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว papilionaceous เกสรตัวผู้ 10 อัน โคนก้านเกสรตัวผู้หุ้มเกสรตัวเมียไว้ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 carpel มี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume รูป cylindrical ยาว 30-50 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ผ่าขม ใช้ดอกและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

Tadehagi triquetrum* Ohashi หญ้าคอกวัวDesmodium triquetrum* DC.

(Flora of Java 1: 634; 1963)

ไม้พุ่มกึ่งไม้เลื้อย ลำต้นเล็ก เรียว สูง 0.2-1.5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 0.5-4 x 4-12 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ปลาย acute ก้านใบยาว 1-2.5 เซนติเมตร เนื้อใบหยาบ ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอกมี 5 กลีบ สีม่วง แบบ papilionaceous เกสรตัวผู้ 10 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียโค้ง มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปในป่าโปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ผ่าขม ใช้ทั้งต้นตำละเอียด พอกแผลสดตัวเลี้ยง ช่วยฆ่าหนอน และเป็นยาสมานแผล

***Vigna sinensis* Savi ถั่วฝักยาว**

(Flora of Java 1: 642; 1963)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยพัน ขาว 1.5-3 เมตร ใบประกอบแบบ trifoliate เรียงแบบสลับ ใบย่อยรูป ovate หรือ rhomboidal ขนาด 3-4 x 6-8 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบเชื่อมติดกันเป็นรูป campanulate กลีบดอก 5 กลีบแบบ papilionaceus มีสีขาปนม่วงอ่อน เกสรตัวผู้ 10 อัน เชื่อมกันเป็นสองกลุ่ม เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ marginal placentation ผลแบบ legume รูป cylindrical ขนาด 0.8-1.2 x 20-30 เซนติเมตร มี 9-30 เมล็ด รูป oblong

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในไร่

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถั่ว ใช้ฝักใส่แกง ผักหรือเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Pedaliaceae

***Sesamum indicum* Linn. งา**

(Flora of Java 2: 544; 1965)

พืชล้มลุกสูง 50-170 เซนติเมตร ใบเดี่ยว มีการเรียงตัวของใบเป็นสองแบบ คือใบที่อยู่ด้านล่างเรียงแบบตรงกันข้าม ส่วนใบที่อยู่บริเวณยอดเรียงแบบ spiral ใบรูป elliptic ขนาด 2-3 x 5-6 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ มีขนปกคลุม ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 lobes ขนาดไม่เท่ากัน สีชมพูอ่อนแกมม่วง เกสรตัวผู้ 4 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ loculicidal capsule เมล็ดขนาดเล็ก จำนวนมาก เมื่อแก่จัดมีสีดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในไร่

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถั่ว ใช้เมล็ดประกอบอาหาร เช่น ทำขนม

พืชเศรษฐกิจ เผ่าถั่ว เก็บฝักขาย

วงศ์ Piperaceae

Piper betel Linn. พลุด

(Flora of Java 1: 170, 1963)

ไม้พุ่ม เป็นเถาเลื้อย มีรากพิเศษออกจากข้อของลำต้น ทำหน้าที่เกาะยึดหลักหรือต้นไม้อื่น ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป ovate-oblong ขนาด 2.5-10 x 5-18 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ spike อวบน้ำ มีดอกย่อยขนาดเล็ก อยู่อัดกันแน่น ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้ 2 อัน หนาและมีขนาดสั้น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ขอดเกสรตัวเมีย แยกเป็น 3-5 แฉก ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ basal placentation ผลแบบ berry

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก เลื้อยพันหลัก
 ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม
 ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ใ้ใบกินกับหมาก
 ใ้ใบในพิธีโสลด

Piper sp. (1)

(Flora of Java 1: 172; 1963)

ไม้พุ่มเถา มีลำต้นขึ้นเลื้อยพัน บริเวณข้อมีรากสำหรับใช้ยึดเกาะ ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ รูป ovate ขนาด 3-5 x 7-11 เซนติเมตร โคนใบแบบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate เส้นใบที่อยู่ด้านท้องใบมีขนสั้นปกคลุม ดอกช่อแบบ spike สีขาว ออกจากซอกใบ ก้านช่อดอก ยาว 0.5-1.5 เซนติเมตร แกนช่อดอกยาว 1-2 เซนติเมตร ดอกย่อย แยกเพศ อยู่ต่างต้นกัน ดอกตัวผู้ สีขาว มีเกสรตัวผู้สั้น ดอกตัวเมียมีรังไข่ ติดกับฐานรองดอกแบบ sessile ขอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3-4 แฉก ผลแบบ berry มีใบประดับรองรับไว้ รูป obovoid ผลสุกสีดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน
 ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้รากฆ่าพยาธิ รากหอม ต้มน้ำดื่มแก้ไอ
 พืชอาหาร ใ้ใบใส่แกง

***Piper* sp. (2) ข้ำพลูป่า**

(Flora of Java 1: 167, 1963)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยพัน บริเวณข้อมีลักษณะโป่งพองเห็นชัดเจน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-lanceolate โคนใบ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute-acuminate ผิวด้านบนมันวาว ดอกช่อแบบ spike ห้อยลง ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยเรียงตัวอัดแน่นเป็นรูปทรงกระบอก สีขาวนวล ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก เกสรตัวผู้ 1-10 อัน ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูมีขนาดเล็ก ติดกับก้านชูอับเรณูแบบ basifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ติดบนฐานรองดอกแบบ sessile ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2-5 แฉก ผลแบบ berry รูปทรงกลม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในที่ที่มีความชื้นสูง

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ไอ

วงศ์ Plumbaginaceae

***Plumbago indica* Linn. เจตมูลเพลิงแดง**

รูปที่ 83

P. rosea Linn.

(Flora of Java 2: 445; 1965)

พืชล้มลุก สูง 60-150 เซนติเมตร ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral ติดแบบ sessile รูป oblong ขนาด 2-5 x 5-11 เซนติเมตร ผิวด้านล่างมีจุดสีเทา ซึ่งได้จากการจับ calcium carbonate ออกมา ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอดและปลายกิ่ง ดอกย่อย ติดแบบ sessile กลีบเลี้ยง สีแดง โคนกลีบเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ มีขนที่มีต่อมปกคลุม กลีบดอกสีแดง เชื่อมกันเป็นรูปปากแตร เกสรตัวผู้ 5 อัน แยกกันเป็นอิสระ อับเรณูรูป linear เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior รูป ovoid-oblong ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 5 แฉก ส่วนฐานของก้านชูยอดเกสรตัวเมีย มีขนสั้น ูปปกคลุม ผลแห้ง เปลือกบาง มีขน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก บริเวณที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ทั้งต้นรวมกับรากหอมไก่และแก่นต้นช่อสะพายควาย คองเหล้าคั้นบำรุงกำลัง

วงศ์ Polygonaceae

Polygonum chinense Linn. เอื้องเพ็ดม้า

(Flora of Java 2: 445; 1965)

พืชล้มลุก สูง 0.5-1.5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบ ใบรูป ovate-oblong ขนาด 3-10 x 1.5-3 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ ปลายใบแบบ acute spiral หูใบแบบ ochrea มี longitudinal nerves และที่ขอบด้านบน มีลักษณะเป็นเส้น (bristles) ดอกช่อแบบ pseudospike ออกที่ปลายยอดและปลายกิ่ง ดอกย่อย ขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ มี perianth 5 กลีบ สีขาว เกสรตัวผู้ 4-9 อัน อับเรณูติดกับก้านชูอับเรณูแบบ dorsifixed มี 2 cells เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior รูปสามเหลี่ยม ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ basal placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 3 อัน ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ baccate รูป subglobose สีน้ำเงิน-ดำ มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝ่ำขม กินผลสด รสเปรี้ยว

Polygonum odoratum Linn. ผักไผ่

(Flore Générale L'Indo-Chine 5: 29, 1910)

พืชล้มลุก เห็นข้อปล้องชัดเจน มีลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน สูง 20-25 เซนติเมตร มีรากงอกออกจากข้อ ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ หูใบมีเยื่อบางๆ อยู่ที่โคนก้านใบเรียกว่า ochrea ใบรูป linear-lanceolate ขนาด 1.5-2 x 3-4 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ undulate ปลายใบแบบ acute มีดอกช่อแบบ spike ออกที่ปลายยอด ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ ทรงดอกแบบ actinomorphic มี perianth 5 กลีบ เชื่อมกันบริเวณโคนกลีบ สีชมพูอ่อน-สีขาว เกสรตัวผู้ 6-9 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ผลแบบ achene รูปสามเหลี่ยม เมล็ดมี endosperm

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชอาหาร ฝ่ำขม ฝ่ำลั่วและฝ่ำถื่น ใช้ยอดอ่อนกินเป็นผักสด

วงศ์ Rosaceae

***Rubus leucanthus* Hance** หมักทும்

(Flora of Thailand 2 (1): 49; 1970)

ไม้พุ่มเลื้อย มีลำต้นยาวได้ถึง 20 เมตร ลำต้นปกคลุมด้วยหนามแหลมโค้ง ใบประกอบแบบขนนก ส่วนใหญ่มีใบย่อย 3 ใบ รูป broadly ovate ขนาด 3-5 x 5-10 เซนติเมตร ขอบใบหยักแบบ dentate ปลายใบ acuminate เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบด้านบนเรียบเป็นเงา เส้นใบมีหนาม เส้นใบย่อยมี 7 คู่ ก้านใบยาว 2-6 มิลลิเมตร ผิวเรียบ มีหูใบ ดอกช่อแบบ panicle มีใบประดับขนาดเล็กรองรับไว้ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ ทรงดอกแบบ actinomorphic กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5-lobes มีขนแบบ tomentose สีเทา ปกคลุมที่ขอบและด้านในของกลีบเลี้ยง กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ เกสรตัวผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณู แบน อับเรณูรูป ovate เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ half inferior มีรังไข่จำนวนมาก (free carpels) ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย เรียว ยาว แต่มันกว่าสั้นกว่าเกสรตัวผู้ ผลเป็นผลกลุ่ม รูป globose สีแดง มีผลย่อยแบบ drupelets จำนวนมาก รูป reniform

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าฉะ ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาอาการไข้มาลาเรีย
พืชอาหาร เผ่าขมุ กินผลสุก

***Rubus moluccanus* Linn.** ส้มกุ่ม

รูปที่ 84

(Flora of Thailand 2 (1): 57; 1970)

ไม้พุ่มรอเลื้อยสูง 2-4 เมตร ลำต้นและกิ่งมีหนามแหลมปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ขนาด 8-12 x 10-15 เซนติเมตร ขอบใบเว้าลึกเป็น 5 lobes ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน มีเส้นใบย่อย 7 คู่ ก้านใบยาว 3-4 เซนติเมตร หูใบเชื่อมติดกับลำต้น รูป lanceolate ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 5-10 เซนติเมตร ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยยาวประมาณ 1 เซนติเมตร มีใบประดับรูป ovate รองรับไว้ กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูป campanulate มีขนปกคลุมหนาแน่น กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว มีเกสรตัวผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณู แบน ที่ปลายอับเรณูมีขนปกคลุม เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ half inferior มีรังไข่จำนวนมาก (free carpels) ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลเป็นผลกลุ่ม มีผลย่อยเป็นผลสดแบบ drupelet ขนาดเล็ก จำนวนมาก สีแดง รูปร่างกลม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน
ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถั่วและเผ่าถั่ว กินผลสุก

***Rubus sorbifolius* Maxim** มะไซญี่ปุ่น

รูปที่ 85

(Flora of Thailand 2 (1): 49-51; 1970)

ไม้พุ่มสูง 0.4-1 เมตร ตามลำต้นและกิ่งมีขนสีน้ำตาลแดงยาว 0.2-0.4 เซนติเมตร ปกคลุมหนาแน่น มีหนามแหลมโค้งกระจายอยู่ทั่วไป ใบประกอบแบบ imparipinnate มีใบย่อย 3-7 ใบ รูป lanceolate ขนาด 1-2 x 2-7 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบหยักแบบ dentate หรือ incised ปลายใบ acute-acuminate ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างสาขาคาย มีปุ่มหนามที่เส้นกลางใบ เส้นใบย่อยมี 4-5 คู่ ก้านใบรวมแกนกลางใบยาว 2-7 เซนติเมตร มีหูใบยาวและแคบ เชื่อมติดกับก้านใบ ดอกช่อแบบ cyme มีดอกย่อยประมาณ 3 ดอก เส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ก้านดอกย่อยยาวประมาณ 1 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงติดอยู่แบบ persistent บริเวณโคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูป ovate-lanceolate มีขนปกคลุม กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาว รูป ovate ยาว 0.6-0.8 เซนติเมตร ติดบนฐานรูปประฆังของกลีบเลี้ยง เกสรตัวผู้ จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูรูปร่าง filiform เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีรังไข่จำนวนมาก (free carpels) ยอดเกสรตัวเมียมีขนาดสั้น ผลเป็นผลกลุ่ม รูปร่างกลม สีแดงประกอบด้วยผลย่อยแบบ drupelet จำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถั่ว ใช้รากต้มรวมกับรากปรงจืดรักษาโรคโรคผิวหนัง

วงศ์ Rubiaceae

***Gardenia sootepensis* Hutch.** คำมอกหลวง

(Flore Générale L'Indo-Chine 5: 249; 1923)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ผลัดใบเป็นระยะสั้นๆในช่วงเวลาออกดอก สูง 5-11 เมตร ทุกส่วนของพืชมีน้ำยางสีเหลือง กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่แบบตรงกันข้าม รูป elliptic-oblong ขนาด 12-18 x 22-30 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ ปลายใบแบบ acute-acuminate มีหูใบแบบ interpetiolar stipule ชัดเจน หลุดร่วงง่าย เห็นรอยแผลชัดเจน ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบสีเหลืองสด เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีซีดหรือขาวนวล ร่วงง่าย มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ติดอยู่แบบ persistent มีกลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นรูป trumpet

ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5.5-7 เซนติเมตร เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ contorted เกสรตัวผู้มี 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก ก้านชูอับเรณูมีขนาดสั้นมาก อับเรณูติดบนก้านชูอับเรณูแบบ dorsifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior มี 1 locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย หนา ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ drupe รูป oblong-ellipsoid ขนาด 1.8-2.5 x 2.2-4 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเต็งรังที่ระดับความสูง 200-400 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ นำผลสุกมากระเทาะกินเมล็ด

Hedyotis capitellata Wall. ดอกไถ่ย่าน

(Flora of Java 2: 284; 1965)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ ลำต้นมีขนสีขาวปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูป oblong-elliptic ขนาด 0.5-2.2 x 2-7 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบสาขคม ปลายใบ acute ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสีขาวปกคลุมหนาแน่น เส้นใบย่อยมี 2-4 คู่ ก้านใบยาว 0.3-0.5 เซนติเมตร มีหูใบแบบ interpetiolar stipule ลักษณะเป็นเส้น ช้างละ 4-5 เส้น ดอกช่อแบบ umbel ที่มีลักษณะคล้าย raceme ออกที่ซอกใบและปลายช่อ แต่ละช่อดอกมีดอกย่อย 6-25 ดอก ดอกย่อยขนาดเล็ก สีขาว มีกลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 แฉก เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ valvate เกสรตัวผู้ 4 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior มี 2 locules มี ovule จำนวนมาก ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ septicidal capsule มีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า แต่นำมาปลูกประดับ

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ คั้นปลูกประดับ ดอกมีกลิ่นหอม

Paederia foetida Linn. กระพังโหม

(Flora of British India 3: 197; 1881)

พืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยพัน ทุกส่วนของต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูป oblong-lanceolate ขนาด 2-3 x 3-5 เซนติเมตร มีหูใบแบบ interpetiolar stipule รูปสามเหลี่ยม ผิวเรียบ ดอกช่อแบบ panicle-cyme ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น lobe สั้นๆหรือเป็นรูป truncate กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 lobes

เมื่อดอกตูมมีการเรียงตัวของกลีบดอกแบบ valvate ขอบกลีบโค้งลง เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก ก้านชูอับเรณูมีขนาดสั้น อับเรณูรูป oblong-linear มีฐานรองดอกแบบ disc ขนาดเล็ก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 2 locules แต่ละ locule มี 1 ovule มีขนปกคลุม ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแบบรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ drupe รูปร่างแบน มี 2 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นเลื้อยพันทั่วไป
 ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม
 ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถัน ใช้เครื่องระฟังหอมตำรวมกับเหง้าไพลกินแก้ปวดท้องในเด็ก

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ เชื่อว่าถ้านำเครื่องระฟังหอมผูกข้อมือขวา-เท้าซ้ายหรือข้อมือซ้าย-เท้าขวา ช่วยป้องกันอันตรายในเด็กอายุ 6 เดือนถึง 4 ปีได้

Pavetta tomentosa Roxb. ex Smith ข้าวสารป่า

รูปที่ 79

(Flora of British India 3: 150; 1880)

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-4 เมตร กิ่งอ่อนกลวง มีขนปกคลุมทั่วไป ใบเดี่ยว เรียงแบบ opposite decussate รูป elliptic-oblong หรือ ovate-oblong ขนาด 4-11 x 9-18 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน เส้นใบย่อยมี 10-14 คู่ ก้านใบยาว 1-1.5 เซนติเมตร มีหูใบแบบ interpetiolar stipule รูปสามเหลี่ยม หลุดร่วงง่าย ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อดอกขนาด 10-15 เซนติเมตร ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ ดอกสีขาว มี 4-merous กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก กลีบดอกมีส่วนโคนเชื่อมเป็นหลอดรูป trumpet ขนาดยาว 3-5 เซนติเมตร เกสรตัวผู้มี 4 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก ก้านชูอับเรณูมีขนาดสั้น อับเรณูเรียวยาว เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 2 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ผลกลม สีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีดำ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 4-5 มิลลิเมตร มี 2 เมล็ด รูป convex-concave

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ใบต้มน้ำสำหรับแช่เท้ารักษาอาการตุ่มคัน

***Wendlandia tinctoria* A. DC. แข็งกวาง**

(Flora of British India 3: 38; 1880)

ไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 8 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามกัน รูป elliptic-lanceolate ขนาด 2-4.5 x 3.5-9 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ผิวใบเกลี้ยงไม่มีขนปกคลุม ก้านใบยาว 0.8-1.2 เซนติเมตร มีหูใบแบบ interpetiolar stipule รูปสามเหลี่ยม ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกขนาด 3.5-8 เซนติเมตร ดอกย่อยขนาดเล็ก สีขาว สมบูรณ์เพศ มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ม้วนออกด้านนอก ขนาดกว้างประมาณ 0.8 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูติดกับก้านชูอับเรณูแบบ dorsifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 2 locules มี ovule จำนวนมาก ก้านชูยอด เกสรตัวเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ septicidal capsule รูป subglobose ขนาด 1-1.2 มิลลิเมตร เมล็ดจำนวนมาก รูปร่างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเบญจพรรณขึ้นไป
 ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้ดอกอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม น้ำพริก

วงศ์ Rutaceae***Citrus aurantifolia* Swing. มะนาว**

(Flora of Java 2: 109; 1963)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 2-5 เมตร ลำต้นมีหนามแบบ thorn ปกคลุม ใบประกอบแบบ unifoliate เรียงแบบสลับ รูป ovate-elliptic ขนาด 2-3 x 3-5 เซนติเมตร มีข้อต่อ (joint) เชื่อมติดกับก้านใบ ขอบใบหยักเล็กน้อย แผ่นใบมี pellucid-dotted เป็นจุดใส ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เรียงแบบ imbricate เกสรตัวผู้จำนวนมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี locule จำนวนมาก ผลแบบ hesperidium รูป globose ผิวเรียบ pericarp มี oil glands จำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน
 ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม
 ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ผลปรุงอาหาร

***Citrus maxima* Merr. ส้มโอ**

(Flora of Java 2: 108; 1963)

ไม้ยืนต้น สูง 5-10 เมตร ลำต้นและกิ่งมีหนามแบบ thorn กระจายอยู่ทั่วไป ใบประกอบแบบ unifoliate เรียงแบบสลับ รูป obovate ขนาด 4-6 x 8-12 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ มีรอยต่อ (joint) เชื่อมติดกับก้านใบที่แผ่เป็นปีก รูปร่างคล้ายใบ แต่ขนาดเล็กกว่า ดอกช่อแบบ cyme ออกตามซอกใบ ตอนปลายกิ่ง ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว รูป oblong เกสรตัวผู้จำนวนมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี locule จำนวนมาก ผลแบบ hesperidium ขนาดใหญ่ รูป globose ผิวเรียบ pericarp มี oil glands จำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร แผ่นขมและแผ่นอื่น ใช้ผลกินเป็นผลไม้

***Euodia glabra* Blume**

(Flora of British India 1: 498; 1875)

ไม้ยืนต้น สูง 5-10 เมตร ใบประกอบแบบ trifoliolate เรียงแบบตรงกันข้าม ก้านใบประกอบยาว 4-11 เซนติเมตร ใบย่อยรูป obovate ขนาด 3-11 x 6.5-21.5 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute-acuminate ก้านใบย่อยยาว 0.2-1.5 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยง ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบหรือซอกกิ่ง ดอกย่อย สีขาว ขนาดเล็ก จำนวนมาก อยู่อัดกันแน่น ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 4-5 กลีบ ติดแบบ sessile เรียงแบบ valvate เกสรตัวผู้ 4-5 อัน ติดอยู่บนฐานของ disc อับเรณูรูป oblong เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 4 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 4 lobes ผลแบบ drupe มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร ผลัดใบ ใช้ยอดอ่อนเป็นผักหรือใส่แกง

***Euodia viticina* Wall. มะปิ่นดำ**

(Flora of British India 1: 488; 1875)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 30-60 เซนติเมตร ใบประกอบแบบ trifoliolate เรียงแบบตรงกันข้าม ใบย่อยรูป ovate-oblong ขนาด 1-8 x 1.5-17 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบเรียบ ปลายใบ

acuminate ก้านใบยาว 3-8 เซนติเมตร ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 เซนติเมตร แผ่นใบสีเขียวเข้ม ผิวใบเรียบไม่มันวาว ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบ เป็นกลุ่มขนาดเล็ก ดอกย่อยแยกเพศ ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 4-5 กลีบ ติดแบบ sessile มีเกสรตัวผู้ 4-5 อัน ติดที่ฐานของ disc มีอับเรณูรูป oblong ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 4 locules แต่ละ locule มี 2 ovule ขอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 4 lobes ผลแบบ drupe มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าละเมาะ
ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม
ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ข้ช่อดออ่อนกินเป็นผัก

Euodia sp.

(Flora of British India 1: 490; 1875)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-20 เมตร กิ่งอ่อนมีขนนุ่มปกคลุม ใบประกอบแบบ imparipinnate ยาว 20-35 เซนติเมตร มีใบย่อย 7-12 คู่ รูป oblong-lanceolate ขนาด 1.5-2.5 x 4-10 เซนติเมตร ใบย่อยเรียงแบบตรงกันข้ามในคู่แรกๆ ส่วนปลายจะเรียงเหลื่อมกันเล็กน้อย ขอบใบเรียบ โคนใบ oblique ปลายใบ acuminate เส้นใบย่อยเห็นชัดมากทางด้านหลังใบ ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่งหรือที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยมีขนาดเล็ก จำนวนมาก สมบูรณ์-เพศ กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว แยกกัน เรียงแบบ valate เกสรตัวผู้มี 8-10 อัน แยกกันเป็นอิสระ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ผล แบบ drupe รูป oblong มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบที่บริเวณค่อนข้างชื้น
ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม
ประโยชน์ พืชสมุนไพร ใ้ข้ใบตำรวมกับเหง้าไพล ทารักษาโรคผิวหนัง

Micromelum minutum (Forster f.) W. & A. หัสตุณ

(Flora of Java 2: 103; 1965)

ไม้พุ่มขนาดเล็กถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร ใบประกอบแบบ odd-pinnate ขนาด 12-15 เซนติเมตร มีใบย่อย 7-11 คู่ รูป ovate เรียงแบบตรงกันข้าม ขนาด 1.5-2.5 x 3-6 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ corymb ออกที่ปลายช่อหรือปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็กมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขอบกลีบหยักแบบ dentate มีขนปกคลุมหนาแน่น กลีบดอก มีสีเขียวซีดหรือสีขาวแกมเหลือง รูป oblong-linear เกสรตัวผู้มี 10 อัน ขนาดไม่เท่ากัน

ก้านชูอับเรณูรูป linear-subulate เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุม ภายในแบ่งเป็น 5 locules ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ drupe ขนาดเล็กรูป ellipsoid-ovoid สีแดง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้ง บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้อยอดอ่อนเป็นผักจิ้มสด

Toddalia asiatica (Linn.) Link. **เครื่องห้า**

รูปที่ 96

(Flora of Java 2: 101; 1965, Phengkai C. BKF. No. 95660)

ไม้เถาเลื้อย มีลำต้นยาวประมาณ 2-20 เมตร ตอนปลายกิ่งมีหนามสีน้ำตาลแดงปกคลุมหนาแน่น ใบประกอบแบบ trifoliolate เรียงแบบสลับ ใบย่อยรูป oblong-obovate ขนาด 1-2.5 x 3-10 เซนติเมตร โคนใบ acute ขอบใบหยักแบบ crenate-serrate ปลายใบ acuminate ผิวใบเรียบเกลี้ยง ไม่มีขนปกคลุม ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ดอกย่อยสีเขียวแกมเหลือง แยกเพศ ดอกตัวผู้มีก้านดอกย่อยยาว 3-6 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมี 4-5 กลีบ รูป ovate กลีบดอก 4-5 กลีบ รูป oblong ยาว 4-5 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้มี 4-5 อัน ติดที่ฐานของ disc ก้านชูอับเรณู filiform อับเรณูรูป oval ขนาด 1.5-2.5 มิลลิเมตร ดอกตัวเมีย มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม กลีบดอก 4-5 กลีบ รูป oblong ยาว 3-3.5 มิลลิเมตร มีเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 4-5 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ยอดเกสรตัวเมียแบบ broadly capitate ผลแบบ drupe รูป globose เมื่อแก่มีสีเหลือง มี 3-7 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้ง ที่ระดับความสูงประมาณ 900-1,100 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะ ใช้อยอดอ่อนเป็นผักจิ้มสด

Zanthoxylum acanthopodium DC. **กำจัดคอย**

รูปที่ 98

(Flora of British India 1: 498; 1875; J.F. Maxwell BKF. No. 98247; 74206)

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 5 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลมปกคลุม ใบประกอบแบบ imparipinnate เรียงแบบสลับ ใบย่อยรูป rhomboid-lanceolate ขนาด 1.5-3 x 3.5-7 เซนติเมตร โคนใบแบบ cuneate ขอบใบหยักแบบ dentate ดอกช่อออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ ก้านดอกสั้น กลีบดอกสีแดงเข้ม ดอกตัวผู้มีเกสรตัวผู้ 4 อัน เรียงสลับ

กับกลีบดอก ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1-5 carpels ผลแห้งแล้วแตกเป็น 2 ฝา เมล็ดกลม สีดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบแล้งและดิบชื้นที่ระดับความสูง 800-1000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มกราคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ผลเป็นเครื่องเทศปรุงอาหาร

Zanthoxylum limonella Alston

มะเขื่อน

รูปที่ 99

Z. rhetsa DC.

(Flora of Java 1: 496; 1968)

ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 10-20 เมตร เปลือกต้นสีขาว มีหนามเป็นรูปกรวยหรือรูปโค้งปกคลุมตามลำต้นและกิ่ง ทุกส่วนของพืชมีกลิ่นหอม ใบประกอบแบบขนนก เรียงแบบสลับ ก้านใบมีหนาม มีใบย่อย 10-28 ใบ ก้านใบย่อยสั้น ขนาด 0.2-1 เซนติเมตร ใบย่อยมีขนาด 1.5-7 x 5-14 เซนติเมตร รูป ovate-oblong โคนใบ oblique ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่น ปลายใบ acuminate ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด ช่อดอกยาว 6-21 เซนติเมตร ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีขาวอมเขียว ติดเป็นกระจุกอยู่ตอนบนของช่อดอก เป็นดอกแยกเพศ อยู่แยกต้น ดอกตัวผู้มีกลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอก 3-5 กลีบ รูป ovate-oblong เกสรตัวผู้ 4 อัน เรียงสลับกับกลีบดอก ดอกตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ผลแห้งกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7 มิลลิเมตร เมื่อแก่จะแตก เมล็ดกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในสวน

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-พฤศจิกายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ผลเป็นเครื่องเทศปรุงรสอาหาร

พืชเศรษฐกิจ เผ่าลัวะ จำหน่ายผล

วงศ์ Sapindaceae

Allophylus cobbe (Linn.) Raeuschel

ต่อไล่

รูปที่ 36

(Flora Malesiana 1 (3): 459-465; 1994)

ไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 1.5-3 เมตร ใบประกอบแบบ trifoliolate เรียงแบบสลับ ใบย่อยรูป oblong-ovate-elliptic ขนาด 1.5-10 x 2.5-20 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบหยัก

แบบ serrate ปลายใบแบบ acute-acuminate ก้านใบยาว 4.5-7 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ มีทรงดอกแบบ zygomorphic กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกกัน เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 4 กลีบ เกสรตัวผู้มี 8 อัน ดอกตัวเมียมี disc เป็นพูสีขาว มีรังไข่ แบบ superior ภายในมี 2 locules มี 1 ovule ยอดเกสรตัวเมีย แยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ drupe รูป globular-obovoid สีแดง เมื่อแห้งจะเปลี่ยนเป็นสีดำหรือน้ำตาล เมล็ดไม่มี aril

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบที่บริเวณค่อนข้างชื้น ข้างลำธาร

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลิ้วะ ใช้ต้นต้มน้ำดื่มแก้แพ้ท้อง

***Euphoria longan* Lour. ลำไยป่า**

(Flora of Java 2: 136; 1965)

ไม้ยืนต้น สูงประมาณ 5-7 เมตร กิ่งและลำต้นมีขนรูปดาวปกคลุมทั่วไป ใบประกอบแบบ paripinnate เรียงแบบ spiral มีใบย่อย 6-10 ใบ รูป oblong-lanceolate ขนาด 3-4 x 8-10 เซนติเมตร โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอดและซอกใบ ดอกย่อยขนาดเล็ก มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว มีฐานรองดอกแบบ disc รูปวงแหวน เกสรตัวผู้มี 8 อัน เกสรตัวเมียมี รังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ drupe รูป globose มี 1 เมล็ด สีดำ-น้ำตาล เป็นมันวาว มี aril สีขาวหุ้มเมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าลิ้วะ กินผลสุก

***Lepisanthes rubiginosa* (Roxb.) Leenh. มะหวด**

(Nimanong B. BKF. No. 47695)

ไม้พุ่ม สูง 0.5-1.5 เมตร ใบประกอบแบบ paripinnate เรียงแบบสลับ ใบย่อยรูป oblong-lanceolate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ raceme ออกจากซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic ก้านดอกย่อยมีขนาดสั้นมาก กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่ฐานเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เรียงแบบ imbricate กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาว มีฐานรองดอกแบบ disc รูปร่างเป็น 5 เหลี่ยม เกสรตัวผู้มี 8 อัน ก้านชูอับเรณูมีขนแบบ pillose ปกคลุมหนาแน่น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule

มี 1 ovule ก้านชูขอดเกสรตัวเมียมีขนาดสั้นมาก ติดอยู่แบบ persistent ขอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 lobes ผลแบบ berry มี 3 lobes สีเขียว เมื่อแก่มีสีแดง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าโปร่งและป่าละเมาะทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าดิน กินผลสุก

Nephelium hypoleucum Kurz คอแลน

(Flora of British India 1: 689; 1875)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ไม่ผลัดใบ สูง 10-20 เมตร ลำต้นตั้งตรง เปลือกต้นสีน้ำตาลคล้ำ ผิวเรียบ เรือนขอดเป็นพุ่มค่อนข้างทึบ ใบประกอบแบบ paripinnate เรียงแบบสลับ ยาว 20-30 เซนติเมตร มีใบย่อย 1-3 คู่ รูป oblong-obovate ติดตรงข้ามกัน ขนาด 3-8 x 10-20 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบ เรียบ เนื้อใบหนา หลังใบเกลี้ยงเป็นมัน ด้านท้องใบสีจาง ขอบใบเรียบ ดอกช่อขนาดใหญ่ออกที่ปลายกิ่ง ทุกส่วนของช่อดอกมีขนสีเทาปกคลุม ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีขาวอมเขียว กลีบเลี้ยงมีฐานเชื่อมกันเป็นรูปถ้วยปากกว้าง ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีขนนุ่มปกคลุมทั้งสองด้าน ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนปกคลุม ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ผลแบบ berry รูป oblong-ovoid ขนาด 1.5-2 x 2.5-3 เซนติเมตร ผิวด้านนอกขรุขระเป็นปมเล็กๆ กระจายทั่วไป ผลอ่อนสีเขียว พอแก่จัดเปลี่ยนเป็นสีแดงเข้ม มี 1 เมล็ด มี aril เป็นลักษณะเนื้อเยื่อใสๆ นำนํ้าหุ้มเมล็ดไว้

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในสวน

ระยะเวลาการออกดอกและผล กุมภาพันธ์-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าดิน กินผลสุก

วงศ์ Schizaeaceae

Lygodium sp. ย่านลิเภา

(Flora of Thailand 3(1): 62; 1979)

เป็นเฟินชนิดหนึ่ง มีลำต้น เลื้อยเกาะพันต้นไม้อื่น มีลำต้นแท้จริงอยู่ใต้ดิน ใบประกอบ เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 1-3 x 2-4 เซนติเมตร ขอบใบหยักไม่เท่ากัน มี spore อยู่ที่ขอบใบ ด้านท้องใบ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก สปอร์ออกตลอดปี
ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้อยอดอ่อนลวกเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Solanaceae

Capsicum frutescens Linn. พริก

(Flora of Java 2: 469; 1965)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 50-120 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral เป็นกระจุกอยู่บริเวณปลายกิ่ง รูป ovate-oblong-lanceolate ขนาด 1-5.5 x 1.5-10 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่น ปลายใบ acuminate ดอกออกเดี่ยวๆหรือเป็นช่อที่บริเวณซอกใบ ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงเป็นรูปถ้วย กลีบดอกสีขาวอมเขียวอ่อน มี 5 กลีบ เชื่อมกันเป็นหลอดสั้นๆ รูป rotate ปลายแยกเป็น 5 lobes เรียงแบบ valvate กลีบดอกบางย่น เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่ที่ปลายหลอดของกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ berry รูปทรงกระบอกหัวท้ายเรียว ขนาดแตกต่างกัน pericarp เหนียว สีเขียวเมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีแดง เมล็ดจำนวนมาก รูปร่างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ผลประกอบอาหาร

Lycopersicon esculentum Mill. มะเขือเทศ

(Flora of Java 2: 477; 1965)

พืชล้มลุกกึ่งพุ่มเตี้ย สูง 50-150 เซนติเมตร ตามลำต้นมีขนแบบ pubescent ปกคลุมทั่วไป ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 2.5-3 x 4-6 เซนติเมตร โคนใบกว้าง ขอบใบหยักเป็น lobe แบบ pinnatifid ปลายใบ acute ดอกออกเดี่ยว ๆหรือเป็นช่อแบบ panicle กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน ปลายแยก 5 แฉก ติดอยู่แบบ persistent กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอดสั้นๆ รูป rotate ปลายแยกเป็น 5 lobes สีเหลืองอ่อน เกสรตัวผู้มี 5 อัน มีอับเรณูเชื่อมกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ berry รูป globose-oblong เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม
ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ ใช้ผลประกอบอาหาร

Physalis minima Linn. หล้าต้อมต็อก

(Flora of Java 2: 468; 1965)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว สูง 30-50 เซนติเมตร ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 1-6 x 1.5-9 เซนติเมตร ก้านใบและผิวใบทั้งสองด้านมีขนปกคลุมหนาแน่น ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีกลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูปหลอดกว้าง ปลายแยกเป็น 5 lobes สีเหลืองแกมเขียว ด้านล่างของแต่ละ lobe มีจุดสีน้ำตาล เกสรตัวผู้มี 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก ก้านชูอับเรณูเกลี้ยง ไม่มีขน อับเรณูรูปร่าง oblong มี 2-cells แตกตามยาว เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules มี ovules จำนวนมาก ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย รูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ berry ก่อนข้างกลม ขนาด 12-14 มิลลิเมตร ถูกหุ้มด้วยกลีบเลี้ยงที่ยังคงอยู่ (calyx persistent) ขนาด 1.5-2.5 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นอยู่ทั่วไปใน

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม แก้อาการตัวบวม

Solanum erianthum D. Don. ข่าแป้ง

รูปที่ 90

(Flora of British India 4: 230; 1883)

ไม้พุ่มขนาดใหญ่ถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 2-4 เมตร มีขนสาขาคาย สีขาว ปกคลุมทุกส่วนของต้น ใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral เห็นเป็นกระจุกที่บริเวณปลายกิ่ง รูป ovate-lanceolate ขนาด 3.5-5 x 10-12 เซนติเมตร ขอบใบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ช่อดอกหนึ่ง ๆ มีดอกย่อย 3-5 ดอก กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ โคนกลีบเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูป dentate ติดอยู่แบบ persistent มีขนปกคลุม กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เชื่อมกันเป็นหลอดสั้นๆ รูป rotate กลีบดอกบางและขุ่น เกสรตัวผู้มี 5 อัน มีอับเรณูเชื่อมกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ผลแบบ berry รูป globose ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.8-1.2 เซนติเมตร เมล็ดจำนวนมาก รูปร่างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า ขึ้นในป่าโปร่งทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ฆ่าขม ใช้รากฆ่าเป้ง มะแว้งต้น หญ้าขัด หญ้าคา หญ้าปากควาย
 ลับหมื่นน้อย ผักคืด อย่างละ 3 ราก และใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด
 แขน้ำคั้นช่วยลดไข้เด็ก

***Solanum indicum* Linn. มะแว้งต้น**

(Flora of British India 4: 234; 1883)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.75-1.5 เมตร ลำต้นมีขนนุ่มสั้นปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ
 รูป ovate-oblong ขอบใบเรียบหรือหยักเป็น lobes ตื้นๆ ดอกช่อแบบ cyme มีดอกย่อยสมบูรณ์
 เพศ ทรงดอกแบบ actinomorphic ก้านดอกย่อยค่อนข้างสั้น กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่โคนกลีบ
 ปลายแยกเป็น 5 แฉก ติดอยู่จนเป็นผล กลีบดอกเชื่อมกันที่โคนกลีบ ปลายแยกเป็น 5 แฉก
 รูป rotate สีม่วง เนื้อกลีบย่น เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก มีอับเรณูเชื่อมกัน เกสรตัวเมียมี
 รังไข่แบบ superior ภายในมี 2 carpels มี 2 locules แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนัง
 รังไข่แบบ axile placentation ก้านชูออดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ผลแบบ berry รูป globose ขนาดเส้น
 ผ่าศูนย์กลาง 0.5-0.8 เซนติเมตร สีเขียว เมื่อแก่มีสีเหลืองส้ม ใส

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่ขึ้น

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร ฆ่าขม ใช้รากฆ่าเป้ง มะแว้งต้น หญ้าขัด หญ้าคา หญ้าปากควาย
 ลับหมื่นน้อย ผักคืด อย่างละ 3 ราก และใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด
 แขน้ำคั้นช่วยลดไข้เด็ก

***Solanum melongena* Linn. มะเขือขาว**

รูปที่ 91

(Flora of Java 2: 474; 1965)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 30-70 เซนติเมตร ลำต้นเกลี้ยงไม่มีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ
 รูป rounded-lanceolate หรือ broadly ovate ขนาด 6-8 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน
 ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบแบบ acute หรือ obtuse ใบอ่อนมีสีเขียวจาง
 ขอบใบม้วนเข้าหาเส้นกลางใบ เห็นเส้นใบชัดเจน ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ
 สีเขียว ติดอยู่จนกระทั่งเป็นผล กลีบดอกเชื่อมกันที่โคนเป็นรูป rotate ปลายแยกเป็น 5 แฉก
 กลีบดอกสีม่วงอ่อน กลีบดอกย่น มีเกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก อับเรณูรูป oblong
 สีเหลืองทอง เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules แต่ละ locule มี ovule

จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ berry รูปร่างกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.5-5.5 เซนติเมตร เมื่อสุกมีสีเหลือง-น้ำตาล เมล็ดมีจำนวนมาก รูปร่างกลมและแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก .ในที่โปร่งค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะ ใช้ผลและยอดอ่อนใส่แกงหรือต้มเป็นผักจิ้ม

Solanum nigrum Linn. มะแว้งนก

(Flora of Java 2: 471; 1965)

พืชรูปร่างสูง 40-100 เซนติเมตร ลำต้นเป็นร่องตามแนวยาว ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-oblong หรือ oblong-lanceolate ขนาด 6-8 x 10-16 เซนติเมตร ดอกช่อแบบ raceme ในแต่ละช่อดอกมีดอกย่อย 2-20 ดอก ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว รูป oblong มีขนปกคลุมหนาแน่น เกสรตัวผู้มี 5 อัน ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูแตกตามรูด้านบน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules มี ovule จำนวนมาก ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย รูปร่าง filiform ผลแบบ berry รูป globose ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.4-0.8 เซนติเมตร สีเขียว เมื่อแก่จะมีสีม่วง-ดำ เมล็ด มีจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไปในบริเวณหมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-เมษายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้ผลและยอดอ่อนใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

Solanum spirale Roxb. ผักติ๊ด

(Flora of British India 4: 230; 1883)

ไม้พุ่ม สูง 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 2-5 x 3-15 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเป็นคลื่น ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบ หรือปลายยอด ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ actinomorphic มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนกลีบเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ติดอยู่จนเป็นผล กลีบดอกเชื่อมกันที่โคนกลีบ ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูป rotate มีสีขาว เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก มีอับเรณูเชื่อมกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 carpels มี 2 locules แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ผลแบบ berry รูป globose ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-1 เซนติเมตร สีเขียว เมื่อแก่จะมีสีดำ

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากฝักคืด มะแว้งขมุ หญ้าขัด หญ้าคา หญ้าปากควาย
 ลับหมื่นน้อย และชำแป้ง อย่างละ 3 ราก ใส่ข้าวสาร 7 เมล็ด
 แช่น้ำคั้น รักษาไข้ในเด็ก
เผ่าถิ่น ใช้ฝักคืด 3 ใบ ตะไคร้ 3 กาบ หญ้าปากควาย 3 ต้น แช่
 น้ำคั้นลดไข้เด็ก

พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ยอดอ่อนใส่แกง คัม หรือเป็นผักจิ้ม

***Solanum torvum* Linn. มะเขือพวง**

(Flora of Java 2: 475; 1965)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 1-2 เมตร ลำต้นมีขนนุ่มสั้นๆ สีขาวปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ
 รูป oval-ovate-elliptic ขนาด 5-30 x 13-25 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบหรือหยักเป็น
 คลื่นแบบ undulate ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ cyme ก้านช่อดอกสั้นหรือติดแบบ sessile
 มีดอกย่อยจำนวนมาก ก้านดอกย่อยมีขนที่เป็นต่อมปกคลุมหนาแน่น และอาจพบขนรูปดาวด้วย
 กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่โคนกลีบ ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 4-6 มิลลิเมตร มีขนรูปดาวปกคลุม
 กลีบดอกเชื่อมกันที่โคนกลีบ ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูป rotate สีขาว ตรงกลางดอกเห็นสีเหลือง
 ของเกสรตัวผู้ชัดเจน เกสรตัวผู้มี 5 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก ก้านชูอับเรณูอยู่อิสระจากกัน มีอับเรณู
 เชื่อมกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior บริเวณที่ติดกับก้านชูอับเรณูของเกสรตัวเมีย มีขนที่เป็นต่อม
 ขนาดเล็ก ๆ ปกคลุม ภายในมี 2 carpels มี 2 locules มี ovules จำนวนมาก ผลแบบ berry
 รูป globose ขนาด 1-1.5 เซนติเมตร เมล็ด มีจำนวนมาก รูปร่างกลมค่อนข้างแบน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ผลต้มเป็นผักจิ้มหรือใส่แกง

***Solanum xanthocarpum* Schrad & Wendl. มะเขือขึ้น**

(Flora of Java 2: 472; 1965)

พืชล้มลุกกึ่งไม้พุ่ม สูง 60-150 เมตร มีขนแบบ pubescent และหนามปกคลุมตามลำต้น
 ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 4-7 x 5-8 เซนติเมตร โคนใบ broadly rounded-
 truncate ขอบใบหยักเป็น lobes กว้าง ๆ ปลายใบ acute ผิวใบทั้งสองด้านมีหนามและมีขนรูปดาว
 ปกคลุม ดอกออกเดี่ยว ๆ หรือเป็นช่อดอก มักออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่โคน ปลายแยก

เป็น 5 กลีบ ติดอยู่แบบ persistent กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูป rotate สีม่วง มีขนรูปดาวปกคลุม กลีบดอกยับย่น เกสรตัวผู้มี 5 อัน อับเรณูสีเหลือง เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 2 locules มี ovule จำนวนมาก ก้านชูยอดเกสรตัวเมียรูปร่าง filiform ยอดเกสรตัวเมียแบบ capitate ผลแบบ berry รูป globose ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2 เซนติเมตร เปลือกผลเมื่อแก่เต็มที่มีสีเหลือง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก บริเวณที่ชื้น
ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม
ประโยชน์ พืชอาหาร ฝักรูปร่างกลม ใช้ผลใส่แกงหรือเป็นผักจิ้ม

วงศ์ Sonneratiaceae

Duabanga grandiflora Walp. ตุ่มแต่น

(Flora of Thailand 5 (4): 435; 1992)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 15-35 เมตร ทุกส่วนของพืชเกลี้ยง ไม่มีขน กิ่งอ่อนเป็นรูปสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามกัน รูป ovate-oblong ขนาด 4-10 x 10-24 เซนติเมตร โคนใบโค้งมนหรือเกือบเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate เนื้อใบค่อนข้างหนา มีเส้นใบย่อย 12-28 คู่ ก้านใบอวบและหนา ขนาด 3-9 มิลลิเมตร ดอกช่อแบบ corymb ออกที่ปลายยอดและปลายกิ่ง ดอกย่อยมีขนาดใหญ่ เห็นชัดเจน สีขาว บานเวลากลางคืน มีกลิ่นเหม็น ก้านดอกย่อยหนาและยาวประมาณ 3-4 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 4-8 lobes เนื้อกลีบหนาและติดอยู่จนเป็นผล กลีบดอกมี 6(-7) กลีบ สีขาว กลีบดอกบาง ยับย่น เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก เรียงเป็น 2 ชั้น อับเรณูโค้ง ติดกับก้านชูอับเรณูแบบ versatile เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 10 locules หรืออาจมากกว่า มี ovules จำนวนมาก ผลแบบ capsule รูป ovoid-globose ขนาด 2.7-3.4 x 3-4 เซนติเมตร สีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบตามป่าเบญจพรรณและป่าดิบเขา
ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม
ประโยชน์ พืชสร้างที่อยู่อาศัย ฝักรูปร่างกลม ใช้เนื้อไม้สร้างบ้านเรือน

วงศ์ Sterculiaceae

Helicteres plebeja Kurz จัด

(Flora of British India 1: 366; 1874)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก เจริญชานตามแนวพื้นดิน ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป elliptic-ovate ขนาด 0.5-2 x 4-6 เซนติเมตร โคนใบ oblique ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute ดอกเดี่ยวออกจากซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีขนปกคลุม มีเกสรตัวผู้ 15 อัน ที่สมบูรณ์มี 10 อัน อีก 5 อัน เป็นเกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน ก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 5 locules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 4 แฉก ผลแบบ capsule รูป oblong-lanceolate

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบทั่วไปในป่าใกล้หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าละวะ ใช้รากฝนน้ำดื่ม รักษาอาการปวดท้อง จากโรคกระเพาะ
พืชอาหาร เผ่าถิ่น ใช้ใบชงยี้พอกบาดแผลช่วยห้ามเลือด

Sterculia laevis Wall. ex Hook. ลั่นจั่ว

รูปที่ 98

(Flora of Java 1: 413; 1963)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก ไม้ผลัดใบ สูงประมาณ 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป elliptic-oblong ผิวใบเกลี้ยงหรืออาจมีขนปกคลุมอยู่ประปราย ก้านใบยาว 2-5 เซนติเมตร มีต่อมที่โคนก้านใบ ดอกช่อออกจากซอกใบ ห้อยลง แต่ละช่อมีจำนวนดอกย่อยไม่มากนัก ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีเขียว-ครีม กลีบเลี้ยงเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 lobes ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้มี 5-15 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 3-6 carpels มี ovules ตั้งแต่ 2 อันถึงจำนวนมาก ผลแบบ capsule รูป oblong ขนาด 4-5 เซนติเมตร แบ่งเป็น 3 พู เปลือกหนา เมื่อแก่จัดมีสีแดง ด้านนอกมีขนนุ่ม และจะแตกตามรอยแยกของ locule เมล็ดสีดำเข้ม รูปกลมรี ขนาด 0.4-0.6 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในที่ค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้รากคั้นน้ำดื่มบำรุงครรภ์

วงศ์ Taccaceae

Tacca chantrieri Andre คิง

รูปที่ 98

(Flora of Thailand 6 (1): 3-5; 1993)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบเดี่ยว ออกจากโคนต้น รูป elliptic หรือ oblong-lanceolate ขนาด 6-18 x 25-60 เซนติเมตร โคนใบ cuneate หรืออาจพบว่าเป็น oblique บ้าง ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate-cuspidate ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขน มีเส้นใบย่อย 8-10 คู่ ก้านใบยาว 15-30 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาวได้ถึง 70 เซนติเมตร แต่ละช่อดอกมีดอกย่อย 4-6(-25) ดอก มีใบประดับรองรับช่อดอกไว้ 2 คู่ สีเขียวถึงสีม่วงดำ ฐานดอก รูป ovate หรือ lanceolate คู่ที่อยู่ ด้านในรูป ovate หรือ obovate ใบประดับรองรับดอกย่อยรูปร่าง filiform มี 6-25 อัน สีเขียวซีด-สี ม่วงดำ ดอกย่อยติดแบบ decussate sessile มี perianth 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น มี 3 กลีบ ที่อยู่ ชั้นนอก รูป ovate หรือ triangular ขนาด 3-8 x 5-12 มิลลิเมตร อีก 3 กลีบอยู่ ชั้นใน ขนาด 4-11 x 4-12 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 6 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 3 carpels มี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ berry-like รูป สามเหลี่ยม มี perianth ติดอยู่ จนเป็นผล เมล็ด มีจำนวนมาก รูป reniform ขนาด 2-2.3 x 3-4 มิลลิเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขา บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าลัวะ ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วงเผ่าถิ่น ใช้เหง้า ตากแห้งนำมาฝนน้ำดื่มรักษาอาการเบื่ออาหารพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าลัวะ ใช้ต้นประกอบพิธีโสลอด*Tacca plantaginea* (Hence) Drenth หนวดเสือ*Schizocarpa plantaginea* Hance

(Flora of Thailand 6 (1): 5; 1993)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบเดี่ยว มี 3-8 ใบ รูป lanceolate ขนาด 3-8 x 10-35 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ปลายใบ acuminate มีเส้นใบย่อย 3-5 คู่ ก้านใบมีกาบหุ้มลำต้น ยาว 8-30 เซนติเมตร ดอกช่อออกจากโคนต้น (scape) ก้านช่อดอกยาว 1-6 เซนติเมตร หรืออาจ ยาวได้ถึง 25 เซนติเมตร แต่ละช่อดอกมีดอกย่อย 6-20 ดอก มี involucre bracts 2 คู่ เรียงแบบ opposite decussate และติดแบบ sessile คู่ที่อยู่ด้านนอก รูป ovate ขนาด 0.5-2 x 1-3 เซนติเมตร คู่ด้านในรูป ovate ขนาด 0.3-1 x 0.5-2.5 เซนติเมตร สีเขียวหรือสีน้ำตาล-ม่วงดำ ดอกย่อยมี

perianth 6 กลีบ มี 3 กลีบที่อยู่ด้านนอก รูป ovate-triangular ขนาด 2-5 x 5-11 เซนติเมตร อีก 3 กลีบอยู่ด้านใน รูป broadly ovate ขนาด 4-5 x 4-5 เซนติเมตร เกสรตัวผู้มี 6 อัน มีสีเขียว ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 3 carpels มี 1 locule มี ovule ติดกับผนังรังไข่แบบ parietal placentation ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแห้งไม่แตก รูปสามเหลี่ยมหรือรูปกรวย ขนาดประมาณ 0.7-1 เซนติเมตร มี perianth ติดอยู่จนเป็นผล เมล็ดรูป oblong-ovoid ขนาด 0.6-1 x 2-2.5 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอกและผล พฤษภาคม-กันยายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ตำบม ใช้เหง้าต้มน้ำดื่มรักษาอาการท้อง

วงศ์ Theaceae

Schima wallichii Korth. มังตาน, ทะโล้

รูปที่ 87

(Flora of Thailand 2 (2): 144-145; 1972)

ไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ สูง 15-20 เมตร เปลือกต้นสีเทาปนน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป elliptic ขนาด 3-4 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบ cuneate ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ดอกเดี่ยวออกจากซอกใบ มีกลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เกสรตัวผู้ จำนวนมาก อับเรณูสีเหลือง เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 5 locules ผลแบบ capsule รูปทรงกลม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขา

ระยะเวลาการออกดอกและผล มีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร ตำบม ใช้ใบทะโล้และใบอ่อนสอยดาว นึ่งแล้วตำใส่เกลือให้วัวกินจะทำให้ร่างกายแข็งแรง

Thea chinensis Seem. ชาป่า (เมี่ยง)

รูปที่ 94

Camellia chinensis Seem.

(Flora of British India 1: 292; 1874)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 2-5 เมตร ทรงพุ่มค่อนข้างแน่น ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป rounded-ovate ขนาด 3-5 x 6-10 เซนติเมตร ขอบใบหยักแบบ dentate ปลายใบ acute หลังใบมีสีเขียวเข้ม ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียว กลีบแข็ง กลีบดอก 5 กลีบ มีสีขาว ปลายกลีบหยักเว้า ร่วงง่าย ดอกมีกลิ่นหอม เกสรตัวผู้ จำนวนมาก สีเหลือง ก้านชูอับเรณูที่อยู่

ชั้นนอก มักเชื่อมติดกัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มีขนสีน้ำตาลปกคลุม ภายในแบ่งเป็น 3 locules ในแต่ละ locule มี 4 ovules ยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบ loculicidal capsule รูปร่างกลม แข็ง เมื่อแก่จะแตกเป็น 3 แฉก เมล็ดกลม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ในที่โปร่ง

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชเศรษฐกิจ เผ่าถั่ว ปลูกเก็บใบอ่อนขาย

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมิ้น เผ่าถั่ว และ เผ่าถั่ว ใช้ใบหมักสำหรับอมหรือเคี้ยว

วงศ์ Tiliaceae

Microcos paniculata Linn. พลับพลาย

รูปที่ 73

Grewia paniculata Roxb.

(Flora of Thailand 6 (1): 34; 1993)

ไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป obovate ขนาด 4-8 x 8-17 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบหรือหยักแบบ serrate แผ่นใบมีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน มีเส้นใบ 3 เส้น ออกจากบริเวณฐานใบ มีเส้นใบย่อย 4-6 คู่ ดอกช่อแบบ cyme ออกที่ซอกใบและปลายยอด ช่อดอกยาว 3-15 เซนติเมตร ดอกที่ยังตูมรูปร่างกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 มิลลิเมตร ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ มีส่วนประกอบของดอกเป็น 5 หรือทวิคูณ กลีบเลี้ยงแยกกัน ผิวด้านในเกลี้ยง ไม่มีขนปกคลุม ส่วนด้านนอกมีขนปกคลุม กลีบดอกแยกกัน ผิวเกลี้ยงไม่มีขน ที่ฐานมีต่อมรูปสามเหลี่ยม caducous เกสรตัวผู้จำนวนมาก แยกกัน ไม่มีขนปกคลุม มีอับเรณูแบบ dorsifixed โค้ง แตกตามยาว เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior รูป ovoid ภายในมี 2-4 locules ในแต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแบบ subulate ผลแบบ drupe รูปร่าง globose-ellipsoid ขนาด 0.5-1 x 1-1.5 เซนติเมตร เปลือกผลชั้นนอกเหนียวและมีขนปกคลุม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณและป่าดิบเขา

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมิ้น ใช้เปลือกคั้นด้านในแช่น้ำดื่มรักษาอาการอาหารเป็นพิษ

วงศ์ Trilliaceae

Paris polyphylla Smith. ตีนตุ้งคอย

รูปที่ 78

(BGO. Staff. QBG. No. 5618)

พืชล้มลุก สูง 30-70 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบเดี่ยว เรียงแบบ whorled มีใบย่อย 6-7 ใบ ก้านใบยาว 3-6 เซนติเมตร รูป obovate-oblongate ขนาด 9-12 x 17-20 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute-acuminate มีดอกเดี่ยว 1 ดอก ออกที่ปลายยอด กลีบเลี้ยงสีเขียว มี 7 กลีบ รูป elliptic-lanceolate ขนาด 2-2.5 x 6.5-7.5 เซนติเมตร กลีบดอก สีเขียวอ่อนแกมเหลือง 7 กลีบ มีลักษณะเป็นเส้นเรียวยาว 5-6.5 เซนติเมตร เกสรตัวผู้จำนวนมาก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแยกเป็น 4 แฉก มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ capsule เมล็ดแข็ง

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบชื้น

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าถั่ว ใช้รากต้มน้ำดื่ม รักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติ

วงศ์ Ulmaceae

Trema orientalis Bl. พังแหรใหญ่

(Flora of British India 4: 484; 1884)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate ขนาด 1.5-3 x 5-10 เซนติเมตร โคนใบ slightly oblique ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acuminate ผิวใบด้านบนมีขนสาวยาว ด้านล่างมีขนนุ่มสีขาวปกคลุม เส้นใบเห็นชัดด้านท้องใบ คู่แรกออกจากฐานใบ ดอกช่อแบบ cyme ออกจากซอกใบใกล้ปลายกิ่ง เป็นกระจุกหนาแน่น ดอกย่อยขนาดเล็ก แยกเพศ ดอกตัวผู้ มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ เกสรตัวผู้ 4-5 อัน ดอกตัวเมีย มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ มีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแบบ terminal ผลแบบ drupe ขนาดเล็ก รูปไข่

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมิ้น ใช้ยอดอ่อนใส่แกง

วงศ์ Umbelliferae

Centella asiatica Urban บัวบก

(Flora of Thailand 5 (4): 447; 1991)

พืชล้มลุก มีอายุหลายปี เลื้อยขนานไปกับพื้นดิน มีรากพิเศษออกจากบริเวณข้อ ใบเดี่ยว เรียงเป็นกระจุกแบบ rosettes ในแต่ละ 1 rosette มีใบย่อย 1-4 ใบ รูป reniform ขนาด 0.5-4.5 x 0.8-5.5 เซนติเมตร ขอบใบ crenate ผิวใบเกลี้ยงไม่มีขนหรืออาจมีขนแบบ villous ปกคลุมผิวใบ ด้านล่าง ก้านใบยาว 0.5-25 เซนติเมตร โคนก้านใบแผ่ออกเป็นปีกเล็กน้อย เกลี้ยงไม่มีขนหรือมี ขนแบบ villous ปกคลุมหนาแน่น ดอกช่อแบบ compound umbel ออกจากข้อใบ มีใบประดับ รองรับไว้ รูป ovate-elliptic มีลักษณะเป็นแบบ scarious ก้านดอกย่อยสั้นมาก กลีบเลี้ยงรูป obsoletate กลีบดอก 5 กลีบ สีม่วง-ชมพู เกสรตัวผู้ 5 อัน อยู่สลับกับกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่ แบบ inferior ภายในมี 2 carpels มี 2 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ก้านชูยอดเกสรตัวเมียแยก เป็น 2 แฉก ผลแบบ schizocarp เมื่อแก่จะแตกเป็น 2 mericarps เปลือกผลค่อนข้างหนา

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบบริเวณที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก ออกดอกเป็นช่วง ตลอดปี

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าขมุ ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม รักษาโรคปวดบวม*Coriandrum sativum* Linn. ผักชี

(Flora of Thailand 5 (4): 450; 1992)

พืชล้มลุก ลำต้นเรียวเล็ก สูง 10-40 เซนติเมตร มักมีร่องตามแนวยาวของลำต้น มักแตกกิ่ง ก้านมาก ใบประกอบแบบขนนก 1-3 ชั้น รูปร่างเรียวยาว ใบที่อยู่ด้านล่างมักร่วงง่าย ส่วนใบที่อยู่ ดิดลำต้นมักมีก้านใบสั้น โคนของก้านใบแผ่เป็น sheath หุ้มลำต้นไว้ ดอกช่อแบบ compound umbel ออกที่ปลายยอดและปลายกิ่ง มีใบประดับรองรับไว้ 2-3 กลีบ กลีบเลี้ยงมีขนาดไม่เท่ากัน ดิดอยู่แบบ persistent กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวหรือสีชมพู เกสรตัวผู้มี 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่ แบบ inferior ภายในมี 2 carpels มี 2 locules แต่ละ locule 1 ovule ผลแบบ schizocarp รูปร่าง กลม ขนาดประมาณ 3 x 3 มิลลิเมตร สีน้ำตาลซีด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าลัวะและเผ่าถิ่น ใช้ทั้งต้นประกอบอาหาร มีกลิ่นหอม

***Eryngium foetidum* Linn. ผักชีฝรั่ง**

(Flora of Thailand 5 (4): 449; 1992)

พืชล้มลุก อายุ 2 ปี ลำต้นตั้งตรง สูง 6-35 เซนติเมตร มักมีลักษณะเป็นร่องยาวตามแนวของลำต้น ใบที่อยู่ด้านล่างเรียงเป็นกระจุกแบบ rosette ขนาด 1-3.5 x 3.5-16 เซนติเมตร รูปใบแบบ elliptic-obovate ขอบใบ spinose-dentate ปลายใบ obtuse ก้านใบสั้นและกว้าง ใบที่เป็น cauline leaves ขนาดใหญ่ถึง 6.5 x 1.5 เซนติเมตร มีหนามแหลมปกคลุม ดอกช่อแบบ compound umbel แตกกิ่งมาก ดอกย่อยจำนวนมาก อยู่หนาแน่น มีใบประดับรองรับไว้ รูป elliptic ขนาดประมาณ 1-2.5 เซนติเมตร กลีบดอกขนาดเล็ก สีขาว เกสรตัวผู้มี 5 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในมี 2 carpels มี 2 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ผลแบบ schizocarp รูปไข่ เมื่อแก่จะแตกเป็น 2 mericarps

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก สวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าถิ่น ใช้ใบประกอบอาหาร เป็นเครื่องเทศ มีกลิ่นหอม

วงศ์ Urticaceae***Boehmeria nivea* Gaud. ป่านรามิ**

(Flora of British India 5: 576; 1888)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 80-120 เซนติเมตร ลำต้นมีขนสั้น ๆ สีขาวปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป ovate-lanceolate บริเวณหลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบสีขาว มีเส้นใบออกจากบริเวณโคนใบ 3 เส้น เห็นชัดเจน โคนใบกลมกว้าง ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acuminate ช่อดอกแบบ cyme ออกที่ซอกใบเป็นกลุ่ม ดอกย่อยแยกเพศ ดอกตัวผู้มี perianth 4-5 lobes เกสรตัวผู้ 4-5 อัน เรียงตรงข้ามกับ perianth ดอกตัวเมียมี perianth เป็นหลอด มักเป็น oblique ภายในมี 1 locule มี 1 ovule ก้านชูยอดเกสรตัวเมีย 1 อัน ผลแบบ achene

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก

ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-ธันวาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ ใช้เปลือกต้นมัดของ

เผ่าละว้า ใช้เปลือกต้นสานเป็นสวิงจับปลา

วงศ์ Verbenaceae

Clerodendrum viscosum Vent. นางแย้มขาว

(Flora of Java 2: 611; 1965)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.30-1.50 เมตร กิ่งที่อยู่บริเวณยอดอ่อนเป็นรูปสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้ามกัน รูป broadly-ovate ขนาดใบ 7-9 x 10-14 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจหรือ truncate ขอบใบหยักแบบ serrate หลังใบค่อนข้างเรียบ ท้องใบมีขนสั้นๆ กระจายทั่วไป ดอกช่อแบบ cymose ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีทรงดอกแบบ zygomorphic มีกลีบเลี้ยง 5-8 กลีบ กลีบดอกสีขาว เชื่อมกันเป็นหลอดทรงสูง ส่วนปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 4 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ก้านชูออดเกสรตัวเมียยาว ปลายแยกเป็นพู่ขนาดเล็ก 2 อัน ผลแบบ drupe รูปกลมหรือรูปไข่ ค่อนข้างแบน เห็นเป็น 4 พู ชัดเจน

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบได้ทั่วไปในหมู่บ้าน และป่ารอบๆ หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก ตุลาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละว้าและเผ่าอื่น ใช้ยอดอ่อนต้มน้ำพริก

Gmelina arborea Roxb. ช้อ

รูปที่ 64

(Flora of British India 4: 581; 1885)

ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ สูง 12-25 เมตร เปลือกต้นมีผิวเรียบสีขาวอมเทา ใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ตรงกันข้าม รูปไข่หรือรูปหัวใจ ขนาด 8-10 x 20-25 เซนติเมตร โคนใบมน ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute-acuminate ดอกช่อออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ก้านช่อดอกมีขนสีน้ำตาลปกคลุม ช่อดอกยาวประมาณ 30 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงขนาดเล็กเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอกเชื่อมกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็น 5 lobes ขนาดไม่เท่ากัน สีเหลือง-น้ำตาล ขนาดบานเต็มที่ประมาณ 3 เซนติเมตร เกสรตัวผู้มี 4 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ผลแบบ berry รูป ovate หรือ oval ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.8-2.2 เซนติเมตร เปลือกผล หนา เมื่อแก่สีเหลือง มี 1-2 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสร้างที่อยู่อาศัย เผ่าขมุ และเผ่าอื่น ใช้ไม้สร้างบ้านเรือน

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าอื่น ใช้ไม้ทำไถหนึ่งข้าง

Volkameria fragrans Vent. นางแย้ม

Clerodendrum fragrans (Vent.) Willd.

(Flora of Java 2: 610; 1965)

ไม้พุ่ม มีลำต้นตั้งตรง สูง 1.5-3 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบตรงข้าม รูป ovate ขนาด 8-11 x 12-16 เซนติเมตร ผิวใบทั้งสองด้านมีขนละเอียดปกคลุม ดอกช่อออกที่ปลายกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมากอัดกันแน่น กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่โคน ตอนปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกจำนวนมาก สีขาวแกมชมพู เรียงเป็น 3 วง มีเกสรตัวผู้ 3 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 5 carpels ก้านชูออดเกสรตัวเมียว ยอคเกสรตัวเมียมีสีน้ำตาล-ส้ม ผลแบบ drupe

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูก ประดับในบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ ใ้ข้ขุดอ่อนกินสด

วงศ์ Vitidaceae

Ampelocissus martinii Planch. ส้มกุ่ม

(R. Pooma BKF. No. 98970; J.F. Maxwell. BKF. No. 92246)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ ลำต้นแก่จะกลวง มีขนสีแดง ยาว และแข็งปกคลุมลำต้นอย่างหนาแน่น มีมือเกาะ (tendril) ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ มี 3-5 lobes ขนาด 4-12 x 4.5-13 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1-5 เซนติเมตร ฐานใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบ acute-acuminate ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสีเหลืองสะท้อนแสงปกคลุมหนาแน่น กิ่งอ่อนสีน้ำตาลแดง ดอกช่อแบบ raceme ออกตรงข้ามกับใบ ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงเชื่อมกันที่โคน กลีบ ปลายแยกเป็น 4-5 แฉก กลีบดอกแยกกัน มี 4-5 กลีบ เกสรตัวผู้ 4-5 อัน เรียงตรงข้ามกับกลีบดอก อับเรณูติดกับก้านชูอับเรณูแบบ medifixed เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior มี disc อยู่ระหว่างเกสรตัวผู้กับรังไข่ มักมี 5-10 ร่อง ภายในมี 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ก้านชูออดเกสรตัวเมียสั้นและหนา ยอคเกสรตัวเมียมีขนาดเล็ก ผลแบบ berry มี 2-4 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ พืชอาหาร ใ้ข้ขุดอ่อนกินสด

***Cissus hastata* Miq. ส้มลั่นดาน**

(Flora of Java 2: 92; 1965)

พืชล้มลุกเลื้อยเกาะ มีมือเกาะออกจากซอกใบ ปลายแยกเป็น 2 แฉก ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-triangular ขนาด 5.5-9.5 x 8-11 เซนติเมตร โคนใบรูป cordate-saggitate ขอบใบหยักแบบ serrate ปลายใบ acute-acuminate ก้านใบยาว 3-7.5 เซนติเมตร หูใบขนาดใหญ่ เห็นชัดเจน ดอกช่อแบบ cyme กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกกัน เกสรตัวผู้ 4 อัน ติดตรงข้ามกับกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในแบ่งเป็น 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ยอดเกสรตัวเมีย ขนาดเล็ก ผล แบบ berry

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าเบญจพรรณ บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะ ใช้ยอดอ่อนเป็นผักจิ้ม

Xanthophyllaceae***Xanthophyllum flavescens* Roxb. ขางขาว**

(Flora of British India 1: 209; 1878)

ไม้ยืนต้น สูง 5-7 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-ovate ขนาด 3.5-5 x 10-16 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบหยักเป็นคลื่น ปลายใบแบบ acute-acuminate ผิวใบด้านบนเป็นมันวาว เนื้อใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง สีเขียวแกมเหลือง เมื่อแห้งมีสีเหลือง ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อดอกสั้น ดอกย่อยสีเหลือง สมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยเรียวเล็ก มีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอก 4-5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน มี 1 กลีบที่มีรูปร่างคล้ายท้องเรือ เกสรตัวผู้ทั้งหมด 8 อัน มี 2 อันอยู่ต่ำกว่ารังไข่ อีก 6 อันติดที่ฐานของกลีบดอก เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ superior ภายในมี 1 locule มี 4 ovules ก้านชูดอกเกสรตัวเมียโค้ง ผลแบบ indehiscent มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขา บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าละวะ ใช้ใบขางขาวรวมกับเหง้าไพลฝนน้ำทาบริเวณตุ่มคัน

วงศ์ Zingiberaceae

Achasma macrocheilos Backer ปุ่โตใหญ่

รูปที่ 32

(Flora of british India 6: 235; 1892)

พืชล้มลุก อายุหลายปี ทุกส่วนของพืชมีกลิ่นหอม มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ลำต้นเหนือดินสูง 2-4 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับซ้ายขวา รูป oblong-lanceolate ขนาด 6-10 x 30-50 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ดอกช่อแบบ spike-radical ออกจากโคนต้น มีใบประดับสีแดงรองรับไว้ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สีแดง มีทรงดอกแบบ zygomorphic กลีบดอกมี 6 กลีบ กลีบที่เป็น labellum ยาวประมาณ 3-5 เซนติเมตร ขอบด้านข้างม้วนเข้าด้านใน เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์มี 1 อัน ก้านชูอับเรณูสั้น เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules มี ovule จำนวนมาก เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบ บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-สิงหาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะและเผ่าจีน กินผลสุก

Amomum sp. กุ๊ก

รูปที่ 35

(Flora of Java 3: 51, 1968)

พืชล้มลุก มีอายุหลายปี ทุกส่วนของพืชมีกลิ่นหอม มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome มีลำต้นเหนือดินสีเขียวเข้ม อวบน้ำ สูงได้ถึง 2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเป็นสองแถวสลับซ้ายขวา ใบที่อยู่ด้านล่างรูป elliptic-lanceolate ส่วนใบที่อยู่ใกล้ปลายยอดรูป elliptic-ovate ขนาด 6-12 x 16-60 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบ acuminate ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ดอกช่อแบบ spike-radical ออกจากโคนต้น ดอกและช่อดอกมีใบประดับสีเขียวรองรับ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สีขาว มีทรงดอกแบบ irregular กลีบดอกมี 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น ชั้นนอกเชื่อมติดกัน เป็น sepaloid ชั้นในมี 3 กลีบ เป็น petaloid เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์เพศมี 1 อัน เกสรตัวผู้ที่เป็นหมันมี 1 อัน ขนาดใหญ่ บริเวณใจกลางมีสีแดงชัดเจน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ยอดเกสรตัวเมียมี 1 อัน ผลแบบ septicidal capsule เมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขา บริเวณค่อนข้างชื้น

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าละวะ ใช้ดอกอ่อนใส่แกง

Catimbiium speciosum Holtt. ชำคม

รูปที่ 50

Alpinia nutans Roscoe

(Flora of British India 6: 256; 1892)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ลำต้นเหนือดิน สูง 1.5-2 เมตร ไม่แตกกิ่งก้าน ทุกส่วนของพืชมีกลิ่นหอม ใบเดี่ยว เรียงแบบ distichous รูป elliptic-lanceolate ขนาด 6-8 x 40-50 เซนติเมตร โคนใบสอบแคบเข้าหาก้านใบ ซึ่งแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ปลายใบ mucronulate มีขนปกคลุมตามขอบและด้านล่างของแผ่นใบ ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอด ยาวประมาณ 18-20 เซนติเมตร มีขนสั้น ๆ ขึ้นปกคลุมหนาแน่น เมื่อดอกยังอ่อน มีใบประดับลักษณะเป็นกาบ ยาวๆ 2 กาบ หุ้มช่อดอกไว้ ดอกย่อยอยู่อัดกันแน่นเป็นช่อ ดอกที่สอง มีกาบสีขาวแต้มชมพูที่ปลาย ยาว 2.3-2.5 เซนติเมตร หุ้มอยู่ชั้นหนึ่ง กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นกลีบแต่เพียง ด้านเดียว กลีบดอกสีขาว labellum มีปลายแยกเป็น 2 แฉก สีแดงแซมเหลือง เกสรตัวผู้มีทั้งหมด 6 อัน มี 5 อันเปลี่ยนแปลงไปเป็นกลีบดอก เหลือ 1 อันที่สมบูรณ์ สีขาว อับเรณูมีลักษณะเป็น ก้อน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior มีขนปกคลุมหนาแน่น ภายในแบ่งเป็น 3 locules แต่ละ locule มี ovule จำนวนมาก ติดกับผนังรังไข่แบบ axile placentation ผลแบบ loculicidal capsule เมล็ดกลม ขนาดใหญ่ มี aril หุ้ม

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชป่า พบในป่าดิบเขา บริเวณที่มีความชื้นสูง ข้างลำธาร

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชสมุนไพร เผ่าละวะ ใช้เหง้าชำคมแช่น้ำคั้นเป็นยาถ่ายพยาธิ

Curcuma domestica Valetton ขมิ้นชัน

รูปที่ 57

C. longa Linn.

(Flora of Java 3: 72; 1968)

พืชล้มลุก มีอายุหลายปี ขึ้นรวมกันเป็นกอใหญ่ rhizome มีสีเหลืองสดหรือสีส้ม ลำต้นเหนือดิน สูง 75-90 เซนติเมตร ต้นหนึ่งๆ มีใบทั้งหมดประมาณ 4-5 ใบ แผ่นใบรูป oblanceolate-linear ขนาด 8-12 x 30-50 เซนติเมตร ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ผิวใบทั้งด้านบนและล่างเกลี้ยง ก้านใบเป็นร่องยาวประมาณ 18-23 เซนติเมตร ช่อดอกยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ใบประดับสีเขียวอมเหลืองหรือเหลืองอ่อน รูป elliptic ปลายมน ขนาดประมาณ 1-1.2 x 4-5 เซนติเมตร มีขนละเอียดปกคลุม ใบประดับที่อยู่บริเวณปลายช่อดอก มีสีขาวหรือขาวแกมเขียว ใบประดับย่อยรูปหอก ขนาดประมาณ 1.2 x 2 เซนติเมตร ปลายมน เกลี้ยงไม่มีขน กลีบเลี้ยงสีขาว เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นรูปปากแตร มีชั้นของ corona สีขาว labellum รูป obovate

มีสีเหลืองอ่อน กลางแผ่นมีสีเหลืองเข้มตั้งแต่ปลายจนถึงฐาน เกสรตัวผู้ที่เป็นหมันรูปร่าง oblong ปลายมน เกสรตัวผู้มีก้านเกสรแบน อันธรมีระยะยั้งที่ฐาน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior มีขนปกคลุม stylode รูปทรงกระบอก ผลแบบ capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกในสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชอาหาร เผ่าขมุ เผ่าละวะและเผ่าอื่น ใช้เหง้าใส่ต้มน้ำหรือแกง มีกลิ่นหอม

***Hedychium flavum* Roxb. ตาเหินเหลือง**

รูปที่ 65

(Flora of British India 6: 214; 1890)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ลำต้นเหนือดินสูง 70-100 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับซ้ายขวา รูป oblong-elliptic หรือ oblong-lanceolate ขนาด 3-6 x 15-30 เซนติเมตร โคนใบโค้งมน ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ดอกช่อออกที่ปลายยอด ดอกมีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 6 แฉก กลีบดอก 3 กลีบ สีเหลืองอ่อนแกมขาว labellum รูปหัวใจกลับ ปลายแยกเป็น 2 พู เกสรตัวผู้ 1 อัน เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior locules มีขนปกคลุมหนาแน่น ภายในมี 3 locules มี ovules จำนวนมาก ยอดเกสรตัวเมียแบบ ciliate ผลแบบ loculicidal capsule แตกเป็น 3 พู เมล็ดจำนวนมาก รูป oblong-globular

นิเวศวิทยาและการกระจาย พืชปลูกประดับ

ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เผ่าขมุ ปลูกเป็นไม้ประดับ

***Alpinia galanga* Sw. ข่า**

รูปที่ 87

Languas galanga Sw.

(Flora of Java 3: 50; 1968)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome กาบใบเรียงซ้อนกันคล้ายลำต้นสูง 1-1.5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 4-7 x 20-30 เซนติเมตร โคนใบ obtuse ขอบใบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอด เป็นช่อดอกขนาดใหญ่ ก้านช่อดอกยาว มีดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 3 lobes กลีบดอกมี 3 lobes แบ่งเป็น 2 ปาก สีขาว เกสรตัวผู้มีทั้งหมด 3 อัน มี 2 อันที่เป็นหมัน มีลักษณะคล้ายกลีบดอก ก้านชูอันธรมีเป็นหลอดหุ้มก้านชูยอดเกสรตัวเมียไว้ เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ผลแบบ berry รูป subglobose

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชปลูกในสวนครัว
ระยะเวลาการออกดอก	พฤษภาคม-มิถุนายน
ประโยชน์	พืชอาหาร <u>เผ่าขมุ เผ่าละวะและเผ่าอีโน</u> ใช้เหง้าใส่ต้มน้ำแก้ คอกอ่อนต้มเป็น ผักจิ้ม

***Zingiber cassumunar* Roxb. ไพล**

(Flora of Java 3: 44; 1968)

พืชล้มลุก อายุหลายปี ทุกส่วนของพืชมีกลิ่นหอม มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ใบเดี่ยว เรียงเป็น 2 แถวตรงข้ามกัน รูป linear-lanceolate ขนาด 3-5 x 15-25 เซนติเมตร โคนใบ decurrent ขอบใบเรียบ ปลายใบ acute ดอกช่อแบบ spike ออกจากส่วนของ rhizome ดอกย่อยแต่ละดอกมีใบประดับรองรับไว้ มีกลีบเลี้ยง 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอก 3 กลีบ มี labellum 1 กลีบ มีขนาดใหญ่ สีเหลือง มีเกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์ 1 อัน อับเรณูมี 2 locules เกสรตัวเมียมีรังไข่แบบ inferior ภายในแบ่งเป็น 3 locules มี ovule จำนวนมาก ผลแบบ loculicidal capsule

นิเวศวิทยาและการกระจาย	พืชปลูก ในที่มีความชื้น
ระยะเวลาการออกดอก	พฤษภาคม-กรกฎาคม
ประโยชน์	พืชสมุนไพร <u>เผ่าขมุ</u> ใช้เหง้าไพลตำรวมกับใบตูดเปี๊ยะมะจะทาแก้โรคผิวหนัง <u>เผ่าละวะ</u> ใช้เหง้าไพลฝนน้ำดื่มแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ <u>เผ่าอีโน</u> ใช้เหง้าไพลตำรวมกับเครือฟักโหมกินแก้ปวดท้องในเด็ก